

politicke
ZATVORENIK

Godina XXIV. - siječanj/veljača/ožujak 2015.

BROJ

262

JURE KNEZOVIĆ
(1942. – 2015.)

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubišić

UREĐNIČKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica,
Andelko Mijatović, Alfred Obranić,
Andrija Vučemil

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREĐNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz-zagreb@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja pretplata za Hrvatsku 140 kn
za inozemstvo: Europa 300 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 500 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d.Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

NAŠIH PRVIH 25 GODINA

Prošlo je 25 godina. Sjećam se toga 17. veljače 1990., jer sam dva dana ranije dobio obavijest da je „milicajac“ pozvonio na vrata roditeljskog doma u Slavonskome Brodu i donio tadašnji „pasoš“ koji mi je bio oduzet još od 1982. godine. Šest puta do tada podnosio sam zahtjev, ali mi je bio svaki put odbijen, a ja sam uporno govorio da će doći dan kad će mi ga donijeti na kućnu adresu i predati svojom rukom!

Iskreno govoreći bio je to više izraz nezadovoljstva, prkosa, nego uvjerenja da će to biti tako, a naročito ne tako brzo. Međutim, taj dan je došao i to zaista neočekivano brzo. No, ta devedeseta i taj 17. veljače bio je za nas političke zatvorenike toliko bitan, jer nam se je činilo kao da su tog dana naplaćene sve muke koje smo proživjeli do tada i činilo se kao da je došlo svima na naplatu: i onima koji su činili dobro i onima koji su činili zlo drugima!

No, je li se kasnije dogodilo onako kako smo mi priželjkivali ili očekivali? Vrijeme koje je uslijedilo, a traje do današnjih dana, donijelo nam je toliki paradoks od kojeg se mi politički zatvorenici ne možemo „otrijezniti“ do današnjih dana, pitajući se, jesmo li do 1990. imali veći ugled u društvu ili naklonost barem jednog dijela naroda u Hrvatskoj (pa makar i potajno); odnosno, što se je dogodilo s nama ili što se dogodilo u glavama ostatka naroda da smo toliko „devalvirali“ da nikoga nije briga što je s nama, a kamoli što mi mislimo o tome kamo ide ova Hrvatska i eventualno što nam je svima skupa činiti!

Sigurno je jedno. A to je da dio krivice snosimo mi sami! Mnogi od nas zadovoljili su se priznanjem statusa hrvatskoga političkog uznika i stjecanjem prava koje taj status nosi, pa su se posve pasivizirali. Kao da ih je sudbina Hrvatske prestala zanimati ili kao da su izgubili samopouzdanje i vjeru da i sami mogu nešto pridonijeti!

Zašto ovo pišem u uvodniku?

Zato što sam svjestan da nismo do kraja obavili zadaču zbog koje je Društvo osnovano, pa nam dio te zadaće obavlja Njemačka, jednim dijelom i Slovenija, dok mi šutimo. Mi još uvijek čekamo da „institucije rade svoj posao“ i izdaleka kritiziramo vlast i oporbu, koji, kada pogledamo realno, u toj stvari nisu učinili ništa, da se stigmatiziraju oni koji su nas progonili i stigmatizirali. Naprotiv, na nama ta stigma ostaje i danas, što svatko od nas i ja također doživljavamo na svakom koraku, pa i u poslovnome životu.

A naše je blago to da ne mislimo svi isto. Ne računajući neupitnost hrvatske države, po različitosti pogleda i političkih uvjerenja mi u cijelosti oslikavamo Hrvatsku. Različito sudimo o izborima i o političkim strankama, pa raznima od njih i pripadamo. No, to nije nikad bila zapreka za našu suradnju, jer za slobodu mišljenja i demokraciju i jesmo robijali. To isto vrijedi i za naš časopis koji je uvijek bio otvoren različitim gledištima, pa će takvim i ostati...

Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

NOVA NEPRIJATELJSKA OFENZIVA

Budući da je na predsjedničkim izborima baština jugoslavenskoga komunizma bar donekle izgubila institucionalnu zaštitu, a suđenje Mustaču i Perkoviću otkriva način na koji su štićene njezine pozicije i njezini protagonisti od 1990. naovamo, pasdarani jugoslavenske revolucije u sve vidljivijoj nervozi štit pronalaze u predsjedniku Tuđmanu i njegovu dugotrajnog nastojanju da izmisli ono čega je bilo samo vrlo rijetko: hrvatsko rodoljublje jugoslavenskih komunista hrvatskog podrijetla. Jer, to je rodoljublje uvijek uzmicalo pred žarkom vatrom jugoslavenstva i komunističkog internacionalizma, a ako se je stjecao privid da se je i od 1945. do 1990. neprekidno vodila borba oko „nacionalnog pitanja“, onda je posrijedi zapravo bila borba za položaje, utjecaje i sinekure koji su tražili svoje ideološko pokriće i svoju nacionalno-teritorijalnu bazu. Zato za prosječnoga Hrvata nije bilo bitne razlike između Koče Popovića i Jakova Blaževića, Aleksandra Rankovića i Vladimira Bakarića; i bilo mu je svejedno naručuje li njegova ubojstva Svetislav Stefanović ili možda Josip Perković, i bombardira li ga neki srpski vojni pilot ili gine pod bombama tzv. hrvatskog antifašista Zvonka Jurjevića.

Upravo su hrvatski jugoslaveni bili batine kojima se je ubijalo Hrvatsku. Zato je u tom smislu više nego ilustrativna činjenica da je Jelena Lovrić, Čičkova akvizicija u kolonističkome prvom ešalonu *Jutarnjeg lista*, poznata i kao članica ljupkih demokratskih institucija kao što je bio Centralni komitet Kompartije, nikad ne prežalivši što – kako ono reče Miroslav Lazanski – jugoslavenska vojska nije na vrijeme istrijebila sve te nacionaliste, klerikalce i slične tipove koje smo desetljećima nazivali bandom (pa ih i tretirali kao bandu!), u posljednjim tjednima u čitavoj seriji tekstova u pomoć prizvala Tuđmana kao takozvanog jamca da Hrvatska ne će postati *ustaška*. Vrhunac toga otužnoga grča i bijesne nemoći nesumnjivo je njezin razgovor sa Slavkom Goldsteinom, čovjekom svakog režima koji o svemu znade ponešto, a ni o čemu ništa pouzdano, što mu ne prijeći da samodopadno uživa kad mu se laska kao povjesničaru, intelektualcu i tko zna čemu još.

Naravno, uopće se ne radi o *ustaškoj* opasnosti, jer u Hrvatskoj nema ni jedne relevantne političke skupine, a kamoli stranke koja bi zagovarala obnovu Nezavisne Države Hrvatske u teritorijalnom, ideološkom ili organizacijsko-strukturnome smislu. Radi se o borbi za sadašnjost i budućnost, a ne o borbi za prošlost. Radi se o tome da predsjednički izbori, u kombinaciji s upornim braniteljskim prosvjedima i sasvim izvjesnom pobjedom bloka oko Hrvatske demokratske zajednice na predstojećim saborskim izborima, ozbiljno prijete ugrožavanjem „tekovina revolucije“, a zapravo položajima i sinekurama koje njezina djeca u kontinuitetu uživaju od svibnja 1945. do danas. Opasnost je tim veća kad je očito da je i daljnje strukturiranje vodstva najveće hrvatske političke stranke – pa time posljedično i formiranje buduće vlade – poprilično neizvjesno te može dovesti i do zaokreta na unutarnjopolitičkome i na vanjskopolitičkome planu.

U tom je kontekstu münchensko suđenje šefovima jugoslavenskoga ubilačkog stroja – obojica su tzv. Hrvati i više nego uzorni izdanci tobožnjega hrvatskog antifašizma – poluga koja bi mogla poslužiti kao instrument da se sav taj jugoslavenski balast gurne tamo gdje mu je i mjesto: na smetlište nacionalnog pamćenja. Potpuno svjesni takvog potencijala tog procesa koji bi mogao izazvati potrese i u na našoj političkoj, ali i na pravosudnoj sceni, hrvatski medijski moćnici o njemu dopuštaju izvješćivanje samo na kapaljku. No, i kad mu je teško sakriti da osjeća stanovit užitak zbog tih očevidnih simptoma nervoze, čovjek nikad ne smije sebi dopustiti da se time zadovolji i da simptome ozdravljenja zamijeni za zdravlje: do njega je put još dalek...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

DEJ MI (NAM) BOŽE.....	2
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
U SPOMEN JURI KNEZOVIĆU	4
ZBOGOM, PREDSJEDNIČE!.....	5
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
UMJESTO ZAHVALNOSTI - KLEVETE ..	10
<i>Jakša KUŠAN</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (23.)	12
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
SAVJET LIJEČNIKA	12
<i>Dr. Drina BLAŽEKOVIC SOJČIĆ</i>	
DVADESETPETA OBLJETNICA OSNUT- KA HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA.....	15
<i>Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ</i>	
ALBERT CAMUS (1913.-1960.) – PUTOKA- ZI ISTINSKOGA ČOVJEŠTVА.....	17
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
JEDAN NEPOZNATI PRILOG O DRVAR- SKIM DANIMA POTKRAJ SRPNJA 1941.21	
<i>Dr. Petar MARTIĆ</i>	
KAKO SAM PRVI PUT DOŽIVIO ZRIN ...	23
<i>Ratimir MLINARIĆ</i>	
NEKOLIKO PODATAKA O UKLANJANJU VOJNIH GROBALJA I GROBOVA "OKUPA- TORA" I "NARODNIH NEPRIJATELJA" U BOSNI I HERCEGOVINI NAKON DRUGO- GA SVJETSKOG RATA.....	24
<i>Dr. sc. Vladimir GEIGER,</i>	
NEKOLIKO NOVIH PODATAKA O VINKU KRIŠKOVIĆU (1860. – 1952.)....	27
<i>Tihomir NUIĆ</i>	
SUDBINA BOSANSKO-HERCEGOVAČKIH NIJEMACA.....	32
<i>Dr. sc. Vladimir GEIGER,</i>	
PORATNA SASLUŠANJA HRVATSKIH DRŽAVNIH DUŽNOSNIKA (I.).....	35
PREGLED STRADANJA FRANJEVACA BOSNE SREBRENE U DRUGOM SVJET- SKOM RATU I PORAĆУ	44
<i>Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ</i>	
OSKVRNUTA HRVATSKA.....	46
<i>Tihomir NUIĆ</i>	
IN DIESER AUSGABE	51
IN THIS ISSUE	52

DEJ MI (NAM) BOŽE...

Gotovo je! Izbori za predsjednika države su minuli. Moj grad Varaždin u gubitničkoj političkoj opciji (izbor predsjednika) nastavlja živjeti svoju svakodnevnicu u svojoj uobičajenoj učmalosti. Budući da naš list izlazi tromjesečno mnogi događaji nužno prolaze mimo nas. Nismo aktualni. Zbog toga je naša nužna odrednica analiza minulih događanja, ukoliko smatramo da su isti na neki način čitateljima interesantni.

U skladu s tim vrijedno je osvrnuti se malo unazad pred početak izbora. Spomenutu učmalost poremetila je u mom gradu tek jedna medijska iskra poslije prvog kruga predsjedničkih izbora. Radilo se je o uradku mladeži HDZ-a Varaždinske županije, koji su se na neprimjeren, odnosno ružan način na Facebooku očitovali o predsjedničkom kandidatu Ivi Josipoviću (Yusipović), odnosno glasačima koje su okvalificirali kao „smradowe i orjunašku decu“ zato što su glasovali za njega. HDZ se ogradio od te diverzije, ali priča je ostala živjeti u narodu. Naime, taj medijski ispad se je okvalificirao kao reakcija na crvenu boju kojom su obojene na karti Varaždinska i Međimurska županija, tj. onom istom bojom kojom je obojena Istarska i Primorsko-goranska županija.

Pošto su tajni izbori najviši doseg demokracije, pritisak na volju birača je nedemokratski i nezakonit. Druga je stvar što ti isti izbori, kada su završeni, otvaraju prostor raznim analizama i komentarima. U skladu s tim otvorilo se pitanje zašto su grad Varaždin i Varaždinska županija već tradicionalno skloni političkoj ljevici? Odgovor je težak i zaslužuje stručnu i kompetentnu analizu

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

te se ne može reducirati na jedan kratki tekst u novinama. Izbori bilo koje razine po logici stvari trebali bi biti većinski izraz volje naroda za bolji i sretniji život građana. Pretpostavka za to su politički, odnosno gospodarski programi koje nude političke stranke, a koje narod zatim bira. Taj jednostavni princip je u biti razvijenog demokratskog društva. Nažalost, mi to još uvijek nismo.

Niz minulih izbora snažno potvrđuju da mi ne biramo programe za boljatik. Mi

se isključivo ideološki svrstavamo. Zato je upitno čemu služe skupe izborne kampanje, troškovi oglašavanja, plakatiranja, TV-sučeljavanja, putovanja, medijskih nastupanja itd., kada su ljudi već unaprijed ukopani u svoje ideološke robove i unaprijed izabrali svog kandidata. Jer, da nije tako, nameće se pitanje zašto su moji sugrađani čak dvotrećinskom većinom glasovali za kandidata koji je, možemo slobodno reći, metafora propadanja i zaostajanja ne samo moga grada i županije nego cijele Hrvatske. Razvijeni demokratski svijet takvom kandidatu ili takvoj vlasti uručuje trenutni otkaz.

No, politički rezon primjerice moje susjede nije pragmatičan nego ideološki obojen i emocionalan. Za koga bute glasali, pitam. Pa za Josipovića! Kaj me to pitate? I nastavlja: on mi je tak šik i lepi. I gospone je. I Milanović mi je isto tak drag. Pitam je, „osim što su tak lepi“, za neko eventualno dobro koje je osjetila pod njihovom vlašću. Nemrem se sad sjetiti, kaže. Ne može se sjetiti, ali se sjeća onog što nije izgovorila. Sjeća se mladosti, članstva u partiji i radničkom savjetu, sjeća se dobivanje stana, karavana prijateljstva itd. U njenoj ideološkoj opciji njoj su „svi lepi“ iz postojeće vladajuće garniture. Njoj je čak i Nenad Stazić „lep“. Ljepši od Rudolfa Valentina. Nema alternativnog programa koji bi ona prihvatile u zamjenu za svoj ideološki rov.

Priča o „susjadi“ je djelomična metafora stanja u mom gradu. Pitanje je, bi li bilo tko od dvije trećine glasača, koji su „obukli“ ovaj prostor u crvenu boju znao zašto je glasovao za postojeće stanje u kojem gospodarstvo propada, gdje nema zapošljavanja, gdje se ljudi iseljavaju, gdje mladi bježe u svijet, gdje su plaće najniže u državi i tako dalje.

Varaždinski spomenik Aleksandru Karađorđeviću

Želim reći da se jedno političko opredjeljenje većine ne može reducirati na nostalgije osjećaje pojedinaca koji dopiru iz mladosti, niti na eventualne povlastice iz bivšeg sustava. Razlozi političkog svrstanja su znatno kompleksniji.

Sjeverozapadni dio Hrvatske je etnički i vjerski najhomogeniji dio Hrvatske. Tu nacionalni identitet nije bio osobito ugrožen, za razliku od dijelova Hrvatske koji su bili meta velikosrpske politike koja je brutalno potvrđena 90-ih godina u svrhu stvaranja tzv. Velike Srbije. Pučanstvo tog dijela Hrvatske koje je kroz minula vremena, a poglavito u Domovinskom ratu, osjetilo brutalnost tog „suživota“, politički je konstantno okrenuto politici, odnosno političkim strankama domoljubne orijentacije. Ovaj kraj koji nije osjetio „dobrobit“ tog života okrenut je više zovu ljevice koja narodu nudi – obećanja. U pravilu – lažna. Iz navedenih razloga politički habitus na primjer jednog Gospića i jednog Varaždina nije isti. Gospić je redovito – plavi, a Varaždin u pravilu – crveni.

Povjesno gledajući, u Varaždinu koji je bio liшен bilo kakve ugroze, hrvatstvo odnosno domoljublje nije bilo osobito „potrebno“. Zato, možda iznenađuje, ali ne čudi činjenica da je Varaždin bio jedini grad u Hrvatskoj koji je za vrijeme stare Jugoslavije, usprkos diktaturi dvora u Beogradu, kralju Aleksandru Karađorđeviću,

Legendarna Sedma brigada HV-a

takožvanom ujedinitelju, podigao ogromni spomenik na Varaždinskom glavnom trgu 30-ih godina prošlog stoljeća. Zapisi tog vremena govore o bujici dodvorništva i o izljevu ljubavi varaždinskih gradskih otaca voljenom suverenu. Varaždin, prema ondašnjem tisku, zauzima čelnu poziciju u Jugoslaviji i u iskazivanju ljubavi i lojalnosti prema voljenom kralju i beogradskom dvoru.

Nije mi namjera, niti bi bila istina, Varaždin kvalificirati kao prostor gdje ne stanuje domoljublje. Varaždin su i u toj „ljubavnoj“ idili kralja i varaždinskog po-

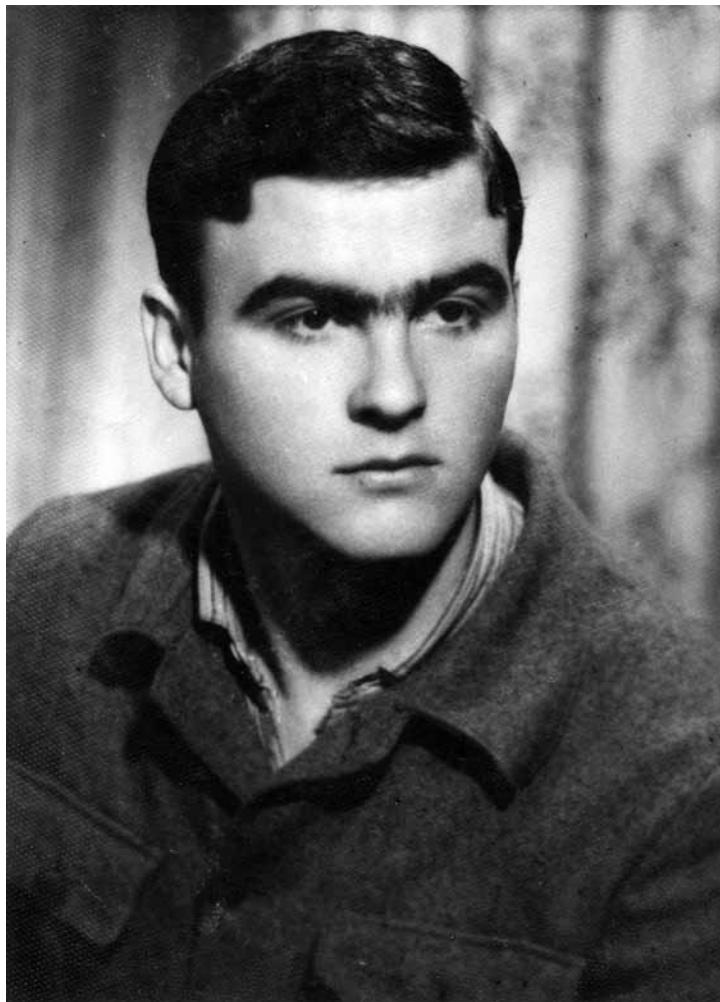
litičkog vrha krasili ljudi koji su svojim otporom takvoj politici bili zatvarani i proganjani. Treba reći da spomenuti ljudi nisu povijesni relikt. Varaždin je iskazao svoje domoljubno lice i posljednji put u Domovinskom ratu, a iz njegova je krila stasala legendarna 7. gardijska brigada „Pume“ koja je imala čast prva na Kninskoj tvrđavi izvjesiti pobjednički stijeg. I nisu oni jedini. Vrijeme će pokazati hoće li dosege njihove žrtve i domoljublja prepoznati i oni iz ovog kraja kojima ta odrednica za sada nije politički putokaz.

No, glavni hrvatski politički putokaz instaliran je 19. veljače 2015. godine u osobi nove hrvatske predsjednice, gospođe Kolinde Grabar Kitarović. Ona je kao odgovor na depresiju koja vlada u društvu, gospodarsko propadanje, mržnju i podmetanja svih vrsta ponudila optimizam kroz domoljublje, toleranciju, rad i zajedništvo. Pozvala je sve Hrvatice i Hrvate, građanke i građane ove zemlje da daju svoj doprinos stasanju ove zemlje. Njenom projektu uz nas potrebna je i Božja pomoć. Molitva, odnosno uglazbljeni narodni vapaj koji smo čuli u interpretaciji Renate Sabljak na inauguraciji Kolinde Grabar – Kitarović, neka našu nadu pretvorи u stvarnost: Dej nam, Bože...•

Novoizabrana predsjednica Kolinda Grabar Kitarović

U SPOMEN JURI KNEZOVIĆU

Jure Knezović kao malodobni zatočenik zeničke robijašnice

Ne znam kako započeti ovaj oproštaj, ovo pismo. Nikad mi nije bilo teže uteći olovku u ruku i oprostiti se od čovjeka koji ti nije bio samo poznanik, priatelj, suputnik, istomišljenik i supatnik. Bio je više od toga. Zaista nemam riječi kojima bih opisao što mi je bio i što mi je značio, a tek što će mi značiti Jure Knezović.

Što god napišem, čini mi se malo i nedostatno za ono što smo jedan drugom bili i značili. Bijasmo gotovo djeca kad smo se upoznali i vrlo brzo prepoznali jedan u drugome svoje drugo ja. Imali smo sličnu, gotovo istu obiteljsku sudbinu, a i želje su nam bile iste, da se nešto učini u neprijateljskoj državi i njenom režimu. I učinili smo. Pristupili smo vrlo mladi HRM-u (Hrvatskoj revolucionarnoj mladeži), ilegalnoj organizaciji sa željom da se očuva hrvatski jezik, uspostavi pravednije druš-

tvo i, naravno, uskrsne Hrvatska kao država. Htjeli smo biti sol zemlje, nadahnuti Kristovim naukom i naravno našli smo se s onu stranu brave. Jure je bio možda najmlađi politički osuđenik u ondašnjoj državi.

Rekoh da smo bili mlađi, gimnazijalci, gotovo djeca ali nas – Juru, Željka, Dinka, Daru i Ivu nisu mogli slomiti i s ponosom smo izdržali svoj usud i robijanje. Nitko od naših bliskih kolega nije popustio i promijenio mišljenje i životno opredjeljenje žrtvovati se za domovinu. Nakon robije Jure je emigrirao i u emigraciji je nastavio ostvarivati ideale svoje mladosti.

Danas, kad se oprštamo od Jure moram svakako istaći i pohvaliti njegovo zalaganje na ostvarivanju prava pri donošenju Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, a naročito njegov doprinos da oču-

U JEDNO SMO UVIJEK BILI SIGURNI

Juri Knezoviću

Taj susret, to viđenje obzora
bilo je u nama prije
nego smo se rodili
i posisali zoru hrvatsku u mlijeku majčinskom
sreli smo pitanja i
izgubili odgovore
na hladnu betonu u promrzlim čelijama
rešetke su zaklanjale zrenike
i samo smo slutili
obline u koje smo poklanjali nade i očaje.

U jedno smo uvijek bili sigurni:
stope su naše ostale na Polju.
Ni smetovi, ni bure, ni zli pogledi
nisu mogli izbrisati
tvoj hod
u sutra, u novo svitanje
koje smo naslućivali
u prsim mladim djevojaka
koje smo tako kratko i tako tiko milovali.

Andrija VUČEMIL

vamo našu udrugu HDPZ i glasilo *Politički zatvorenik* od stranačkih manipulacija. Da nije bilo njegova znanja, volje i upornosti, ne bi bivši politički uzničari ostvarili svoja prava.

Jure, ja Ti se u ime nas mnogih zahvaljujem na trudu ne samo kod nas nego i na međunarodnoj razini, gdje si kao predsjednik međunarodne udruge INTERASSO učinio mnogo za političke uznike Europe.

Ovaj oproštaj od tebe, dragi prijatelju, završit ću stihovima pjesme "Ujedno smo uvijek bili sigurni" koju sam napisao onih dana kad si se iz emigracije vratio u domovinu Hrvatsku.

Počivaj u miru Božjem i neka ti je vječna slava.

Andrija VUČEMIL

ZBOGOM, PREDSJEDNIČE!

Za Juru Knezovića prvi puta čuo sam na Golom otoku 1960. godine od starijih pripadnika „Hrvatske revolucionarne mladeži“ tajne organizacije na imotskoj gimnaziji – **Andrije Vučemila, Dinka Jonjića, Želimira Crnogorca** – s kojima smo se mi Varaždinci našli na izdržavanju kazne. Njegovi punoljetni surobijski doplivali su na Goli, dok je malodobni Jure Knezović poslan vlakom u Zenicu na tri i pol godine strogog zatvora. Nije mogao izbjegći sudbinu gotovo svih članova svoje obitelji koja je od 1945. do 1971. osim četvero ubijenih, imala neprekidno nekoliko političkih uznika u jugoslavenskim kaznicama.

Opisivati život Jure Knezovića devedesetih godina, dakle od stvaranja neovisne Hrvatske, u stvari je pisanje kronologije Hrvatskoga društva političkih zatvorenika. Iako nije pripadao skupini političkih osuđenika koji su 17. veljače 1990. osnovali udrugu, kroz čitavo vrijeme trajanja udruge kao član, tajnik i predsjednik nastojao je HDPZ učiniti uglednom domoljubnom udrugom, boljom od bilo koje političke stranke, udrugom poštenih ljudi koji su se dokazali svojom žrtvom za Domovinu. Nakon 30 emigrantskih godina vratio se u Hrvatsku s radnim navikama kao da je rođeni Nijemac. Bezbroj puta u bilo koje doba dana dolazeći u prostorije našega društva zatekao sam Juru za radnim stolom i računalom. Nitko prije njega niti iza njega nije Hrvatskom društvu političkih uznika dao toliko sebe. Jedini s kojim bi ga mogao usporediti bio je Bran-

Jure Knezović s majkom 1963. godine

Piše:

Alfred OBRANIĆ

ko Vidaček, prerano umrli tajnik našega Društva prije Jure Knezovića.

A prvi susret s Jurom uživo dogodio mi se početkom devedesetih godina u Hrvatskom društvu političkih zatvorenika. Evo kako je to razdoblje svojedobno opisao sam Jure Knezović: „Nakon smrti pokoj-

Frankopana do naših dana podnijeli osobnu žrtvu.“

Preuzevši dužnost tajnika, prihvatio je veliku odgovornost za brojno članstvo (7.500 ljudi!), od kojih su mnogi bili u veoma teškom financijskom stanju. Vjerujem da su mu na početku mnogo značile radne navike i organizacija poslovanja, a taj „zanat“ ispeka je tijekom emigrantskog razdoblja u Austriji i Njemačkoj. Odmah je ocijenio da HDPZ može biti dobro organizirana udruga koju će sv

Jure Knezović

nog Branka Vidačeka, tajnika HDPZ-a, 1993. godine zapala me, bar sam tada tako mislio, čast biti tajnikom HDPZ-a, udruge trećerazrednih građana od kojih su se neki već vinuli u političke visine, a pupčanu vrpcu žrtava totalitarnoga jugoslavenskog sustava još nisu bili pregrizli. To će se dogoditi godinama kasnije, kad se probude iz sna o svojoj veličini i shvate da su zalet na mjesto predsjednika hrvatske države njihova krila preslabia. Od njih se očekivalo da pomognu u poboljšanju teškoga socijalnog stanja svojih surobijsa, ali mi koji nismo dijelili žrtvu za Hrvatsku na proljećare i gubitnike, nismo ni slutili o kakvim se bivšim političkim osuđenicima radi, jer smo polazili od stanovišta da je svaki onaj koji je trpio zbog hrvatske porobljenosti svojim djelom protiv nenarodne vlasti pridonio održavanju plamena nade u konačnu slobodu hrvatskoga naroda i ostvarenje sna za koji su davno, davno mnogi u krvavom nizu od Zrinskih i

uvažavati, ako se formiraju podružnice u svim županijama Republike Hrvatske te na teritoriju Bosne i Hercegovine, uredi datoteka članova, izrade iskaznice za sve članove, zatim da se snimi socijalno stanje i nakon toga da se ide na donošenje novog Zakona o pravima političkih zatvorenika.

Naime, prema tada važećem zakonu status bivšeg političkog zatvorenika imale su osobe koje su lišene slobode radi svojih političkih uvjerenja u razdoblju od 1971. godine do uspostave samostalne hrvatske države, dakle – samo proljećari i oni koji su stradali poslije njih. Ostali su, očito, imali spadati u ratne gubitnike, otpad društva.

Kao i naša mlada država, tako je i HDPZ bio loše organizirana i još lošije vođena udruga, ali udruga koja je okupljala domoljubno orijentirane ljude koji su prošli sve vrste represije od Križnog puta do svih jugoslavenskih kazamata. Nažalost, tadašnje vodstvo Društva nije

Jure pred nekadašnjim zatvoram u Imotskome

podržalo takav koncept svoga tajnika, pa je Jure 1995. inicirao i održao osnivačku skupštinu zagrebačke podružnice HDPZ-a, na kojoj je izabran za prvog predsjednika te najbrojnije podružnice u Hrvatskoj, s 1.500 članova. Bio je organizator svih sabora HDPZ-a i ostalih skupova Društva, isplata naknade za dane provedene u zatvorima njegovo je djelo od ideje, donošenja Zakona, pripreme i obrade isplate, pa čak i dogovor s bankom da se usluge za te naknade ne naplaćuju kao i dogovor s poštom da se ne naplaćuju poštanski troškovi. U tome je razvio izvrsnu suradnju s tadašnjom predsjednicom Društva, pok. **Kajom Pereković** i tadašnjim tajnikom središnjice **Brankom Slavićem** (koji je također nedavno umro, a nekrolog ćemo mu objaviti u idućem broju.)

Odmah po osnivanju, Zagrebačka podružnica HDPZ-a uzela je na sebe zadaću promjene Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika. No, kako bismo Vladi Republike Hrvatske mogli pripremiti valjani prijedlog, prišlo se je snimanju socijalnog stanja svekolikog članstva koje je poslužilo u argumentaciji na svim instancama, sve do predsjednika Republike **dr. Franje Tuđmana**. Taj ogromni posao obilaska svih naših članova – od vrata do vrata – organizirao je Jure a fizički su obavile žene, članice naše udruge, dok su prijedlog novog Zakona i sva potrebna obrázloženja izradili pravnici, također članovi naše udruge. Temeljem novoga Zakona ostvarili su pravo na naknadu za dane provedene na robiji i mnogostruko pove-

ćanu mirovinu svi bivši politički uznici, od sudionika Križnog puta do posljednjeg političkog zatvorenika iz vremena komunističke Jugoslavije.

No, tek nakon što su stekli zaslужena prava, bivši politički zatvorenici postaju opet ugrožena skupina. **Račanova** vlada najavila je smanjenje mirovina pripadnicima JNA, partizanima, domobranima i političkim zatvorenicima. U ljetnim mjesecima 2001. Jure Knežović vodio je borbu s Ministarstvom rada i socijalne skrbi te Mirovinskim osiguranjem, kako bi bivši politički zatvorenici bili izuzeti iz tog restriktivnog zakona. Dobio je i tu

bitku, spriječio je da se taj zakon primjeni i na političke uznike i tako mjesečno spasio dva milijuna kuna u korist političkih uznika. Koncem iste godine, ista je vlast donijela Zakon o izmjenama Zakona o pravima političkih zatvorenika kojim je retroaktivno ukinula stečena prava političkih zatvorenika i time prekršila Ustav Republike Hrvatske. Društvo – čitaj Jure – podnosi zahtjev Ustavnom судu radi preispitivanja ustavnosti toga zakona, ali godinama nema nikakvog odgovora.

Ali Jure, borac za pravdu, ne miruje, nego na Vijeću HDPZ-a inicira da se Društvo obrati Vijeću Europe zbog kršenja ustavnosti i nanesene štete žrtvama jugoslavenskoga totalitarnog komunističkog sustava. Zbog toga ga neki iz Društva napadaju, jer da to šteti ugledu Republike Hrvatske u svijetu. A Jure se pita: „Kakav je ugled države koja tolerira kršenje vlastitog Ustava? To je balkanski ugled! Tko Hrvatsku voli i tko je za nju željan pravde robovaо, taj znade da pravedna i pravna Hrvatska ima veće šanse na opstanak od ove koja svoj vlastiti Ustav ne poštuje.“

Može se slobodno reći da je Jure Knežović bio *spiritus movens* svega što je išlo u prilog bivšim političkim uznicima, ali je istodobno bio i glavni izvršitelj, ne prevaljujući posao na suradnike. Stoga je njegovo razočaranje mnogim članovima Društva bilo to veće, pogotovo kada je država ukinula svu pomoć i time pokušala ugasiti Društvo i naš list *Politički zatvorenik*. Očekivao je solidarnu pomoć od većine članova, pogotovo kad njegovom zaslugom nisu više bili socijalno ugroženi. Zar nije danas vrijeme da se pitamo, govorio je na sjednicama Vijeća, koliko

Za govornicom

sada mi trebamo dati za Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, znajući da smo od tog Društva primali svakakve dobrote. Nažalost, njegov poziv nije imao očekivani odjek i to je sigurno jedan od razloga što se je 2005. povukao s mjesta predsjednika udruge.

Tijekom svih godina provedenih u HDPZ-u, osluškujući stranačka preprijava, nastojao je premostiti podjele među članstvom, pa im je stoga poručivao neka pomognu Društvu bez obzira na to u kojoj su političkoj stranci, jer mi ni u zatvoru nismo svi bili istoga političkog nazora, ali smo svi bili za neovisnost hrvatske države u kojoj će vladati zakon, pravda i sloboda. Nije bio član niti jedne političke stranke, naglašavajući kako naš cilj može biti jedino Hrvatska, pa stoga HDPZ nije društvo vlade niti oporbe.

Kao predsjednik udruge živio je u nadi da ćemo i mi u Hrvatskoj poput drugih europskih naroda koji su neko vrijeme živjeli u komunizmu, ustanoviti Zakladu za istraživanje stradanja hrvatskoga naroda u totalitarnim sustavima kao i Muzej sjećanja, pogotovo što se do danas u Hrvatskoj nije pristupilo sustavnoj obradi stradanja, premda su naše patnje dugoročnije i tragičnije od mnogih naroda u srednjoj i istočnoj Europi. Zadnji je čas da sadašnje i buduće generacije dobiju objektivna svjedočanstva o počinjenim zločinima i nasiljima koja su tijekom tuđinske vladavine počinjena nad hrvatskim narodom, pri čemu se ne smije prikrivati ni ona nasilja koja su hrvatske vlasti počinile nad građanima, bez obzira kojoj narodnoj skupini pripadali.

S predsjednikom Ivanom Gašparovićem

Kao dugogodišnji predsjednik Međunarodne udruge bivših političkih osuđenika spoznao je da moramo svijetu prezentirati stradanje hrvatskog naroda, a to možemo najbolje znanstveno obrađujući i argumentirano podkrepljujući uzroke i posljedice. Isto tako je neophodno te znanstvene rade objaviti na stranim jezicima čime bi iskrivljenu sliku o Hrvatima od Prvog svjetskog do Domovinskog rata najbolje predstavili stranom svijetu. Pripremio je program rada buduće Zaslade kao i izvore financiranja te sve uputio Hrvatskom saboru kao budućem zakladniku, poučen primjerom ostalih europskih zemalja gdje njihovi parlamenti stoje iza takvih zaslada.

Za Muzej sjećanja predlagana je bivša kaznionica u Staroj Gradiški, mjestu gdje su robijali i umirali hrvatski politički uznici. U komunističkoj Jugoslaviji bilo je dvanaest kaznionica od čega devet na hrvatskome narodnom području, kroz čija vrata je ušlo oko 100.000 političkih zatvorenika od kojih su Hrvati bili većina. Hrvati su bili osuđivani zbog nemirenja s obnovom Jugoslavije i s komunističkim režimom. Ali, bili su osuđivani i onda kada nisu bili u djelatnoj oporbi, zbog isticanja vlastite narodnosne pripadnosti, nacionalnih obilježja poput zastave, grba i himne, makar im je to pravo formalno bilo zajamčeno ustavom. Bili su suđeni i zbog pjevanja narodnih pjesama nastalih desetljećima prije komunističke Jugoslavije.

Već sam spomenuo kako je Jure želio da Hrvatsko društvo političkih zatvorenika bude uzorna udruga u svakom pogledu, uzor novostvorenim braniteljskim udrugama. Jedan od uvjeta da bi takvi bili, jest uredna evidencija o članovima udruge sa vjerodostojnim podatcima o stradanju svakog pojedinca. Da bi to ostvario, u *Političkom zatvoreniku* br.119 od veljače 2002. započeo je objavljivanje „Priloga za biografski leksikon hrvatskih političkih uznika“ i tako skupljati gradivo koje će jednoga dana biti dragocjeno izvorište za znanstveno istraživanje stradanja Hrvata u jugoslavenskome totalitarističkom režimu. Kroz sljedećih pet godina u svakom broju našega glasila objavljivani su preliminarni podaci, koje je trebalo dodatno provjeriti, po potrebi ispraviti i dopuniti, da bi tek onda bili uvršteni u konačni tekst „Biografskog leksikona“.

Sudionici XIX. kongresa INTER-ASSO

Uviđajući da je to ogroman posao koji nadilazi mogućnosti pojedinca, Jure se odlučio dovršiti bar jednu cjelinu, pa je tako prikupio podatke o osuđenim ženama, dok je za muškarce zaključio podatke za oko 39.000 osuđenih osoba. U državama koje drže do svog dostojaństwa i vlastite povijesti, ovakav posao rade ekipe stručnjaka u statističkim zavodima i u povijesnim institutima. Nažalost, u Hrvatskoj za takav posao nema volje niti novca, u što smo se uvjerili predlažući *Biografski leksikon* kao jedan od naših projekata za financiranje.

U zemljama istočne i srednje Europe koje su dio 20. stoljeća proživjele u komunističkom režimu, pokrenut je projekt „Mjesta sjećanja na komunističke diktature u Europi 20.stoljeća“, kojim se žele registrirati i obilježiti sva mjesta sjećanja na različite oblike političke represije, progone i žrtve. Nositelj i koordinator tog projekta jest Zaklada za svladavanje posljedica komunističke diktature iz Berlina, a partneri su nacionalne udruge bivših političkih osuđenika. Osobito baltičke zemlje i susjedna Mađarska obilježili su mjesta stradanja stotinama skulptura, monolita, ploča, tako da svako tko putuje tim zemljama može saznati o njihovim žrtvama i putu do slobode.

Kao bliski suradnik Zaklade u Berlinu, Jure je nastojao da taj projekt bude prihvaćen i u Hrvatskoj. Dvije godine smo se natjecali da se taj projekt uvrsti u finansiranje putem Nacionalne zaklade civilno društvo, no uvijek su prednost imale udruge devijantnog ponašanja ili pak udruge bez nacionalnih obilježja. I tako Hrvatska, zemlja s većim brojem grobnica žrtava komunizma od bilo koje europske zemlje, nema obilježja, jer za komunističke zločince i njihove potomke koji još i danas vladaju Hrvatskom, komunističkih zločina nije niti bilo.

Ako bih želio naglasiti u čemu je Jure Knezović bio najuspješniji, na kojem području je polučio najbolje rezultate, onda je to svakako njegov rad na međunarodnom planu. U proteklih dvadeset godina u Europi je organizirano na stotine skupova s tematikom totalitarizma kako nacionalsocijalističkog tako i komunističkog te prevladavanja njihovih posljedica. Poznato je da su znanstvenici iz Hrvatske najrjeđi sudionici takvih skupova, pa onda nije čudno da nam drugi pišu i tumače našu noviju povijest. Jure je bio aktivni sudionik takvih skupova, možda više nego svi hrvatski povjesničari zajedno.

Kad je tome tako, onda ne čudi da je od 1999. do 2014., dakle punih petnaest

Gовор с повјесног балкона с којега је 1948. најављена побједа комунизма у Чехословачкој

S gradonačelnikom Berlina

godina bio predsjednik Međunarodne udruge bivših političkih uznika i žrtava komunizma, poznate pod nazivom Inter-asso. Prošle godine, na XX. kongresu održanom u Bukureštu, zahvalio se je zbog bolesti, a u znak zahvalnosti za dosadašnji predani rad proglašen je doživotnim počasnim predsjednikom. U svim europskim zemljama gdje su održavani kongresi i drugi znanstveni skupovi naglašavao je kako se u svim europskim državama osuđuju nacistički zločini, dok se u mnogim zemljama komunistički zločini bagateliziraju. Dok zločinački karakter nacizma nije upitan, nije se uspjelo istom mjerom

postupiti prema zločinima komunizma, makar su po broju žrtava nadmašili nacizam i fašizam. Komunistički režimi su svagdje u svijetu, gdjegod su bili na vlasti, vladali pomoću terora i nasilja zbog čega su milijuni ljudi postali žrtvama.

Preuzimajući dužnost predsjednika te međunarodne udruge, postao je svjestan da su bivši politički osuđenici u Hrvatskoj – zahvaljujući njemu – materijalno zbrinuti bolje od bilo koje europske zemlje. Slijedom toga pomagao je pojedinim nacionalnim udrušcama, kako bi se i kod njih poboljšao položaj bivših političkih uznika. Kako se kongresi Inter-assoa organi-

Govor u berlinskoj Gradskoj vijećnici

Jure Knežović (1942.-2015.)

ziraju svake godine u drugoj državi od šesnaest članica te međunarodne udruge, bio je redoviti gost i sugovornik predsjednicima država u kojima bi se održavao kongres. Državnici su ga posebno cijenili zbog toga što je uglavnom razgovarao na njihovom materinskom jeziku. Naime, služio se gotovo svim slavenskim jezicima, dok je njemački govorio i pisao kao rođeni Nijemac.

U svojim nastojanjima Inter-assoa se obraćao na međunarodne institucije kao Komesarijat za ljudska prava UN, NATO, Vijeće Europe, gospodinu van den Lin-

denu inicijatoru i sastavljaču Rezolucije osude komunizma u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe tražeći da: žrtve za pretrpljene boli u vrijeme dugogodišnje robije moraju dobiti odštetu, a za prisilni rad odgovarajuću naknadu, da se otvore arhivi tajnih policija komunističkih država, da počinitelji odgovorni za političke progone budu osuđeni, te da se u školama objektivno uči o zločinima komunizma.

No, mislim da je vrhunac njegova djelovanja posljednjih godina izvan domovine bilo njegovo sudjelovanje na Međunarodnom festivalu protiv totalitarizma pod

biblijskim nazivom Mene Tekel, koji se svake godine u veljači održava u Pragu pod pokroviteljstvom predsjednika Republike, a uz sudjelovanje predsjednika Senata, gradonačelnika glavnoga grada Praha, rektora Karlova univerziteta, praškog biskupa i drugih odličnika Mogu slobodno reći, da takvu čast nije doživio nitko od naših političara, znanstvenika ili javnih djelatnika. Svake godine naš Jure govorio je sudionicima festivala u Senatu Češke Republike ili s povijesnog balkona palače Kinsky s kojeg se 1948. i u Češkoj oglasio komunistički zloduh. Govoreći mnoštvu od kojih su pretežito bili mladi ljudi iz čitava svijeta rekao je, kako danas udruge žrtava nemaju drugu moć osim svoga sjećanja. To sjećanje treba u javnosti mobilizirati, kao što se nastoji festivalom i porukom „Mene, mene, tekel, ufarsin“ koja znači odbrojavanje i vaganje grijeha. Te su riječi posvećene iskreno i s poštovanjem onima, koji su se uspjeli oduprijeti moći zla. Zato današnje slobodno društvo ne bi smjelo zaboraviti one, koji su se žrtvovali za demokraciju i slobodu.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika sudjelovalo je 2008. na festivalu izložbom „Žene u komunističkim logorima“, koju je predstavila Jurina supruga dr Renata Knežović.

Upoznali smo se kao zreli ljudi, zbljeni razumijevanjem zbog mladosti dijelom provedene na robiji i postali prijatelji. Životna energija počela ga je napuštati tek prije godinu dana. Bio je brižni otac svojoj djeci: Ankici, Vesni, Dubravki, Jadranki i Hrvoju, koji su mu uvraćali potporom u njegovom ustrajaju na pravdi i slobodi za sve, pa tako i za nas Hrvate.

Mislim da je bio čovjek svjetskog formata. Kad sam 2005. na VII. Saboru izabran za predsjednika nakon četverogodišnjeg razdoblja Jure Knežovića, znao sam da ne mogu voditi udrugu tako uspješno kao što je to činio naš Jure. Da nije bilo Jure Knežovića većina članova HDPZ-a bili bi socijalni slučajevi. Kada bi svaki drugi građanin Republike Hrvatske uložio toliko truda u svoj rad, kao što je Jure uložio u 25 godina postojanja naše udruge, vjerujem da bi Hrvatska bila jedna od najnaprednijih europskih zemalja. Zahvaljujući se sabornicima na izboru za predsjednika 2005., što se oduljilo sljedećih osam godina, na kraju sam rekao: „Jasno je da ne mogu biti vaš predsjednik kao što je bio Jure Knežović, jer to je neponovljivo.“

Danas, nakon deset godina to mogu samo potvrditi.♦

UMJESTO ZAHVALNOSTI - KLEVETE

Kad je netko, još malodoban, izvučen iz gimnazijskih klupa i bačen u tamnicu, kad najokrutniju životnu školu za opstanak nastavlja u zloglasnoj zeničkoj kaznionici i kad, na kraju, mora napustiti domovinu i otići u emigraciju, očekuje se da će takav čovjek, pun gorčine i opravdane želje za osvetom komunističkom režimu, završiti u redovima onih koji su spremni odmah dizati revoluciju. Jure Knezović, međutim, po svojim se političkim instinktima i ciljevima izrazito razlikovao od većine emigranata.

Već od prvih izbjegličkih dana u Beču 1964. on je pomoć u svome radu tražio ne samo među Hrvatima, nego i među strancima. Na početku 1966., njegovim zalaganjem i vezama s predstavnicima Sudetskih Nijemaca, održan je u Bad Kissingenu, na samoj granici s Istočnom Njemačkom, prvi politički seminar novijih hrvatskih izbjeglica u Europi. U tome je sudjelovalo i uredništvo *Nove Hrvatske* iz Londona, s kojim je Knezović već ranije počeo surađivati. Sličan seminar održan je i iduće godine te su stvorene dugogodišnje veze s izvrsno organiziranim skupinama i pojedincima u njemačkom društvu. Ono što u Njemačkoj nije uspjelo dr. Branku Jeliću i mnogim hrvatskim intelektualcima iz stare emigracije, uspjelo je mladom Juri Knezoviću, koji je tek došao iz domovine.

Imao je smjelosti i za vrlo rizične akcije u Hrvatskoj, uživajući kod toga potporu svojih najbližih, sestre i brata. Sredinom svibnja 1967. Zagrebom se je proširila vijest o letcima bačenim s vrha „nebodera“ na tadašnjem Trgu Republike. To je trebao biti glas oporbe u prilog Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika. Velikim slovima otisnut je kratak poziv: „Građani, ne dopustite da vas CK obmanjuje putem radija, televizije i štampe. Komunisti i svjesni građani su za Deklaraciju, samo im diktatori ne dopuštaju iznositi svoj stav.“

Pothvat nije prošao bez neželenih posljedica. Ne samo da su ubrzo slijedile teške zatvorske kazne u Zagrebu, nego je i sam Jure Knezović zatvoren u Beču i jedva se je spasio od izručenja Jugoslaviji.

Ubrzo je prešao u sigurniju Zapadnu Njemačku, najprije u Nürnberg, i tu nastavio vrlo živim političkim djelovanjem među hrvatskim izbjeglicama i sve brojnijim radnicima iz Hrvatske, Bosne i

Piše:

Jakša KUŠAN

Hercegovine. Upravo tom njegovom radu i vezama *Nova Hrvatska* je često mogla zahvaliti za vijesti o mnogim prešućenim događajima u zemlji. To probijanje režimske cenzure tjeralo je u bjesnilo komunistički aparat, a pogotovo njihovu „svemoćnu“ Udbu. I zato, kad je *Nova Hrvatska* sredinom 1973. uvela urednič-

su mu bili ne samo garancija dobrog posla, nego i korektnih odnosa s njemačkim vlastima. Njegova se građevna aktivnost toliko proširila da je često morao letjeti između raznih gradilišta.

U hrvatskoj emigraciji, kako u Europi tako još više u prekomorskim zemljama, ovakav uspjeh hrvatskog poduzetničkog duha nije bio rijedak. No, ono što se je najčešće događalo, bio je slab odraz takvih uspjeha na domoljubnom polju. Veće osobno bogatstvo nije u pravilu značilo i

Jure Knezović i Jakša Kušan na sastanku dijela uredništva *Nove Hrvatske* u zagrebačkom hotelu Intercontinental 5. siječnja 1991. godine: bio je to pokušaj da se objavljuvanje NH nastavi u domovini

ko vijeće na čelu s prof. Bogdanom Radicom, Jure Knezović našao je u njemu svoje zasluženo mjesto.

Knezović je imao dara i za poslovnu aktivnost. Početkom sedamdesetih, kad je Zapadna Njemačka doživljavala vrhunac ekonomskog procvata, on je stvorio građevno poduzeće koje je na tržištu ubrzano prepoznato po solidnosti i kvaliteti. Tajna uspjeha bila je upravo u njegovu karakteru. Suprotno većini poslodavaca, pa i onih njemačkih, on je svoje radnike plaćao i prema njima se odnosio na način da je zaувrat dobio upravo jedinstvenu lojalnost i rijetko videnu solidarnost. Kad je trebalo, na njegovim radilištima „radni dan“ nije prestajao. S druge strane on je, ne slučajno, okupio tim izvrsnih njemačkih finansijskih stručnjaka i arhitekata koji

veće ulaganje u opće dobro. I u tom je pogledu Jure Knezović bio drugačiji. Upravo u tom razdoblju života u emigraciji, on se je istaknuo kao pokretač akcija za koje se malo znalo, ali koje su imale daleko-sezne pozitivne posljedice.

Knezović je tako novčano pomagao izdavanje *BC Review* (*Britansko-hrvatske revije*) u Engleskoj. Podmirio je 1980. troškove izdavanja poznatog memoarskog djela hrvatskog fizičara i filozofa Ivana Supeka *Krivovjernik na ljevici*. Došao je na ideju bez presedana. Jedne je godine pretplatio sve slavističke seminare na kugli zemaljskoj na *Jezik*, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika koji objavljuje Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu. Pomagao je novčano i brojne druge akcije koje su već odavno pale u zaborav.

U zaborav mogu otici baš sve Knezovićeve aktivnosti, ali jedna, u 80-tim godinama, mora ostati zapamćena. Ako se i kada bude pisala poštena povijest hrvatske političke emigracije za vrijeme komunističke Jugoslavije, Jure Knezović bi u njoj trebao zauzeti mjesto jedinog emigranta koji je dokazao i iskoristio ukorijenjenu korupciju i potkupljivost Udbe, toga najmoćnijeg psa čuvara i simbola diktatorskog režima.

Knezović je u zadnjem desetljeću jugoslavenske vladavine vidio isto što i mnogi drugi: bližio se je kraj jednopartijskom sustavu. No, on nije mogao čekati na rušenje Berlinskog zida. Imao je brojnu obitelj i želio je da mu djeca pohađaju škole i uče jezik u njegovoj domovini. Drugim riječima trebalo je u Zagrebu sagraditi kuću i preseliti obitelj mnogo prije nego se otvorene granice za emigrante. U tome je i savršeno uspio. Našao je ključ za sva režimska vrata, pa i udbaška. Preko odvjetnika Nikole Vučetića, nekad zloglasnog javnog tužitelja, on je provjereno dokazao da se novcem može postići i ono nezamislivo.

Pred veće pothvate dolazio je u London i detaljno smo se dogovarali kako otvorene korupcionaške kanale iskoristiti u političke svrhe. Kako Udbe podmetnuti informacije i dezinformacije korisne za naše političke ciljeve. I mi iz uredništva *Nove Hrvatske* dali smo toj korupciji Udbe svoj skromni obol. Vučetić je osobno došao u London da ubere nekoliko tisuća maraka za izdavanje putovnica našoj najbližoj rodbini koja godinama nije smjela putovati u inozemstvo. Išli smo i dalje. Pokrenuto je pitanje slobodnog kretanja vodećih ličnosti na našoj nacionalnoj razini. Koliko smo u tome uspjeli posyjedočili su kasniji događaji i još nepobitnije policijski arhivi.

Nažalost, ni on ni itko drugi dobromjeran, nije mogao predvidjeti što će učiniti zavist, zloča i pokvarenost na hrvatskoj strani. Nitko nije mogao vjerovati da će u novoj hrvatskoj državi, već na početku, karakterni pigmejci i politički slonovi, u svojoj nepismenosti – ili da sakriju grijehu prošlosti – početi besramno klevetati svoje neistomišljenike. Tako je i Knezović, umjesto zahvalnosti za sve što je dao Hrvatskoj, doživio teške optužbe, na neizbrisivu sramotu, ne svoju, nego države za koju se borio.

Sramno je i za hrvatske medije da mu odlazak nisu popratile baš nijednim slovom. •

POGREB U BRATISLAVI

Posljednji isprāčaj bivšega predsjednika Hrvatskoga društva političkih zatvorenika **Jure Knezovića** održan je u Bratislavi. Obitelj, rodbina i prijatelji okupili su se u ranim večernjim satima u bratislavskome krematoriju u Hodonínskoj ulici 44. Pod prigušenim svjetлом i uz sjaj svijeća došli su oprostiti se od pokojnika u lijesu prekrivenome hrvatskom zastavom.

Obred je predvodio slovački svećenik koji je – to su mogli shvatiti i oni koji ne razumiju ni jednu riječ toga slavenskog jezika – s Jurom bio blizak i koji je znao njegove brige i nastojanja u posljednjim godinama života. Bili su nazočni i Jurini njemački prijatelji, članovi Internacionalne asocijacija bivših političkih uznika i žrtava komunizma, a za nas Hrvate najdirljiviji je bio trenutak kad je Jurina kći **Dubravka** izgovorila pokojnikove omiljene stihove, „Hrvatsku“ **Drage Ivaniševića**:

Ni brda nisu,
ni doline, ni rijeke, ni more,
ni oblaci nisu,
ni kiša, ni snijeg nije moja Hrvatska...

Jer Hrvatska nije zemlja, kamen, voda,
Hrvatska je riječ koju naučih od majke
i ono u riječi mnogo dublje od riječi,
i ono dublje s Hrvatskom me veže,
s Hrvatskom Hrvata,
s patnjama njinim,
sa smijehom i nadom,
s ljudima me veže,
te ja kao Hrvat brat sam sviju ljudi
i kud god idem sa mnom je
Hrvatska.

I doista je s ovozemaljskim ostacima Jure Knezovića jedan dio Hrvatske ostao na padinama bratislavskog predgrađa...•

S velikom tugom javljamo rodbini,
prijateljima i znancima
da je dana 06.01.2015 iznenada preminuo
naš dragi suprug, otac, djed i brat

JURE KNEZOVIĆ

Posljednji isprāčaj dragog nam pokojnika obavit će se
dana 09.01.2015.
u krematoriju u Bratislavi u 18.15 sati.

Supruga Renata, kćeri Ankica, Vesna,
Dubravka i Jadranka, sinovi Hrvoje, Petar i
Martin, zet Velimir, unuci Dora, Stjepan,
Marija, Ivan i Ana, svekra Lidija, svekar Otto,
svastika Taňa, sestre Ana i Ivanka te ostala
tugujuća rodbina

NAŠ NUTARNJI SVIJET (23.)

ŽIVOTNO ZADOVOLJSTVO I BRAK

Brojna istraživanja, u više zapadnih zemalja, već dugo potvrđuju da je životno zadovoljstvo ljudi u braku značajno više negoli onih koji žive sami – kao neoženjeni, rastavljeni ili kao udovci. Oženjeni ljudi obolijevaju rjeđe i žive dulje. Bolničko im je liječenje potrebno gotovo dvostruko rjeđe negoli samcima. U osobito su velikoj prednosti prema skupini samohranih roditelja koje, uz osamljenost i opterećenost, često pogađa i siromaštvo, značajan rizik za depresiju. U tom se smislu u bogatijim zemljama u zadnje vrijeme opaža blagi porast zadovoljstva svih samaca u slučajevima kada imaju visoka primanja. Pomaže i činjenica da samački oblik života nije više društveno stigmatiziran. Ipak, i dobrostojeći i školovani samci svoje zadovoljstvo još uvijek procjenjuju značajno nižim negoli ljudi u braku.

Nasuprot ovih zaključaka стоји činjenica da je brakova sve manje, a rastava sve više. Tendencija je opća, a u Hrvatskoj je zadnjih godina dovela do broja od tek oko

Piše:

Maja RUNJE, prof.

19 tisuća brakova i oko 6 tisuća razvoda. U stvarnosti ovi brojevi ipak ne dovode u pitanje procjene o bračnom zadovoljstvu. Broj brakova je u odnosu na broj stanovništva zapravo gotovo stabilan – mlađi ljudi naime danas sve češće žive u izvanbračnim vezama sličima braku. A rastava je bilo uvijek, iako ranije pretežito tek prema unutra. Inače, današnje brakove na osobit način karakterizira duljina trajanja, koja je viša negoli ikada do sada. Životni vijek se prodludio i puno je parova koji skupa žive četrdeset ili i pedeset godina.

Dakle, brak je svakako izvor zadovoljstva. Očito, *nema čoviku srice bez njegova vinčana druga* (Mile Budak, u gotovo svakome svome romanu). Jedino, nije potpuno jednostavno opisati što točno ljudi u braku čini zadovoljnima, odnosno što odnos održava živim i sposobnim i za najteža opterećenja, tijekom dugih deset-

ljeća. Češće smo se susretali s opisima nesretnih veza, i u životu i u umjetnosti, a rijede opisima sretnih veza.

Za brak je, sigurno, na prvom mjestu ključna ljubav. Ljubav je supstancija od koje je autentična privrženost, ona koja oblikuje intiman nutarnji svijet dvoje ljudi. Ljubav tom svijetu daje i smisao. Omogućuje gotovo bezuvjetno zajedništvo. Najidealnije parnerstvo, prema kriterijima idealne komunikacije i najpravednije podjele prava i dužnosti, ne može izdržati bez ljubavi.

Ostali nužni elementi uspjela braka sigurno su zrelost te sposobnost oprštanja i zaboravljanja. Što se zrelosti tiče, zanimljivo je da terapeuti ponekad spominju *rezognativnu zrelosti*. Sve veze imaju naime svoje teme i konflikte, a čini se da ih nikada i nije moguće do kraja riješiti. Bolje stoga žive oni parovi koji nauče prihvataći i podnositi. Pomaže poštivanje, humor i optimizam, a šteti inzistiranje i vrijedanje. Slično je i s idejom *pravde*.

SAVJET LIJEČNIKA O ŽIVOTU NA ZALAZU

Piše:

**Dr. Drina
BLAŽEKOVIC SOJČIĆ**

sko poimanje se odbacuje kao smiješno ili zastarjelo. U ime humanizma se zahtijeva isključivanje svega neugodnoga. Diskutira se jedino još o maglovitoj medicinskoj etici i o promjenama odgovarajućih zakona.

Ne zavaravajmo se. Mnogi ljudi se smrti boje kad na nju misle, susretu se s njome ili kad im zaista predstoji. To je ljudski i nije neprirodno – kao razumna bića, za razliku od životinja, svoje smo ograničenosti svjesni. Još je prirodniji strah od mogućih bolova, osamljenosti ili od ovisnosti o tuđoj pomoći, ako je uopće dobijemo. Manjak vjere u Boga strah i pogoršava. Vjerojatnost nagle smrti, koju si mnogi priželjkaju, nije baš velika. Češća je duga ili kraća bolest, ili situacija da se od starosti polagano slabi i vene, možda i sa slabljenjem razuma. Tako pristižu dvoj-

be. Pojavljuju se pitanja, imaju li daljnja liječenja, operacije ili terapije još smisla. Osobito i pitanja smije li medicina sve što može, mora li se baš produživati život u neizlječivoj bolesti ili u vrlo visokoj dobi.

Život je jedinstven, nenadoknadiv i jedini. Zato ga treba poštivati i održavati prema svim mogućnostima, i to tako dugo dok postoji nada i vjerojatnost za njegov nastavak ili poboljšanje, možda i ozdravljenje. Ako nade nema, sigurno je razumno i dobro dopustiti i prihvati završetak. Međutim, ogromna je razlika između dopuštanja prirodnog tijeka i svjesnog donošenja smrti – ubijanja. Ni jedno ubijanje nije dostojno čovjeka. Upravo zato treba trud i snagu usmjeriti na rješenja dostajna čovjeka. Ljudsko znači aktivnu nazočnost, praćenje bolesnika, pružanje utjeche ili možda pružanje prilike za pomirenje, oprštanje ili pokazivanje ljubavi. Izvanredno važno je i uklanjanje bolova ili njihovo svođenje na podnošljivu mjeru, što današnja medicina u najvećem dijelu slučajeva pouzdano može. Ako ne uspijeva potpuno, tada se,

Teško je u braku ostvariti pravedne nadoknade za sve povrede i razočaranja, a zbog čega se obično vode najteže bitke. Što je moguće oprostiti, trebalo bi oprostiti brzo i zauvijek.

U braku je, znamo, važno i prijateljstvo, i to takvo koje osigurava slobodu i prostor i za muža i za ženu, ali koje u sebi sadrži i moralne obveze. Nisu dovoljne samo dobre nakane, već i djela. Prijateljstvo je ono koje također osigurava okvir za slušanje i za razgovor, za mir i za sukobe, za međusobno pomaganje i za pomaganje drugima. Prijateljstvo omogućava i da zajedno provodimo *običan život*, svakodnevnicu.

Zadovoljstvo u braku nikada ne može biti jednoliko i stabilno. Mijenja se prema danima i prema mjesecima, a osobito prema godinama. Obično je visoko na početku braka, a u srednjim godinama može doživjeti silazne putanje. Briga za djecu, zalaganje na radnom mjestu i suočavanje s prvim krizama u traženju životna smisla – velika su iskušenja. U kasnijim godinama brak međutim često ponovno postane izvor značajna zadovoljstva. Naravno, ne

Crtac: Sipan Ranije

postoji jamstvo. Teški brakovi mogu tek u starosti postati neizdrživima. „Normalan brak“ u kasnim godinama uistinu međutim može zadobiti posebnu ljepotu. Lju-

di tada već imaju puno iskustva i dobro znaju da za čovjeka nema nijednog većeg dobra od drugoga čovjeka, a kojemu smo upravo mi prvi i najvažniji na svijetu.♦

kod nepodnošljivih bolova, sredstvima za umirenje može dodatno postići san, kao trajna narkoza.

Postoje razne vrste strahova, primjerice, bojazan da će ugrađeni elektrostimulator (pace maker) sprječiti umiranje. Briga je nepotrebna jer aparat regulira ritam i učinkovitost srčanog rada, ali ne može na aktivnost natjerati srčani mišić koji je od bolesti ili od starosti jako oslabio. Dalje, među ljudima postoji i vrsta upravo ideo-loškog otpora, nastala na vrsti propagande, da „ne žele svršiti na aparatima“ – misle na disanje pomoću aparata. Činjenica je da se bolesnike priključuje na aparat za disanje kad je potrebno prebroditi određenu situaciju tijekom bolesti ili nakon koje operacije, dok se ne oporave. Priključivanje često donosi olakšanje i oporavak, iako, znamo, ne uvijek. Ako je situacija uistinu beznadna, postoje dvije mogućnosti – o kojima svatko može unaprijed odlučivati. Ako je bolesnik u stanju još spontano disati, može biti oslobođen aparata i može se pustiti da bolest ide svojim tijekom. Može se prestati i s davanjem lijekova. To je dopustivo. Međutim, ako bolesnik ne može sam disati, isključivanje umjetnog disanja znači svojevoljno i aktivno odrediti trenutak smrti, gušenjem, u roku od nekoliko minuta. To je aktivna eutanazija i moje je uvjerenje da postupak nije prihvatljiv.

Dobro je međutim takvu osobu u slučaju zastoja srca, koje će usprkos nadisavanju u jednom trenutku doći, ostaviti na miru i više ne oživljavati.

I kod terminalnih bolesnika su ljudska prisutnost, toplina i simpatija najvažnije. Ako je suzbijanje bolova i nemira učinkovito, bolesnici vjerojatno ne trpe, već trpi okolina, jer je teško gledati patnju. Ne znamo koliko, ali bolesnici u toj situaciji često čuju i osjećaju daleko više negoli mislimo.

Svaki je čovjek sloboden, pa može i ima pravo odlučivati o vrsti liječenja koju prihvaca ili ne prihvaca, osobito u zadnjem razdoblju života. Konačno, slobodno odlučuju i svi oni koji jednostavno ne idu liječniku i ne brinu se za svoje zdravlje. U zapadnim zemljama pacijentima su na raspolaganju čak i gotovi obrasci, pa i posebna savjetovanja, svjetovna ili vjerska. U Hrvatskoj takva praksa još nažalost nije razvijena, ali bi ipak svatko mogao u miru razmisliti o slučaju da zbog bolesti ili teške nesreće ne bude sposoban komunicirati ili odlučivati. Treba o tome razgovarati s bliskim članovima obitelji. Moguće je napisati i potpisati i vrstu zdravstvene oporuke, za orientaciju obitelji i liječnici. Mnogi ljudi se međutim boje pristupiti ovoj temi. Šteta!

A zdravstvenom je oporukom moguće odrediti koje postupke želimo ili ne želimo, u slučajevima kada uistinu ne postoje izgledi za oporavak ili olakšanje pa se patnje samo produljuju. Možemo, primjerice, reći želimo li ili ne želimo daljnje operacije, možda kemoterapiju ili zračenje. Ili, želimo li oživljavanje srca, osobito kada postoji opasnost trajnog oštećenja mozga. Također, možemo se izjasniti o prihvaćanju ili neprihvaćanju umjetnog hranjenja, o primanju ili prekidu primanja lijekova te o prihvaćanju ili odbijanju umjetnog disanja. Primjerice, Jehovini svjedoci odbijaju čak i transfuziju krvi, pa i vlastite, a također i svaku transplantaciju organa. Može se izraziti i volja za darivanjem organa, uskratiti privola ili odrediti koji organ smo spremni darovati.

Pametno je i poželjno jasno izraziti svoju volju, najbolje u pisanom obliku, dok smo još pri svijesti i zdravoj pameti. Izbjeći ćemo da odlučuju prestrašeni ili možda čak i nestrljivi i ravnodušni članovi obitelji, ili liječnici i socijalni radnici, a mimo naše volje. Da, uzmimo svoj život u s bliskim članovima obitelji. Moguće je vlastite ruke ali ne na način da ga odbacujemo, već da ga i na zalazu, s povjerenjem u Boga i u ljude, mirno i bez straha oblikujemo – koliko je najviše moguće. U ruke Božje!♦

“SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU”

Okrugli stol pod nazivom „Suočavanje s prošlošću – baština šutnje“ održan je u Rijeci 25. veljače 2015. godine. Okrugli stol je organiziralo Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, podružnica Rijeka.

Navedeni skup imao je za cilj utvrditi primjenjuje li Hrvatska u praksi rezoluciju 1481 Vijeća Europe (i srodne dokumente Europskog parlamenta). Naime, navedena rezolucija traži od zemalja članica Vijeća Europe da rehabilitiraju žrtve komunističkog poretka, da rehabilitiraju njihove obitelji i da se objektivno obavijeste mlađe generacije o tom dijelu naše povijesti kako se slični zločini više nikada ne bi ponovili.

Nažalost, pozivu da sudjeluju na okruglom stolu nisu se odazvali predstavnici Ministarstva branitelja, kao ni predstavnici pozvanih lokalnih zajednica (Grad Rijeka, Općina Kostrena i Općina Vodnarska). Na okruglom je stolu dan prikaz stanja na terenu iz kojega je bilo evidentno da ni nakon deset godina od usvajanja rezolucije 1481, kao i Deklaracije Hrvatskog sabora na istu temu, nije gotovo ništa učinjeno da se osigura dostoјno vječno počivalište žrtvama komunističkog poretka. Masovne grobnice iz tog razdoblja su u najvećem broju slučajeva ostale neistražene (nisu izvršene ekshumacije). Ulazi u mnoge jame u kojima se nalaze posmrtni ostatci žrtava nisu ogradieni, pa se u njih odlaže smeće. Ne postoje nikakve spomen-ploče koje bi prolaznika upozorile na stravične zločine koji su se tu dogodili i, konačno, teško se dolazi do tih grobnica jer u pravilu nisu do njih uređeni prilazni putovi.

Usapoređujući stanje na terenu s preporukama iz rezolucije 1481, a posebno s obvezama Ministarstva branitelja Republike Hrvatske (navedenima na mrežnim stranicama Uprave za zatočene i nestale), nazočni na okruglom su stolu su usvojili sljedeće zaključke:

- Pozivamo lokalne i županijske vlasti da svake godine na Dan sjećanja na žrtve totalitarnih i autoritarnih režima, polože cvijeće i zapale svijeće ne samo pred spomenicima žrtava fašizma, već i pred ma-

sovnim grobnicama onih koji su stradali, bez suda i presude, od komunističkog režima.

- Lokalne vlasti pozivamo da u suradnji s Ministarstvom branitelja uredi pristupne putove k navedenim masovnim grobnicama, ograde i urede prostor oko grobniča te ih obilježe prikladnim spomen-pločama.

- Od Ministarstva branitelja tražimo da unaprijedi suradnju s nadležnim tijelima u susjednim državama (posebno sa Slovenijom i BiH) na poslovima ekshumacije masovnih grobniča, njihovu uređenju i obilježavanju.

- Lokalne vlasti pozivamo da u dogovoru s građanima (čiji su najbliži stradali od pripadnika komunističkih vlasti, a čija su imena lažno upisana na spomenicima žrtava fašizma) pronađu najbolji način da se ispravi učinjena nepravda i ukaže javnosti na stvarne počinitelje zločina.

- Ministarstvo branitelja pozivamo da u skladu s rezolucijom 1481 Vijeća Europe, predloži način rehabilitacije žrtava komunističkog poretka, kao i članova njihovih obitelji.

- Od Ministarstva obrazovanja tražimo da, u skladu s gore spomenutom rezolucijom Vijeća Europe, u udžbenicima povijesti za osnovne i srednje škole objektivno i dovoljno iscrpljivo prikaže stradanje naših građana kako od nacističkih i fašističkih okupatora, tako i od predstavnika komunističkih vlasti, posebno nakon formiranja OZN-e i KNOJ-a.

- Medije pozivamo da nam se priključe u upoznavanju javnosti sa stvarnim događajima iz tog razdoblja naše povijesti, razdoblja o kojem se do sada uglavnom šutjelo, a rijetke emisije na tu temu gotovo se nikada nisu ponavljale, posebno ne u najgledanijim/najslušanijim terminima.

- HDPZ se obvezuje da će svake jeseni nakon Dana sjećanja na žrtve totalitarnih i autoritarnih režima, pratiti i izvijestiti javnost o načinu na koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuje rezolucija 1481 Vijeća Europe, kao i srodni dokumenti Europskog parlamenta. •

Dana 21. veljače 2015. u Kongresnoj dvorani Ekonomskog fakulteta u Zagrebu proslavili smo 25 godina postojanja Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Bilo je to, dakle, na istome mjestu gdje smo 17. veljače 1990. godine i osnovali naše društvo.

Ovoj su prigodi nazočili mnogi članovi naše udruge iz cijele Hrvatske te podružnice iz Bosne i Hercegovine! Posebno smo počašćeni odazivom gostiju te predstvincima hrvatskih udruženja. U ime Kluba utemeljitelja HDZ-a naš skup je pozdravio **Milan Kovač** koji je izrazio poštovanje žrtvi koju su dali hrvatski politički uznici u stvaranju hrvatske neovisnosti. Iza njega su govorili **Ivan Lipak** iz Udruge logoraša Sisačko-moslavačke Županije te gospoda **Eva Kirhmayer-Bilić**, predsjednica Udruge Krug za Trg Skup su svojom nazočnošću uveličali zastupnica u Europskom parlamentu gospođa **Zdravka Bušić**, te **Ivan Borovec** iz Hrvatskog domobrana, kao i ugledni članovi Matice hrvatske gospođe **Zvjezdana Znidarić**, **Dubravka Mandić**, **Darinka Đerek** te **Stjepan Sučić**. Posebno zadovoljstvo nam je bilo što je skupu nazočio te mu se obratio i naš prijatelj iz Slovenije **Roman Leljak**, novinar, publicist, istraživač Udbinih zločina, čovjek koji je rasvijetlio mnoge zločine te u svojim radovima objavio imena još uvijek živućih počinitelja strašnih zločina jugoslavenske Službe državne sigurnosti do kraja osamdesetih godine, od kojih su mnogi i danas visoko pozicionirani kako u slovenskome tako i u hrvatskom društvu.

Kao što je u svom izlaganju rekao predsjednik HDPZ-a **mr. sc. Marko Grubišić**, period od 25 godina je dug te je utjecao na brojnost članova. No, ono što iznenađuje, to je „devalvacija“ statusa i utjecajnosti političkih zatvorenika te njihovo nesudjelovanje u društvenome i političkom životu Hrvatske. Kao razlog spomenuo je činjenicu da su se udbaši organizirano uvukli u sve pore života, a još jednom je istaknuo poraznu činjenicu da je 90-tih godina od ukupno 851 djelatnika Službe državne sigurnosti njih 754 prešlo u novostvorene hrvatske službe, pa im je tako bilo lako održati uza se postojeću mrežu svojih ranijih suradnika. Zato se onda ne treba čuditi što je toliko opiranja bilo oko izručenja njemačkom sudu njihovih perjanica, a istodobno sprječavanju javne afirmacije bilo kojega bivšeg političkog zatvorenika.

U evociranju uspomena na djelatnost Društva pošlo se kronološki od osnivanja

DVADESETPETA OBLJETNICA OSNUTKA HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

HDPZ-a do današnjih dana, pa su spomenuti i svi predsjednici, počevši od prvoga (**Marka Veselice**), do pokojne **Kaje Perković**, nedavno preminulog **Jure Knezovića** i donedavnog predsjednika **Alfreda Obranića**. Svojedobni urednik *Političkog zatvorenika* **Andrija Vučemil** govorio je o početcima časopisa, a sadašnji glavni urednik **Tomislav Jonjić** o okolnostima i uvjetima u kojima list izlazi već priličan broj godina. Svoje izlaganje Alfred Obranić je posvetio Juri Knezoviću i njegovim zaslugama za organizaciju i afirmaciju HDPZ-a te za donošenje izmjena i dopuna Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika.

Predsjednik Grubišić je, između ostalog, kazao: „...Žalosno je i sramotno da

Piše:

Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ

1945. do 1990. bilo osuđeno 3.016 žena na 12.291 godinu robije, mnoge od njih na smrt, 20 i 10 godina zatvora! Bile su sve to potencijalne majke od kojih mnoge to nikada nisu postale, nažalost! Kako izbrisati takve sudbine iz pamćenja? Ne smije se zaboraviti, a ući će u povijest, da je u našem društvu djelovala satnija sastavljena od bivših političkih zatvorenika ustrojena tijekom prosinca 1991. godine, dok je u isto vrijeme na Baranjskom ratištu ustrojena Uskočka bojna, sastavljena isto od političkih zatvorenika.“

Uvjeren da ne postoji niti jedan politički zatvorenik koji bi rekao da mu je žao ni jednog dana provedenog u zatvoru i žrtve za Hrvatsku, predsjednik Grubišić završio je izlaganje u optimističnom tonu, uvjeren da ćemo našoj djeci i unucima ostaviti „tako uređenu hrvatsku državu kakvu smo sanjali u najtežim zatvorskim danima i noćima“.

U povodu 25. obljetnice, za poseban doprinos i ugled HDPZ-a pojedinim članovima dodijeljene su zahvalnice: Ivanu Gabelici, Andriji Vučemilu, Julie Bušić, Miji Jukiću, Dani Kneževiću, Alfredu Obraniću, Branku Vidačeku (posthumno), Ružici Ćavar, Tomislavu Jonjiću, Ivi Tušanoviću...

A iako HDPZ ne dobiva nikakvu potporu od države (za razliku od SUBNORA), ipak se je na stolu našao skromni domjenak, a naročito su ga krasile delicije koje su stigle iz Đakovačke podružnice te torta sa simboličnim brojem 25! Hvala svima koji su svojom nazočnošću pridonijeli ovom veličanstvenom skupu, posebno hvala dekanu i vijeću Ekonomskog fakulteta Zagreb koji su imali razumijevanja za našu želju se upravo na ovom mjestu sastanemo nakon 25 godina i pokažemo da Hrvatsko društvo političkih zatvorenika i dalje postoji, sve za dobro Lijepo naše!•

Dio radnog predsjedništva

25 godina od uspostave hrvatske države nemamo ni na jednoj državnoj institucionalnoj razini osudu komunizma kao režima, niti osudu komunističko-partizanskih zločina ni u ratu ni u poraću, iako smo se na to obvezali (po rezoluciji Vijeća Europe) i potpisali deklaraciju o osudi komunističkih zločina! No, do sada u tome ništa nije učinjeno! Iako je credo komunizma stvoriti ljude bez sjećanja, mi smo se s dužnom pažnjom prisjetili naših supatnika od kojih su neki umoreni davnih godina: **Ivo Mašina** (1961., Stara Gradiška), **Vjekoslav Balin** (1965., Stara Gradiška), Đuro Sitek (1964.), **Tomo Dušančić** (1981), **Ante Davidović** (1984., Osijek), **Jozo Lukač** (1987), a iz naše memorije nikad ne će biti izbrisano da je od

Sudionici svečanosti u Kongresnoj dvorani Ekonomskog fakulteta u Zagrebu

S BRANITELJIMA NA BADNJI DAN

Na Badnji dan 2014., u predvečerje Isusova rođenja hrvatski politički zatvorenici oosjetili su pod „šatorom“ hrvatske branitelje – invalide Domovinskog rata koji su tada provodili 65. dan svog prosvjeda, u nadi da će se pronaći razumno rješenje za njihove zahtjeve!

Kao nekad, okupili smo se u prostorijama HDPZ-a, ponjeli skromne darove a i naš barjak koji je prepoznatljiv po našoj golubici mira i slobode, te se uputili prema Savskoj 66, koja je neposredno dan ranije dobila i svoju poštansku adresu, kao da će nezadovoljstvo *useliti* zauvijek, a „institucija šator“ ostati mjesto koje će

BRANITELJI POD ŠATOROM 21. VELJAČE 2015.

Branitelji pod šatorom
oko njega i na ulici
ispred dvora ministarskih
bit su i sukus
našeg vremena i prostora
na kojima obitavamo
koji su nam dani od davnina
nama i našim predcima
da na njima živimo i da ih branimo.

Hvala vam, hrabri momci,
ona velika hvala, ne ona formalna,
na snazi i volji
da u istjerivanju pravde i pravednosti
ustrajete
i narodu posrnulom
pomognete da se uspravi
i čvrstim korakom
u novo sutra pohrli.

Krenuli ste kad je trebalo
žrtvu podnijeli
i nemate u ime istine
pravo odustati,
s vama smo u djelu
mislima i molitvi.

Andrija VUČEMIL

Predsjednik HDPZ-a pod braniteljskim šatorom na Badnji dan 2014.

u novijoj hrvatskoj povijesti nositi novu poruku i novo upozorenje svima onima koji pokušaju omalovažiti ulogu branitelja, Domovinski rat i hrvatsku državu!

Dolazimo do šatora kao *kolona uzničaka*! Nismo išli u „četverored“, a osjećaj da mi bivši hrvatski robijaši dolazimo izraziti potporu hrvatskim braniteljima – invalidima Domovinskog rata, ispunjavao nas je zadovoljstvom, kao naš nekadašnji bunt u nekoj novijoj varijanti, u nekom novom, čudnom vremenu!

Dočekali su nas s dužnom pažnjom, kao da smo mi *veterani* u trpljenju *nepravde*, kao da smo mi oni koji njihove sadašnje bitke već imamo iza sebe i kao da im donosimo recept kako da sve to lakše izdrže! Zapravo, susret je bio dirljiv, uvažavanje obostrano, a prigodnim govorom obratio se je i predsjednik HDPZ-a **Marko Grubišić**, koji je između ostalog kazao

„Poštovani branitelji, hrvatski ratni invalidi, dragi naši junaci, poštovane obitelji branitelja!

Mi hrvatski politički zatvorenici došli smo vam dati podršku do ostvarenja vaših zacrtanih ciljeva i dajemo vam riječ da ćemo biti uz vas dok se vaši zahtjevi

ne ispune, te da u svakom trenutku možete računati na nas!

Zašto smo došli k vama baš na današnji dan? Postoji samo jedan odgovor: zato jer smo mi jedna *velika hrvatska obitelj*, a stara hrvatska navada je da na Badnji dan obitelj bude zajedno za jednim stolom, pod istim krovom!

U danima kad smo zbog svojih misli, riječi i djela, robijali za Hrvatsku, kada smo brojali dane i godine po najzloglasnijim tamnicama jugoslavenskih i drugih kazamata, u dugim zatvoreničkim noćima *sanjali smo slobodnu Hrvatsku*, sanjali smo hrvatsku državu, a vi ste naše snove pretvorili u stvarnost i dio sebe dali za ostvarenje naših snova! Riječi su škrte da bismo vam iskazali neizmjernu zahvalnost za sve što ste žrtvovali i darovali za našu domovinu! Neka vas vjera napuni novom energijom, sretne i blagoslovljene božićne blagdane, te neka vam se u 2015. godini ostvare svi ciljevi, želi vam Hrvatsko društvo političkih zatvorenika i ja osobno.“

Nažalost, kao što vidimo, primiče se i Uskrs, a ništa se ne mijenja...

Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ

ALBERT CAMUS (1913.-1960.) – PUTOKAZI ISTINSKOGA ČOVJEŠTVA

Riječ je o jednom od najvećih pisaca, književnika i mislilaca 20. stoljeća. Poteče iz siromašne obitelji francuskoga useljenika u Alžиру i majke Španjolke. Otac mu je teško ranjen početkom Prvoga svjetskog rata i od zadobivenih rana uskoro preminuo. U njegovu školovanju ističe se njegov učitelj **Louis Germain**. Među prvima je zapazio dječakovu nadarenost i predanost radu, što je postalo trajno obilježe njegova života. To su zapazili i drugi njegovi profesori kao i prepostavljeni službenici, pa je Camus mogao uspješno završavati svoje školovanje i pronašlati posao i sredstva za osnovne životne potrebe. Tomu treba zahvaliti njegovo uspješno liječenje tuberkuloze koja ga je rano snašla i pratila sve do smrti. Smrt je doživio u prometnoj nesreći, što je bio predviđao i čega se je bojao, u svojoj 47. godini.

Povjesno ozračje u kojem bijaše stasao Albert Camus bijaše znatno drugačije od prethodnoga. Dostatno je samo prisjetiti se velikih imena u europskoj kulturi: **Klopstocka** (1724.-1803.), **Lessinga** (1729.-1781.), **Herdera** (1744.-1803.); posebice u glazbi: **Haydna** (+1809.), **Mozarta** (+1791.), **Beethovena** (+1827.), pa da nam bude jasno kako su u Europi u javnom životu ipak prevladavali vedri tonovi i budili zdrave nade u bolji i čovjeka dostojniji život. Te su nade tijekom 19. stoljeća bile vidno porasle s pojačanim proučavanjem prirode i ubrzanim razvojem tehničkih znanosti. Neosporno su te nade imale svoj oslonac u početnim uspjesima uznapredovala znanstvenoga proučavanja, ali su uslijedila dva velika svjetska rata i zorno pokazala kako su plodovi znanstvenih dostignuća dvoznačni – mogu dobro poslužiti dobrobiti pojedinih ljudi i cijelog čovječanstva, ali se mogu upotrijebiti i u suprotnom smjeru, i to ne samo protiv čovjeka pojedinca nego i protiv naroda i cijelog čovječanstva.

To su obadva svjetska rata zorno pokazala. Prvi svjetski rat 1914.-1918.: u njemu je sudjelovalo 36 država od ukupno 54, poginulih je bilo više od 10 milijuna i 21 milijun ranjenih. Drugi svjetski rat 1939.-1945.: u njemu je sudjelovalo 61 od ukupno 67 država, a bitke su se vodile

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

na području 40 država; poginulo je više od 50 milijuna ljudi, a 35 milijuna je bilo ranjeno. Ono pak što je pri tom posebno žalosno su masovna uhićenja i ubijanja nedužnih ljudi poput Židova i političkih neistomišljenika. Ratni sukobi bijahu popraćeni strahobnim razaranjima i uništenjima materijalnih dobara. Njihovim prestankom i uspostavom kakvih-takvih primirja nisu prestala progonstva ljudi niti osvajanja kolonijalnih zemalja, što je bio uzrok novih nemira i otvorenih ratova.

Na očigled tolikih ratnih strahota sporo se je budila spoznaja o besmislenosti ratova, a pogotovo svijest o stradanju i produženim patnjama nebrojivoga mnoštva ljudi diljem svijeta. Njemački liječnik, glazbenik, teolog i misionar u Africi, **Albert Schweitzer** (1875.-1965.) nadaleko je poznat po govoru povodom primanja Nobelove nagrade za mir 1952., u kojem je dirljivo pozvao slušatelje da otvore oči i vide zbijlu ljudi koji neopisivo pate i grozno umiru, dok se drugi bogate i neodgovorno žive.

Takvi vapaji mogli su se čuti s raznih strana. Cijeli niz istaknutih mislilaca i pisaca – književnika, filozofa, psihologa i

Albert Camus

teologa – pisao je i napisao nepregledno mnoštvo prelijepih tekstova. Među njima su svakako u prvim redovima oni koji bijahu osobne žrtve ratnih strahota poput filozofa i teologa **Paula Tillicha** i psihologa i psihiyatra **Viktora Frankla** kojih je učinak bio veoma velik te se i danas osjeća. Nu, **Mahatma Gandhi** je upozoravao kako naše sazrijevanje sporo napreduje i, uz ostalo, treba mu dosta vremena. Za to je navodio svoj primjer: bilo mu je potrebno mnogo vremena kako bi uudio kako Britanci postupaju nepravedno: za isti posao jedne plaćaju dobro, pošteno, i to su Britanci, a druge slabo ili nikako pošteno, i to su Indijci. Jednako tako nije odmah zapazio kako su Britanci poklopili nalazišta soli, a onda ih samo oni prodavali drugima.

Cjelovit pak pogled na zbilju ljudskoga života u svoj njezinoj cjelini, a posebno na ključna pitanja ljudskoga života u neposrednim zbiljskim okolnostima jasno pokazuje kako se ljudi razlikuju jedni od drugih i kako je svaki pojedinac svijet za sebe, izdvaja se od svih, ne samo drugih živih bića, nego i samih ljudi.

Riječ je o misliocima koji su postavljali „egzistencijalna“ pitanja i po tom dobili naziv egzistencijalistički filozofi. Nisu tvorili posebne filozofske škole ili zajednički slijedili jedan filozofski smjer, nego o srodnosti glede pojedinih pitanja koja su javno postavljali i načina na koji su shvaćali čovjekovo mjesto u svijetu. Jezgru njihova zanimanja tvori čovjek pojedinac i način njegove pojave u okolini, u svijetu u kojem živi i djeluje. Ruski pisac **Lav Tolstoj** predstavio je to jednostavnim riječima u noveli „Smrt Ivana Iljiča“.

Ivanu Iljiču palo je jednoga dana na pamet, što mu nikada prije nije bilo palo na pamet, naime da nije proživio život kako je trebalo; isto tako palo mu je na pamet kako su u njegovu životu jedva primjetni pokušaji borbe onoga što većina ljudi na položaju smatra dobrim, a možda je lažno; štoviše: način na koji je bio uredio svoj život i svoju obitelj, kao i njegovi službeni interesi, možda je sve to bila laž. Pokušao se obraniti od tih sumnja, ali nije mogao.

Prvi koji je to učinio svojim glavnim zanimanjem bijaše kršćanski mislilac, danski filozof i teolog **Sören Kierkegaard** (1813.-1855.). On je svoju pozornost posvetio neposrednom kršćanskom životu; biti kršćanin za nj je značilo živjeti

kršćanski, i to u svoj neposrednosti života. Zbog toga je bez ustezanja provjerao, prosudjivao i osuđivao neposrednu kršćansku praksu. Vjernik živi snagom vjere – pouzdanja u Isusa Krista i ne veže svoje vjerovanje uz ljudske vrijednosti civilizacije i kulture. Utemeljen na Kristu, čovjek može u nedogled razvijati svoje ljudstvo. Svetotvornost svijeta nije protivna kršćanstvu nego, naprotiv, kršćanstvo pogoduje razvoju pune svjetlosti. Poticajne snage djeluju u čovjeku u punini njegove slobode, on nije objekt nego subjekt svoga djelovanja i razvija se u smjeru oslobođanja u zapletenosti društvenih, duševnih i povijesnih odnosa. Istinska vjera osamostaljuje svijet i povjerava ga čovjekovoj samostalnosti i odgovornosti. Upravo pojačana svijest odgovornosti kršćanina, u svim djelima očituje i potvrđuje ono izvorno kršćansko, i to u estetici, etici i religioznosti. Vjera, sukladno Kierkegaardu, mijenja cijeli čovjekov život.

Kierkegaardovo učenje djelovalo je na cijeli niz izuzetnih, izvrsnih teoloških mislilaca: **Karla Bartha, Rudolfa Bultmanna, Paula Tillicha, Dietricha Bonhoeffera** koji bijahu ujedno i veoma dobri poznavatelji izvornoga kršćanstva. To se pak djelovanje nastavilo i na druge poznate pisce i mislioce poput **Martina Heideggera i Jeana-Paula Sartrea**, a ni danas se nije ugasilo. Jezgra sveukupna proučavanja odnosi se na ključne pojmove: individualnost, čovjek-osoba, pojedinac, njegova sloboda, odgovoran izbor i odgovorne osobne odluke u djelovanju, ali se govori i o čovjekovoj krivnji, o njegovoj otuđenosti i beznadnosti, a dakako, i o njegovoj prolaznosti i smrti.

Treba ipak reći, pojačano se ističe čovjekova svijest odgovornosti, svijest o njegovoj jedincatosti i osobnoj odgovornosti. Među onima koji su u tom pogledu veoma zaslužni, svakako je njemački filozof **Martin Heidegger** (1884.-1976.). Diljem svijeta on je postao poznat po svom djelu *Bitak i vrijeme*. U tom djelu Heidegger snažno poziva ljude da postanu svjesni svoje jedincatosti i svoje odgovornosti. Čovjek je *bitak*, i to istaknuto, *tu-bitak*, što znači on jest tu, on je tu postojeći bitak, različit od svakoga pojedinačnog bića, od stvari i ljudi; i polazeći od čovjeka, polazeći od svoga vlastitog opstanka, čovjek posjeduje stanovito razumijevanje svoga bića i to izražava u svome jeziku

i u svome ophođenju s drugim ljudima u njegovu *tu-bitku* pri čemu čovjeku biva jasno kako on, kako čovjek, nadilazi svaku drugo biće.

Pored Sörena Kierkegaarda i Martina Heideggera, najčešće se spominje francuski mislilac i pisac **Jean-Paul Sartre** (1905.-1980.), kao jedan od poznatih i velikih egzistencijalista. U spletu razmišljanja što ih u obliku sumnje bijaše iznio književnik Lav Tolstoj, Sartre je odlučno odgovarao: *Čovjek može uvijek drugačije*; on je slobodan u izboru vlastitih vrijednosti i u načinu življjenja. Nažalost, većina ljudi ne shvaća da ima tu slobodu pa živi u lošoj vjeri i promašuje svoj cilj – ne živi poput subjekta nego objekta, ne živi poput slobodna čovjeka nego roba. Cilj života je *biti autentičan – biti svoj*.

Nu tijekom života za Sartrea su stvari krenule loše; namjesto da život u slobodi i odgovornosti doživljava pravu preobrazbu i razvija humanizam koji od čovjeka traži pojačanu djelatnost u potpunoj uzročnosti i povijesnoj odgovornosti, nastupalo je srozavanje i razaranje. Širila se *mučnina* (kako je Sartre nazvao jedno svoje književno djelo). Izdižući slobodu iznad svega, Sartre se zapleo u nerješiv sraz: čovjek je nesavršen i prolazan; u njegovu izboru teško prevladavaju više vrijednosti, pa mu život postaje apsurdan.

Krugu najistaknutijih pisaca i mislilaca svoga vremena pripadao je Albert Camus. Unatoč početnim dvojbama i pojedinim osporavanjima, Camus je neprestano rastao i u svijetu misli 20. stoljeća postao nezaobilaznim velikim svjetskim imenom. Neopisivom je prodornošću promatrao svijet i zbivanja u njemu i ne-pokolebljivom upornošću prodirao u sve pore ljudskoga života i postajao djelatnim sudionikom velikih i nerijetko potresnih zbivanja. Ključno pak pitanje njegove zaletosti bijaše sam čovjek, čovjek u zbilji svoga života, svojim mislima i odlukama, svojoj slobodi i osobnoj odgovornosti. Iz toga jasno slijedi zaključak kako je svjesno bio odlučio pripadati krugu srodnih mislilaca i pisaca – egzistencijalista.

U svojim početnim djelima Camus se odlučno stavila na stranu čovjeka pojedinca i njegova odgovorna ponašanja. Budući da su njegovi osobni doživljaji tjesno vezani uz strahote ratnih stradanja i sve jačeg prodora omalovažavanja i guranja u stranu, pa zlostavljanja i ubijanja čovjeka

pojedinca i nepočudnih skupina, Camus je zaključio kako čovjek živi u absurdnom svijetu. On se rađa i odraста u sredini koja ne odgovara njegovu biću nego mu prijeći normalan razvoj njegova bića, osobne slobode i svijest odgovornosti. U absurdnu svijetu i on postaje absurdan – prožimaju ga osjećaji odsutnosti smisla i otuđenja, neuklopljenosti u ljudsko društvo te biva potišten i postaje žrtvom neosobna i neodgovorna ponašanja nasilne sredine.

Tim duhom odiše jedno od najranijih Camusovih djela – njegov roman *Stranac*.

Riječ je o jednom običnom, malom i gotovo neprimjetljivu čovjeku u društvu koji nepromišljeno postaje ubojicom, a veliki pisac njega i njegov čin ubojstva uzima i – reklo bi se posve jednostavno – s udivljenja vrijednim umijećem pretvara u zoran znak, simbol nečovječne izopačenosti cijelog društva.

Roman započinje jednostavnom rečenicom: „Danas je mama umrla. Ili, možda, jučer, ne znam.“ Umrla je u Marenagu, osamdeset kilometara od Alžira. Njezin sin Meursault zatraži od svoga poslodavca dva dana dopusta. To je dobio, ali znajući da mu to nije pravo, svoju je molbu potkrijepio riječima: „Nisam ja tome kriv!“. Nakon toga pošao je u mrtvačnicu gdje bijaše mamin ljes. Slijedio ga vratar i došavši u mrtvačnicu htio je otvoriti ljes. Nu, Meursault ga je zau stavio. Na pitanje zašto ne želi da to učini, odgovorio je: „Ne znam!“. Uslijedio je odgovor: „Razumjem“. U mrtvačnici se bijaše skupilo više ljudi, i vratar ih je sve poslužio kavom. Kad se razdanih, vratar ih je upozorio da se razidu. Izlazeći svi su se rukovali s Meursaultom, kao da ih je noć zbljžila premda nisu ni jedne riječi međusobno izmijenili.

Idući prema groblju, upitao ga je namještenik pogrebnoga zavoda: „Je li vam to majka?“ odgovorio mu je s „Da!“, „Je li bila stara?“, uslijedilo je drugo pitanje, na što je čuo odgovor: „Pa, tako!“. Sin nije znao koliko joj je zapravo bilo godina. Po povratku u Alžir sunce je pržilo, ali je Meursault bio veseo što je mogao dugo i mirno spavati. Tada je shvatio da je šef bio nezadovoljan što mu je dao dva dana dopusta za sprovod, jer je slijedila subota i nedjelja – dani u kojima se inače ne radi. Međutim, Meursault se nije osjećao

krivim, jer on nije odlučivao u koji će dan biti sprovod.

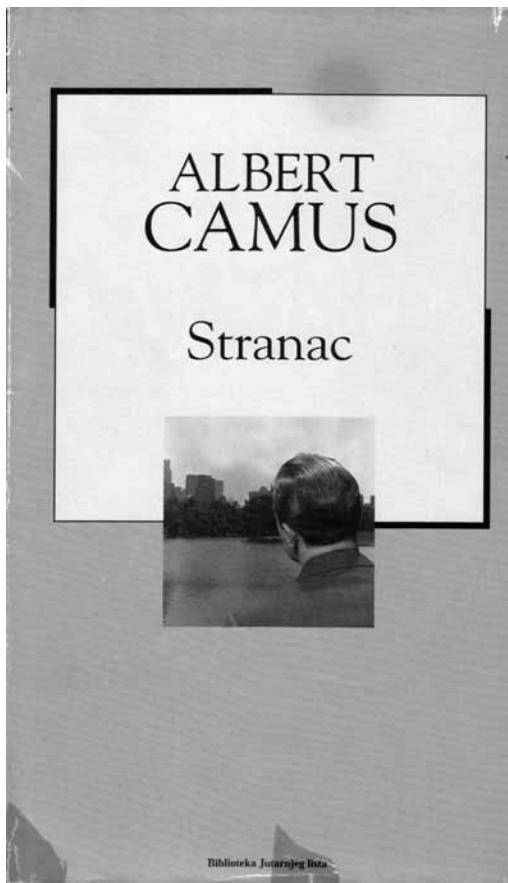
Došavši kući, osjetio se umornim i dugo je spavao. Potom je otišao na kupanje i tu susreo Mariju koju bijaše poznavao jer su neko vrijeme zajedno radili. S njom je otišao u kino i gledao film koji mu se nije svidio. Jednoga je dana susreo svoga susjeda Raymonda koji ga je pozvao na objed. Odazvao se i od susjeda čuo priču kako se posvađao s nekim čovjekom i potom se s njim i potukao. Poslije je saznao

istakao nazivajući ga svodnikom. Nedugo kasnije Raymond je zamolio Meursaulta da bi bio svjedok na sudu i posvjedočio da mu se žena iznevjerila. U međuvremenu pojavio se šef i ponudio mu bolji posao u Parizu. On mu je odgovorio da se život ne može promijeniti – jedan život vrijedi koliko i drugi te da on nije nesretan i ne vidi razloga zašto bi mijenjao posao.

Tada je došla Marija i ponovila svoje pitanje: „... bi li je uzeo za ženu?“. Odgovorio joj je kao i prvi put; potvrđio je kako to ništa ne znači, ali da mu se čini kako je ne voli.

Prijateljev spor na sudu prošao je dobro; prijatelj mu je dobio samo opomenu. Međutim, to nije bio kraj njegova nesporazuma s Arapom i njegovim društvom. Meursault je primjetio kako je skupina Arapa kivna na Raymonda. Jednoga su se dana susreli. Raymond je pošao ravno na svoga protivnika. Prijatelju Massonu povjerio je brigu za drugoga, a Meursaultu je rekao da pripazi ako se pojavi i treći. Došlo je do tučnjave. U njoj bude Meursaultov prijatelj ranjen, ali se sukob ipak smiri. Uskoro susretu ponovno dvojicu Arapa, jedan od njih bijaše onaj koji je ranio Raymonda, pa Raymond predloži da ga ubiju. Meursault se tomu suprotstavlja: „Nije ti ništa rekao. Ne bi bilo pošteno da samo tako pucaš“. Na to Raymond reče: „E, onda će ga izvrijediti, a kad mi odgovori, ucmekat će ga.“ Meursault odgovori: „Tako je. Ali, ako ne izvadi nož, ne smiješ pucati... Uhvati se s njim u koštač... i daj meni revolver! Ako se onaj drugi uplete, ili ako izvadi nož, ja će ga ucmekat.“

Raymond mu dade svoj revolver, i oni se tada rastadoše. Ponovno su se našli na plaži. Sunce je peklo. Meursault primjeti da se Raymondov protivnik vratio i ležao na plaži. Čim je ugledao Meursaulta pridigao se i stavio ruku u džep, a Meursault stegnuo Raymondov revolver ... „sunce je peklo ... najviše me boljelo čelo i sve su mi žile na njemu u isti mah damarale ispod kože. Zbog toga žara koji više nisam mogao podnositi, koraknuo sam naprijed ... samo jedan korak ... A tada, ne pridižući se, Arapin izvadi nož i pokaza mi ga na suncu. Svetlo sjevnu na čeliku i kao da me duga svjetlucava oštrica pogodi u čelo ... zastor od suza i soli zasjeni mi oči ... i, nekako nejasno, blistav, uperen iz noža, svejednako u mene. Taj užareni mač pa-

kako je žena koju je otprije poznavao, iskoristavao i ujedno pomagao bila sestra toga čovjeka. Međusobni su se odnosi poremtili i on je zamolio Meursaulta da joj on u njegovo ime napiše pismo. To je on i učinio. Nakon izvjesnog vremena ponovno je bio zajedno s Marijom. Ona ga je pitala voli li je? Odgovorio joj je da to ništa ne znači, ali da mu se čini da je ne voli.

U to je izbila prepirkia kod susjeda Raymonda. Meursault je shvatio kako njegov susjed tuče ženu s kojom se bijaše posvadio. Začas se skupilo dosta svijeta. Otišao je onamo i Meursault zajedno s Marijom. Stigao je i policajac. Žena je plakala i policajcu optuživala čovjeka koji ju je

lio mi je trepavice i kopao bolne oči. Tada sve zaigra pred mnom ... Napeh se svim svojim bicem ... i tada sve poče, usred praska koji bijaše u isto vrijeme rezak i zaglušen... Zatim opalih još četiri puta u nepomično tijelo u koje se meci zabijahu, a da se ništa nije opažalo. Bijahu to kao četiri kratka udarca kojima sam pokucao na vrata nesreće.“

Meursault bijaše uhićen. U tamnici su ga u početku nekoliko puta ispitivali, ali je to sve kratko trajalo. Smatrao je svoj slučaj jednostavnim. Istražitelj mu je svratio pozornost na zakon i potrebu da ima odvjetnika. Kako je za to bio nezainteresiran i nije imao novaca, određen mu je odvjetnik po službenoj dužnosti. Branitelj mu je rekao kako je njegov slučaj škakljiv. Ispričao mu je kako u sudu znaju da mu je majka nedavno umrla u ubožnici, te da se on tom prilikom pokazao bezosjećajnim. Smatrao je to važnim i želio čuti njegovo mišljenje. On je odgovorio kako je majku volio, ali: „Sva su zdrava bića manje-više koji put poželjela da umru oni koje vole“. Odvjetnik se iznenadio i zaželio da to na sudu ne rekne. Upitao ga je, smije li reći da je toga dana gospodario svojim osjećajima. On je odgovorio: „Nemojte, to ne bi bila istina.“ Očito, nije bio zadovoljan.

Istražitelj ga je pitao je li volio majku, a on je odgovorio: „Jesam, kao i svaki drugi čovjek.“ Dalje je pitao je li svih pet hitaca ispalio za redom? On je promislio i točno odgovorio da je najprije opalio jedanput, a nakon nekoliko sekundi još četiri puta. Uslijedilo je pitanje: „Zašto ste čekali između prvog i drugog hica?“ Tada je osjetio kako sunce pali, ali istražitelju nije ništa odgovorio. Sudac bijaše uzrujan. Upitao je ponovno: „Zašto ste pucali u tijelo koje je ležalo na zemlji?“ Ni na to pitanje nije odgovorio. Istražitelj mu je pokazao križ rekavši kako Bog rado opršta, ali se čovjek treba pokajati. Osumnjičenik nije pratio istražiteljev govor, „jer mu je bilo vruće i u sobi bilo krupnih muha koje su mu sjedale na lice, a i zato što mu je malo ulijevao strah“. Na kraju ga je istražitelj upitao žali li zbog svoga čina? On je odgovorio da osjeća neko nezadovoljstvo više nego pravo žaljenje.

Time je istraga uglavnom bila završena. Postupno se navikao na život u samici. U razgovoru sa stražarom shvatio je konačno da je izgubio slobodu. To bijaše za nj velika spoznaja i tada je shvatio „da bi čo-

vjek koji bi samo jedan dan živio na slobodi mogao lako proživjeti i stotinu godina u zatvoru. Imao bi dovoljno uspomena da mu ne bude dosadno.“

Na suđenju najviše se govorilo o njegovu odnosu spram majke i ponašanju povodom njezine smrti: „... nije želio vidjeti majku, pušio je i pio bijelu kavu...“. Osjetio je kako ga u dvorani mrze i kako su ogorčeni na njega, a on je prvi put shvatio da je kriv. U sudnici bi rečeno kako nije plakao za majkom. Odvjetnik se rasrdio i upitao svjedoka ... je li on bio da nije plakao? I kad je čuo odgovor da nije, rekao je odlučno: „Eto vam slike ovog procesa. Sve je istina i ništa nije istina!“ Nu, tužitelj je bio uporan i naveo kako je osumnjičenik dan nakon smrti svoje majke otiašao na kupanje, bio s ljubavnicom i gledao film, a potom je ubio čovjeka, i to nakon jednoga hitca, promišljeno je ispalio još četiri. I potom je zaključio kako on u optuženu čovjeku ne vidi ništa drugo doli čudovište.

Branitelj je govorio suprotno. Rekao je kako je njegov branjenik dobar sin – brinuo se za majku koliko je mogao; kad više nije imao sredstava, smjestio ju je u ubožnicu; bio je pošten čovjek, savjestan i neumoran radnik, svi su ga voljeli. Ubojstvo nije namjeravao učiniti i zato treba uzeti u obzir sve olakotne okolnosti. Ljudi su govorili kako je odvjetnik imao sjajnu obranu i svi su mu čestitali. Nadali su se povoljnjoj presudi. Nu, to se nije dogodilo. Presuda je glasila: smrt odsijecanjem glave!

Tek je tada za Meursaulta ne samo pojam smrti, nego i zbilja izvršenja njezina postala realnošću kao što je realan tamnički zid, pa je žalio što na to nije ranije ozbiljno mislio. Sada je njegova smrt odlučena jednom zauvijek. Pokušao je misliti kako će otkucaji njegova srca jednoga trenutka prestati i nikada se više ne će čuti. To dolazi u svitanje i provodio je noći u iščekivanju tog trenutka. Pomišljao je i na mogućnost pomilovanja, ali mu je pomirenost s prvom pretpostavkom bila vjerodostojnijom.

U tom raspoloženju odbio je primiti isповjednika. On se ipak ponovno pojавio, a Meursault je zapazio „da mu je izraz lica blag“. Zaželio je znati zašto odbija njegov posjet. Odgovorio mu je da ne vjeruje u Boga. Upitao ga je „je li u to posve siguran?“ Odgovorio mu je „da nije potrebno

da se pita, jer mu se čini da to pitanje uopće nije važno.“, i nadodao je kako možda nije siguran što ga uistinu zanima, „ali je posve siguran“ što ga ne zanima – „to o čemu on govorи.“ Prigovorio mu je da ga je ljudska pravda osudila na smrt te da je i on uz one koji su ga osudili. Odgovorio je da nije, rekavši: „Nisam sinko. – Uz vas sam. Ali, vi to ne možete znati, jer vam je srce slijepo. Molit će se za vas!“ Čuvši te riječi Meursault je planuo i u srditosti rekao: „Živio sam ovako, a mogao sam živjeti i drugačije ... Pa onda? Čini mi se da sam cijelo vrijeme čekao ovaj čas i osvit dana kad će se iskupiti ... Sa dna moje budućnosti, za cijelog ovog besmislenog života koji sam vodio, diže se od mene ... neki neodređeni dah ... Što se mene tiče smrt drugih, ljubav jedne majke, što me se tiče njegov Bog. Život za koji se netko odlučio, sudbina koju je izabrao, kad jedna jedina sudbina odabire mene ... Što mari ako ga optuže zbog umorstva i smaknu zato što nije plakao na sprovodu svoje majke?“

Meursault bijaše grubo nasrnuo na svećenika, ali su ga stražari spasili. „Oči mu bijahu pune suza. Okrenu se i nestade“. Istoga trena Meursault se smiri. Prvi put nakon duga vremena pomislio je na majku: „Nadomak smrti bit će da se mama osjećala oslobođena i spremna da ponovno sve proživi ...“ On se osjetio spremnim da i sam ponovno sve proživi, kao da ga je ona silna srdžba očistila od zla... Poželio je da se više ne osjeća sam te da na dan njegova smaknuća bude mnogo gledalaca i da ga dočekuju s povicima mržnje.

Zaključak nije teško povući: Meursault je živio slobodno, kako je htio, ali bez ljudske samokritičnosti – bez svijesti odgovornosti za svoja djela. Nije je imao ni kad su posrijedi izrazito zla djela – kao sudjelovanje u ubojstvu. A društvo? Ono je imalo svoja mjerila utemeljena na površnim i neutemeljenim društvenim shvaćanjima. U susretu s neminovnim krajem, Meursault se konačno sučelio sa samim sobom i konačno shvatio kako mu je život promašen. Pomišljao je na pokojnu majku i za sebe priželjkivao njezin mir i spoznaju: bilo bi dobro započeti ponovno živjeti ispočetka.▪

JEDAN NEPOZNATI PRILOG O DRVARSKIM DANIMA POTKRAJ SRPNJA 1941.

Piše:

Dr. Petar MARTIĆ

Prije nekoliko mjeseci objavljena je vijest da je Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine izvršilo ekshumaciju posmrtnih ostataka iz masovne grobnice Trubarji, na području općine Bihać.[1] Tom je prigodom utvrđeno da se tamo nalaze posmrtni ostaci civila hrvatske nacionalnosti, žrtava iz Drugoga svjetskog rata, koji su ubijeni u mjesecu srpnju 1941. godine, kad su se vlakom vraćali s hodočašća iz Knina, a među njima je bio i drvarski župnik Waldemar Maksimilijan Nestor. Izvješće zaključuje da su nakon provedenih istražnih radnji, na molbu Banjalučke biskupije i biskupa banjolučkog dr. Franje Komarice, te nakon razgovora sa glavnim tužiteljem Tužiteljstva BiH Goranom Salihovićem, aktivnosti intenzivirane a Tužiteljstvo BiH je dopustilo i izvršilo predaju posmrtnih ostataka Banjolučkoj biskupiji. Posmrtni ostaci pohranjeni su na katoličkom groblju Sveti Marko u Banjoj Luci. Iz popratnih tekstova koji su komentirali tu vijest može se još saznati da je biskup Komarica zatražio još prije nekoliko godina da se proveđe istraga o ubijenim hodočasnicima iz Drvara.[2]

Taj tragični događaj vezan je uz brutalne dane iz srpnja 1941., kad je prema stručnim tumačima toga razdoblja došlo pod vodstvom komunista i uz suradnju pripadnika četničkog pokreta do pobune protiv Nezavisne Države Hrvatske na području

Bosanske krajine koja se zatim proširila i na obližnja područja u kojima su Srbi bili većinski dio stanovništva. Ne ulazeći ovom prigodom u uzroke i motive pobunjenika, koji bi se mogli shvatiti za jednu stranu kao kombinirana reakcija na represivno držanje ustaškog režima i njegova revolucionarnog rješavanja nacionalnog pitanja, kao i na odraze njemačkog napada na Sovjetski Savez koji su potaknuli njegove sljedbenike na hitnu protuakciju, pokazalo se da su, što je već dokumentirano kod dijela suvremenijih istraživača, svoje pobunjeničko ponašanje usmjerili i protiv civilnog stanovništva, postupajući pri tome na vrlo surov način.[3]

Koja je bila cijena podizanja pobune?

Nalazi dijela povjesničara izrijekom tvrde da su pobunjenici izvršili masovne zločine i ostvarili sljedeći cilj: „Na cijelom tom području Hrvati i Muslimani, ako nisu uspjeli pobjeći, uglavnom su stradali. Bila su to prva ‘ocišćena područja’ Hrvata i Muslimana.“[4] Nadalje oni pišu da taj pokolj „nije bio ni izdaleka na crti antifašističkog pokreta“ i da je „nosio u sebi snažnu i nedvosmislenu poruku srpskih četnika o stvaranju Velike Srbije.“[5]

Dodali bismo da i iz dokumenta koji objavljujemo proizlazi da između pobunjenika i predstavnika na terenu prisutne fašističke Italije nije bilo sukoba tako da se u tim okolnostima s pravom postavlja pitanje o naravi antifašizma koji je i danas na dnevnom redu pojedinih političkih i ideoloških skupina jedna od ključnih riječi u javnome nastupu.

S obzirom na to da se unatoč jasnim pokazateljima o počinjenim zločinima još uvijek oko 27. srpnja 1941., napose tijekom svakoljetnog obilježavanja, vodi osjetljiva politička borba o tome, treba li nazivati te događaje antifašističkom ustankom naroda, uz to ih službeno proslavljati i pri tome osporavati pale žrtve, koristimo ovu prigodu da objavimo izjavu jedne tadašnje svjedokinje, ujedno izjavu iz kuta gledanja stradalnice.

Vjerujemo da time možemo priložiti još jedan dokument u nizu i time potpunije pripomoći u sagledavanju onoga što se tada doista dogodilo.

*

Izjava Jolande Bauer iz Drvara o prilikama u Drvaru za vrieme četničko komunističke pobune i danas[6]

Prisutni: Podžupan Sinčić David
Zapisničar: Slavko Kitarović

U subotu dne 26. 7. 1941. u 4 sata poslije podne ubijen je hrvatski major kod Oštrelja. Bombu je bacio po pričanju Srba Nikica Komen. Dotični je na slobodi, a sestra mu je kod talijanske vlasti pomoćna sila / izdaje propustnice/.

Dana 27. 7. 1941. odvedeni su Drvarčani u logor, bez razlike vjere, a nakon kratkog vremena odvojili Srbe od Hrvata. Tek kad su kružili hrvatski avioni, prepali su se i pomiešali nas skupa, dapače tješili nas, da će naši muškarci biti pušteni, jedino da će suditi ustašama.

Medutim mučili su ih na svaki način. Ruke su im čvrsto vezali žicom, da je krv prskala, te ih nemilo nogama udarali. Mog oca su prisilili da mora pismeno upozoriti hrvatsku vojsku, da se preda, te da moram i ja, ili bar koja druga djevojka, ceduljicu odnjeti. Medutim činovnik ŠIPAD-a Erne Rozek i direktor željeznice Budisavljević, da spase meni život, odneli su u najvećoj vatri sami tu ceduljicu mašući bijelom ma-

Foto: Dino Stanić/PLASELL

Unatoč utvrđenom počinjenju zločina, za dio političke elite nema ništa spornog u Srbu 1941.? Zloupotreba multiperspektivnosti na djelu: Stjepan Mesić, Milorad Pupovac i drugi tzv. antifašisti

Pokolj je počeo napadajem na vlak s nenaoružanim civilima (hodočasnicima)

ramicom. Naši su mučeni i ubijeni na Kamenicu. Od ponedjeljka do utorka od 28. do 29. srpnja 1941. ubijeno je 300^[7] katolika između kojih nekoliko muslimana i nekoliko Rusa. Medju muškarcima bilo je žena i djece.

Da smo mi ostali u životu možemo zahvaliti samo gosp. Ermi Rozaku, koji nas je u svojoj kući sakrivaо. Presijom crvenih, a i našom molbom u očaju, primio je prisilno funkciјu komesara. Iako je odigravao tu ulogu, niesu imali u njega povjerenja, dapače znali su ga buditi po noći i izpitivati. Osim toga zabranili su mu posjete u kući. Moram iztaknuti, da u povlačenju crvenih uhvatili su Rozeka i povukli u šumu. Vodila su ga Sobi i Kotle, dva prava četnika. Ipak mu je uspjelo rano u jutro pobjeći pomoću jednog Srbina iz Drvara.

Sada je gosp. Rozek osudjen na smrt. Ovokli Talijani znadu, ali ne uredjuju.

Dapače svi su pobunjenici na slobodi, slobodno se šetaju, osim Kasusa Save i sin mu, koji su ubijeni. Kod njega su našli otrovno oružje i gerilsku listu za ubijanje. Na slobodi se nalaze Mane Ropić, Desnica, Obrad, Banjac, Kotle, Slavko Rodić, Jovo Rodić i Dušan Bauk. Ovo su najopasniji elementi. Mog su oca odveli Milenko Todić i Obrad Banjac. Glavni vodja Mane Ropić kazao je, da on točno zna, tko je mog oca ubio, kao i Alfonsa Kvasnicu i dva brata Ledića, Zvonka i Luka. On je ovo povjerio Srbima Aleksi Prpi, a njegova Srbkinja Zorka Prpat žena pok. Luke Ledića kazala je meni.

Talijanska vlast, te sam general obećao je potražiti mog oca, ali do sada nije uspio, veleći, da nitko ne zna ništa o njemu,

dapače, da su mu Srbi dali časnu riječ – pa i sam Mane Ropić, koji je pokraj njih onog dana bio sa mitraljezom, da su Hrvate redom strijaljali. Dočim su Njemci, pritiskom, kroz pola sata pronašli svoja dva vojnika.

Moram navesti moje negodovanje, da me talijanska vlast izčekala s ovim riečima „Prie ste tukli vi njih, a sada oni vas, i s tim se likvidiralo. Mi imamo prečega posla, nego pokojne tražiti. Uostalom ono što su ustaše radili, Srbi niesu od vas, jer kako vidite kroz 20 godina ipak je vas ostalo u životu.“

Isto jutro, kad su Talijani ušli 25. 9. 1941. u Drvar pošla sam talijanskoj vlasti, te obznanila za ubijstvo i zamolila za prvu

*Ubijeni župnik
Waldemar Maximilian Nestor*

pomoć nastradaloj koloniji. Rekoše mi, neka se strpim 2-3 dana, dok im stigne hранa. Medjutim, iza 10 dana na intervenciju mog rođaka, majora hrvatske vojske Draganića, bilo je poslano 10.000 kg. brašna, da se podieli sirotinji, ali su došli prvi na red seljaci pravoslavni, pa banditi, koji su nas opljačkali, a tek na koncu naša jedna kolonija i to malo je koji dobio bezplatno.

Medjutim dosta je Srba dobilo bezplatno, da su čak i prodavali ovo brašno, koje su besplatno dobitli. Kada sam se na ovo potužila, rekoše mi Talijani, da oni moraju 12.000 lira utjerati i radi toga da je nemoguće davati svakome bezplatno. Još su rekli tom prilikom, da je njima svejedno Hrvat ili Srbin, da oni traže samo komuniste, te da pomoću Srba nacionalista dolaze do šuma i da će tako pohvatati komuniste. Videći naši ljudi, da su im vrata zatvorena kod svih u Drvaru, nije im preostalo drugo, nego seliti iz Drvara jedno iz straha, a drugo od gladi. Osim toga seljaci Srbi su sami ulazili u njihove stanove, te bez pitanja useljavali, tako da su naši morali na ulicu.

Stvari, koje su iza sebe ostavili, obećali su Talijani čuvati. Medjutim sami Talijani te već pakovane stvari stavljali na kamion i odnosili.

Jolanda Bauer, v. r.

Bilješke:

- [1] http://tuzlastvobih.gov.ba/?id=2721&_jezik=h i <http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=45118> (pristupljeno: 14.12.2014.).
- [2] Petar MILOŠ, „U masovnoj grobnici u Trubaru ekshumirani Hrvati ubijeni od četnika na Dan ustanka 1941“, <http://misija.slobodnadalmacija.hr/clanci/ID/1967/U-masovnoj-grobnici-u-Trubaru-ekshumirani-Hrvati-ubijeni-od-četnika-na-Dan-ustanca-1941> (pristupljeno: 14. 12. 2014.).
- [3] Ne uzimajući u obzir publicističke priloge prvi stručni članak neposredno nakon promjena iz 1990. o tim dogadjajima s naglaskom na područje susjedne Like donio je stručnjak za povijest komunističkog pokreta Ivan JELIĆ „U povodu jedne obljetcnice. Novi dokumenti o dogadjajima u Srbu 27. srpnja 1941.“ Časopis za suvremenu povijest, Zagreb, (23)1991., br. 1-3, str. 273.-284. Pritom je Jelić naglasio brojnost dotadašnjih memoarskih zapisa koji su sagledavali problem isključivo s jedne strane, a on je u svom članku ponudio i svjedočanstva „suprotne strane“, odnosno izjave dvaju oružnika NDH i jednog ustaškog povjerenika radi dobivanja potpunije slike.
- [4] Zdravko DIZDAR i Mihael SOBOLEVSKI, *Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini 1941.-1945.*, Zagreb, str. 114.
- [5] Isto, str. 115.
- [6] Izjava je sačuvana i pohranjena u Hrvatskom državnom arhivu – Zbirka izvornog gradiva, I-18, 660.
- [7] Ova brojka nije jasno zapisana pisaćim strojem jer se prelамaju brojke 3 i 4 tako da se ova brojka može čitati i kao 400. U navedenoj literaturi (Z. DIZDAR, M. SOBOLEVSKI, nav. dj., str. 115) navodi se da je broj pobijenih bio „oko 300“ Hrvata u Drvaru i okolicama.

KAKO SAM PRVI PUT DOŽIVIO ZRIN

Osmoga svibnja neki građani slave dan oslobođenja Zagreba. Ja sam pak taj dan doživio tako što su, čim su došli u naše selo kraj Zagreba, ubili mog oca i mnoštvo ljudi u susjednom selu. Naime, tih dana šesta lička divizija pod vodstvom Đoke Jovanića pobila je na okrutan način preko 800 ljudi i pobacali su ih u 22 jame.

Nekoliko godina potom jugoslavenski komunistički sud osudio me je na tri godine robije kao klerofašista, a ja sam tada imao devetnaest godina. Poslije izdržane robije završio sam fakultet, pa se zaposlio.

Piše:

Ratimir MLINARIĆ

pobjeći, od djece do staraca, pobili, poklali, mjesto opljačkali i zapalili.

Pokušajte zamisliti kako sam se tada osjećao ja, kome su 1945. jugoslavenski partizani ubili nevina oca, a 1949. godine me i sama poslali na robiju.

Budući da me je poslije te ispovijedi Bajić šikanirao, jer je od Udbe doznao za moju prošlost, dao sam otkaz u poduzeću

i otisao dalje od njega da ga više ne vidim. Na odlasku me je pitao zašto odlazim, jer moram biti sretan da kao ustaša imam zaposlenje. A ja sam pak 1945. imao šesnaest godina i pohađao gimnaziju.

I onda 11. rujna 2011. godine udruga ratnih veterana *Hrvatski domobran* organizira posjet gradu Zrinu. Dakako, odlučio sam svakako posjetiti ga nakon što sam o njemu prvi puta saznao od bivšeg šefa Bajića. Došavši u Zrin prisustvovaо sam svetoj misi održanoj kod montažnog oltara na mjestu gdje je do 1943. postojala katolička crkva koju su bezbožni partizani spalili i do temelja porušili kao i stari dio Zrina. Nadam se da će biti izgrađena nova crkva i da će godinama Hrvati iz cijele Hrvatske i potomci preživjelih Zrinjana dolaziti u Zrin povodom njegove tragedije rujna mjeseca 1943.

Za vrijeme boravka u Zrinu nabavio sam i pročitao Zrinski zbornik za povijest i obnovu hrvatskog Pounja, a u glasilu *Hrvatski domobran* pročitao sam članke iz 2013. godine „Pad Zrina - ispovijest preživjelog Mate Babića“ i „Moj križni put“ Andrije Feketića, pa sam tada opet bio duboko potresen sudbinom kakvu je doživio Zrin i njegovi stanovnici od strane „antifašista“.•

Ruševine staroga grada Zrina

Međutim, nakon godinu i pol izleđio sam iz poduzeća. Poslije duže vremenske stanke jedva sam se zaposlio i tu prvi put doživio Zrin.

Naime, jednoga dana donio sam šefu na potpis svoj uradak da ga potom pošaljem na sud (bio sam pravni referent). Tada sam na njegovom stolu opazio kutiju sa streljivom za osobno naoružanje. Na moj upit što to znači, moj šef M. Bajić reče: „Ja više ne ću doživjeti kao što sam doživio 1941. kada sam bio bez oružja i krenuo u partizane.“ Zatim je počeo opisivati slučaj kako su partizani 1943. osvojili ustaško gnezdo Zrin. Nakon duge borbe usli su u Zrin i sve živo što nije uspjelo

Zrin 1943., malo prije nego što su ga „antifašisti“ sravnili sa zemljom

NEKOLIKO PODATAKA O UKLANJANJU VOJNIH GROBALJA I GROBOVA “OKUPATORA” I “NARODNIH NEPRIJATELJA” U BOSNI I HERCEGOVINI NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA

Komunistički obračun u Jugoslaviji sa svim stvarnim i prepostavljenim protivnicima, bez razlike, tijekom i napose potkraj Drugog svjetskog rata i u neposrednom poraću bio je masovan i nemilosrdan. Namjera potpunog i radikalnog obračuna jugoslavenskih komunista s neprijateljem neposredno po završetku Drugog svjetskog rata, bila je i naredba Ministarstva unutarnjih poslova Demokratske Federativne Jugoslavije br. 1253, od 18. svibnja 1945., o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja”, koja je obuhvatila groblja i nadgrobne spomenike vojnika njemačke, talijanske i mađarske vojske, te ustaše, četnike i slovenske domobrane.

U Bosni i Hercegovini, kao i drugdje u Jugoslaviji, uklanjanje vojnih grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” uglavnom je sustavno provođeno, potvrđujući i suvremenici događaja i stanje na grobljima.

Odluku MUP-a DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. o uklanjanju vojničkih grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” proslijedio je MUP NR Bosne i Hercegovine na podređene oblasne i okružne razine “narodne vlasti” 24. svibnja 1945., koji su zatim ovu odluku proslijedivali na niže razine, kotarskih i gradskih “narodnih vlasti”.

Odluku MUP-a DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. odnosno MUP-a NR Bosne i Hercegovine od 24. svibnja 1945. o uklanjanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” potvrđujući i dokumenti.

Odjeljenje za unutarnje poslove Hercegovačkog okružnog NO-a u Mostaru, do stavilo je 19. prosinca 1945. dopis (Broj: 7339/45., Predmet: Uklanjanje vojničkih grobova Okupatora i njihovih pomagača) svim kotarskim upravnim odjelima i Gradskom upravnom odjelu Mostar, u kojemu navode, da su odluku MUP-a DF

Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER,
Hrvatski institut za povijest

Jugoslavije od 18. svibnja 1945., o uklanjanju vojnih grobalja okupatora dostavili prethodno 9. lipnja 1945. Napominju, da je naređenjem MUP-a DF Jugoslavije

određeno, da se “imaju odmah ukloniti i sa zemljom sravniti svi neprijateljski grobovi Švaba i Talijana kao i njihovih pomagača ustaša i četnika.” No, navode i da “svi sreski upravni odsjeci nisu po tome postupili”, te da su dobili dopis od 21. studenoga 1945. od Upravnog odjela O.N.O. [Oblasni narodni odbor] Dalmacije [Split], u kojemu je ukazano, da “U

Njemačko vojno groblje u Banja Luci uklonjeno u neposrednom poraću 1945.

neposrednoj blizini Metkovića na hercegovačkoj strani u selu Doljanima ima veće talijansko groblje dobro uređeno sa nadgrobnim spomenicima. [...]” Odjeljenje za unutarnje poslove Hercegovačkog okružnog NO-a poziva “sreski upravni odsjek Čapljina na čijem se području nalazi pomenuto groblje u selu Doljanima, mjesni odbor Višići, da odmah postupite po naređenju i to talijansko groblje zaravni.” Dopis Odjeljenja za unutarnje poslove Hercegovačkog okružnog NO-a završava pozivom svim upravnim odjelima “ukoliko nisu do danas postupili po ranijem naređenju da odmah poravnaju i uklone bilo kakve znakove poginulih okupatora švaba, Talijana i njihovih pomagača ustaša i četnika”, te da izvještaj o učinjenom podnesu najkasnije do 20. siječnja 1946. godine.

Na to je 27. prosinca 1945. Odsjek za unutarnje poslove Kotarskog NO-a Čapljina, uputio dopis Mjesnom NO-u Neum Klek, s napomenom, “[...] da se smjesta preduzmu najhitnije postupci oko uklanjanja spomenutog groblja”, i da im po učinjenom odmah podnesu izvještaj. Na obvezu provođenja odluke MUP-a DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. odnosno MUP-a NR Bosne i Hercegovine od 24. svibnja 1945. o uklanjanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” upućivalo i upozoravalo se podređene mjesne “narodne” vlasti u Bosni i Hercegovini i kasnije, tijekom 1946.

Odjeljenje unutarnjih poslova pri Okružnom NO-u u Mostaru, dostavilo je 27. kolovoza 1946. dopis (Str. Pov.Broj 425/46, Predmet: Fašistički grobovi ponisti) svim podređenim kotarskim odsjecima unutarnjih poslova i Gradskom odsjeku unutarnjih poslova Mostar, u kojemu napominju, da im je MUP NR Bosne i Hercegovine dostavilo pod brojem str. pov. 718/46 od 23. kolovoza 1946. dopis kojim podsjećaju, da su odluku MUP-a FNR Jugoslavije, broj 1253/45 od 18. svibnja 1945., o uklanjanju “fašističkih” grobova prosljedili 24. svibnja 1945. svim okružnim NO-ima u Bosni i Hercegovini i Gradskom NO-u u Sarajevu. Odjeljenje unutarnjih poslova pri Okružnom NO-u u Mostaru napominje, da organi unutarnjih poslova trebaju, po uputama

MUP-a NR Bosne i Hercegovine poduzeti “[...] sve što treba, da se groblje ili pojedinačke humke (fašističkih okupatora, smešta uklone) sravne sa zemljom tako, da ne[s]tane svaki trag njihovog postojanja, jer i ona, kao i sve drugo što je nastalo kao posljedica fašističke vladavine u našoj zemlji, treba da se zbrišu i nestanu.” Napominju i, da su “[...] jedino od Okružnog Narodnog Odbora u Mostaru primili izvještaj, da je po ovome postupljeno i da su groblja Fašističkih okupatora uklonjena i zbrisani tragovi njihovih postojanja.” Odjeljenje unutarnjih poslova pri Okružnom NO-u u Mostaru, u dopisu navodi, da ih je MUP FNR Jugoslavije 9. kolovoza

1946. uputio na dopis od 18. svibnja 1945., kojim je određeno, “da se groblja ili pojedinačne humke fašističkih okupatora uklone i sravne sa zemljom, tako da se zbriše svaki trag njihovog postojanja i uklone tragovi koji bi podsećali na mrskog okupatora”, te i naglasio “U koliko ova naredba nije do sada provedena, potrebno je odmah preduzeti mjere da se ona striktno provede i da se uklone svi tragovi fašističkih groblja ili pojedinačnih grobova. O izvršenju molimo da nas obavijestite.” Odjeljenje unutarnjih poslova pri Okružnom NO-u u Mostaru poziva stoga sve podređene kotarske odsjekе unutarnjih poslova i Gradski odsjek unutarnjih poslova Mostar, “da

U Banja Luci su u poraću u potpunosti uklonjeni i grobovi hrvatskih vojnika, domobrana i ustaša

u najkraćem roku pristupite likvidiranju ovoga pitanja i da nas o izvršenju što prije izvjestite da bi i mi mogli Ministarstvo Unutraš.[njih] Poslova FNRJ. dostaviti traženi izvještaj.” Odjeljenje unutarnjih poslova pri Okružnom NO-u u Mostaru, napominje: “U našem okruglu prema do bivenim podatcima od područnih organa grobovi svih fašističkih vojnika sravnjeni su u potpunosti sa zemljom, a ovo se naročito odnosi na strane okupatore švabe i talijane. Međutim dobivamo, i pored ovo ga raspisa pritužbe od izvjesnih lica da se i danas često mogu naći grobovi domaćih izdajnika ustaša i četnika pa često puta usred grada ili na vidnom mjestu, koji i danas su ukrašeni i nedirnuti. Primjer u Gacku. U vezi toga poziva se naslov, da tačno postupi po uputama prednjeg raspisa, samo ako su grobovi neprijatelja, bilo domaćih bilo stranih, imaju se sravniti sa zemljom. Kako je pomenuto neki naši organi u potpunosti su već po prednjem postupili kao Bileća, ali ima još nekih koji nijesu pa se ovim zadnji put poziva naslov da odmah postupi i najgraćem roku dostavi izvještaj, kako bi se Ministarstvo obavijestilo da smo u potpunosti postupili po prednjem naredjenju. Smrt Fašizmu Sloboda Narodu.”

Kotarski NO Ljubuški, Odsjek za unutarnje poslove, primljeni dopis Odjeljenja unutarnjih poslova pri Okružnom NO-u u Mostaru od 27. kolovoza 1946. o potrebi uklanjanja grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” proslijedio je 7. rujna 1946. Mjesnom NO-u Sovići, uz zahtjev, “da po istom postupi i provede u djelu, i o rezultatu izvijesti ovaj otsjek što u kraćem roku, tako da bi se što prije moglo izvještaj dostaviti Okružnom Narod.[nom] Odboru [...]”, uz napomenu “o

prednje me je obaviještena i Narod.[na] Milicija radi kontrole.”

Naredbu MUP-a DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. o uklanjanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” provodila je u pravilu lokalna vlast na nekom području. Načini uklanjanja grobalja i grobova, pa i rješenja sa grobnim zemljишtem bila su različita.

U Bosanskom Novom, na zapadnoj padini brda Jablanica, uklonjeno je 1.200 nadgrobnih oznaka na njemačko-hrvatskom vojnog groblju. Prema navodu Ante Milinovića iz Bosanskog Novog, mjesni su “skojevci i frontoveci” uklonili “stotine” grobova njemačkih i hrvatskih vojnika i groblje pretvorili u rasadnik.

No, A. Milinović uklanjanje vojničkih grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” potpuno pogrešno povezuje uz dopis MUP-a FD Hrvatske, od 6. srpnja 1945., i ministra unutarnjih poslova FD Hrvatske Vicka Krstulovića, koji odluku MUP-a DF Jugoslavije, od 18. svibnja 1945., prosljeđuje oblasnim i okružni NOO-ima na području NR Hrvatske. Naime, nedvojbeno je MUP NR Hrvatske i ministar Vicko Krstulović nisu bili nadležni za NR Bosnu i Hercegovinu. U vrijeme najmasovnijih uklanjanja vojnih grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” ministar unutarnjih poslova NR Bosne i Hercegovine bio je u poraću 1945. do veljače 1946. Ilija Došen, a zatim Uglješa Danilović.

(nastavit će se)

Njemačko vojno groblje u Bihaću, sustavno je uklonjeno u poraću 1945.

NEKOLIKO NOVIH PODATAKA O VINKU KRIŠKOVIĆU (1860. – 1952.)

U svojoj knjizi **Život u emigraciji Karlo Mirth** spominje da se obradovao kad je našao na „znanstveni prikaz cijelokupnog Kriškovićeva javnog rada u *Senjskom zborniku* za 1996.“ autorice **Mire Kolar.** [1] Posljednje javljanje **Vinka Kriškovića**, uglednoga hrvatskog pravnika, političara i publicista, rođenog Senjanina, u domovinskoj javnosti, bio je njegov članak objavljen u zagrebačkoj *Spremnosti* 1942. godine. Jugoslavenske enciklopedije su ga nakon 1928. uporno ignorirale, „a u Hrvatskom državnom arhivu i fondu Žemaljske vlade (Odjel za pravosuđe) ostala je samo košuljica njegovih osobnih spisa, a sve je drugo netragom nestalo“.[2]

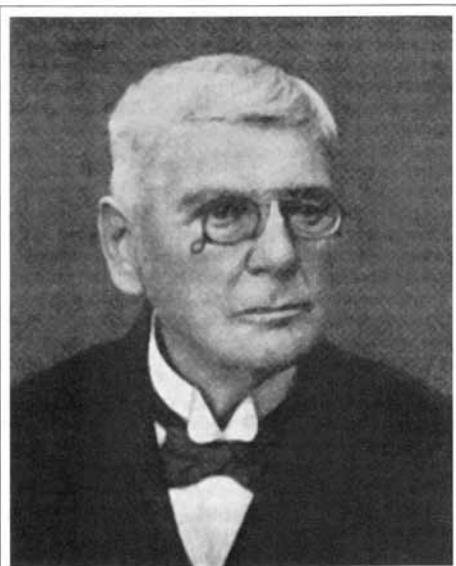
Autorica Kolar vidi mogućnost za konačni pomak u proučavanju Kriškovićeva rada „samo onda kad proučimo njegovu rukopisnu ostavštinu i bogatu korespondenciju, koja je očuvana u inozemstvu“. Problem je u tome što nitko točno ne zna gdje se u inozemstvu čuva Kriškovićeva rukopisna ostavština i korespondencija. I **Tomislav Jonjić** drži da bi Kriškovićevi rukopisi, bilješke i korespondencija dali odgovor na mnoga pitanja u svezi s njegovim djelovanjem. „Oni su, nažalost, nestali, a kako je skoro nemoguće da iza intelektualca takvog formata nema pisane

Piše:

Tihomir NUIĆ

ostavštine, možda ta okolnost treba nvesti na preispitivanje okolnosti Kriškovićeve smrti.“[3]

Možda ovaj skromni prilog iz Švicarske, u kojoj je Krišković živio od 2. trav-

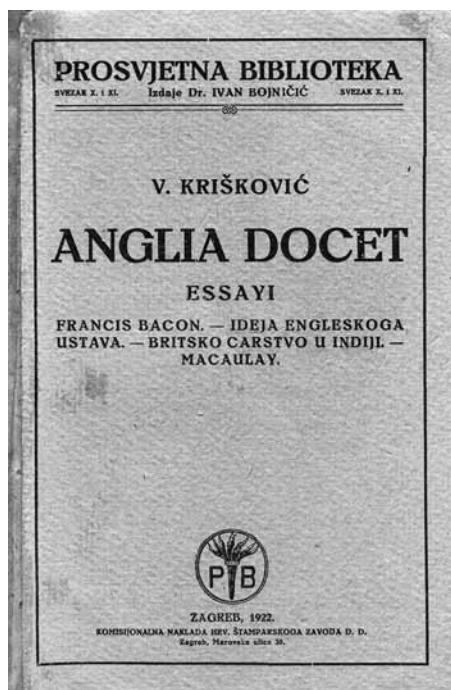

Dr. Vinko Krišković

detaljnijim zapisnikom o inventarizaciji i dalnjim postupcima o ostavini.

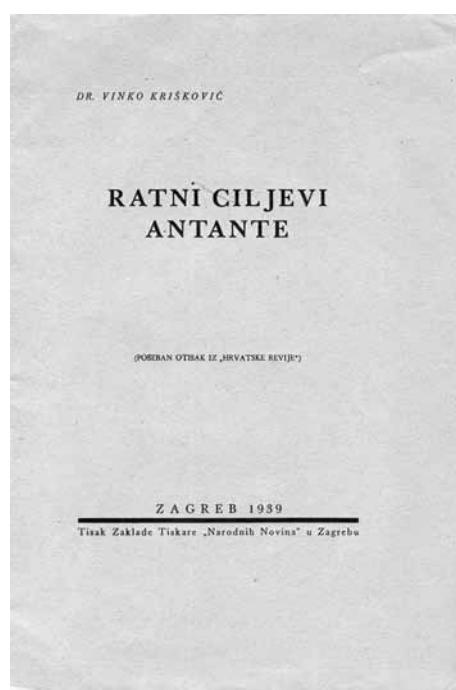
Prof. Krišković je 30. lipnja 1944. dobio pismeni zahtjev od Porezne uprave grada Züricha da ispunji poreznu izjavu. On 12. srpnja 1944., međutim, vraća neispunjenu poreznu izjavu s obrazloženjem da prima hrvatsku mjesecnu mirovinu od 350,00 švicarskih franaka koja se oporezuje u Hrvatskoj. Na to mu Porezna uprava grada Züricha, pozivajući se na § 106. zakona o oporezivanju, 22. kolovoza 1944. dostavlja privremeni razrez poreza za 1944. koji je ograničen na devet mjeseci.[4]

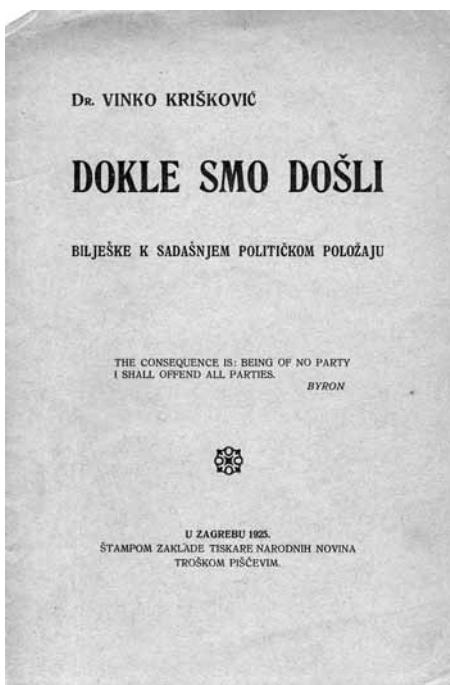
Krišković u svojoj žalbi navodi da živi od skromne mirovine koja nakon odbitaka svih rashoda iznosi 19.600 kuna, prema aktualnom tečaju (52 prema 1) oko 375,00 švicarskih farnaka, što je za švicarske uvjete egzistencijalni minimum. Pored toga, Porezna uprava mu stavlja račun za devet mjeseci (od 1. travnja do 31. prosinca 1944.), a dozvola boravka mu vrijedi samo do 30. rujna 1944. Kao suradniku Stalnog trgovinskog izaslanstva Nezavisne Države Hrvatske u Zürichu, Ministarstvo vanjskih poslova NDH mu je 1. ožujka 1944. uručilo diplomatsku putovnicu pod brojem 0628 / 324 /44,

nja 1944. do smrti, pomogne u traganju za rukopisnom ostavštinom ovog samozatajnjog i kolosalnog hrvatskog intelektualca koji je cijeli život posvetio uspostavi slobodne i samostalne hrvatske države te je u tom smislu svoj rad usmjerio prema jačanju nacionalne svijesti i političke zrelosti naroda iz kojeg potječe.

Dana 29. siječnja 2015. sam, prema prethodnom dogovoru, posjetio Državni arhiv kantona Zürich, Winterthurerstrasse 170, 8057 Zürich, u kojem su pohranjena dva manja dossiera o „Kriškovic, Prof. Dr. iur. Vinzenz“. Prvi dossier iz 1945. (sign. Z 469.2357), sadrži Kriškovićevu žalbu Poreznoj upravi i Rješenje Financijske uprave kantona Züricha, a u drugom dossieru iz 1952./53. (sign. Z 597.2879) nalazi se inventar s javnobilježničkim

koju je 23. kolovoza 1944. pohranio kod Civilne i Vojne kontrole grada Züricha. Švicarski konzulat u Zagrebu mu je 26. ožujka 1944. izdao vizu za Švicarsku te kao razlog boravka u Švicarskoj zabunom, kako tvrdi Krišković, i bez njegova znanja naveo „oporavak“. Budući da međudržavni uzusi ne dopuštaju oporezivanje diplomatskog osoblja u gostujućoj državi, Krišković moli da ga se osloboди od porezne obvezе.

Financijska uprava kantona Züricha donosi 12. veljače 1945. rješenje u kojem obrazlaže da je Krišković propustio dokazati da ima stalni boravak u Zagrebu i da mu se ne može priznati diplomatski status budući da nije akreditiran kod Savezne vlade. Sama inačica *kulturni savjetnik* (Kulturrat), prema rješenju, nije navedena u službenom diplomatskom rječniku niti je poznat njezin stupanj u diplomaciji. Neki detalji u rješenju daju pak naslutiti da je Krišković obnašao stanovitu diplomatsku službu, premda nije bio uvršten među akreditirane diplome.

U rješenju se tako spominje da je Krišković oko 40 godina ljeti dolazio u Švicarsku na otprilike dva mjeseca kao privatna osoba radi studija i oporavka. Dok su raniji dolasci bili s običnom putovnicom, ulazak u Švicarsku 1942. je prvi put uslijedio s diplomatskom putovnicom. I 1943. dolazi Krišković u Švicarsku s diplomatskom putovnicom radi „oporavka“. Dozvola boravka je bila ograničena na četiri mjeseca.

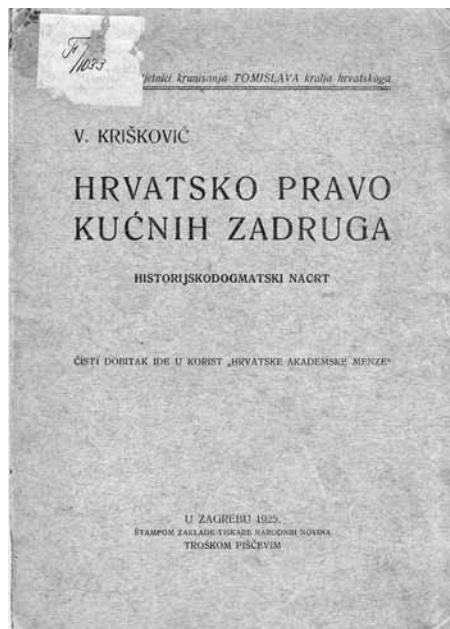
Došavši iz Zagreba 2. travnja 1944./19. lipnja 1944.[5] Krišković se je ponovno prijavio u Zürichu i smjestio se u pensiонu privatnog hotela Seequai u Zürichu 8. On počasno djeluje kao kulturni savjetnik kod Stalnog trgovinskog izaslanaštva NDH u Švicarskoj sa sjedištem u Zürichu, ali nije kod Savezne vlade akreditiran kao diplomatski ili konzularni namještenik. [6] Stoga je on pod nadzorom policije za strance koja mu je radi oporavka i pod zabranom zaposlenja dodijelila dozvolu boravka do konca ožujka 1945. (Rješenje Savezne policije za strance 23. X. 1944.).

Krišković je umro 6. studenog 1952. u privatnoj bolnici Theodosianum, Asylstrasse 120/130, Zürich 7, nakon što je slomio nogu u pensionu u kojem je živio. Točan datum loma noge i ulaska u bolni-

umro 6. o. mj. Imao je vrlo jako srce, pa je trebalo mnogo dana, dok je nastupila smrt. Vrlo često sam ga posjećivao, jer je to izričito želio. Bili smo godinama dobri prijatelji.“[7]

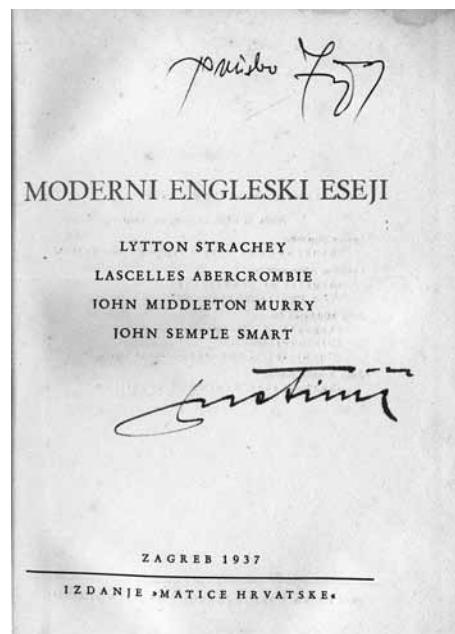
Petričević nastavlja: „Na sprovodu su bila trojica Hrvata i sedam Švicaraca. Ti Hrvati su bili ja, te bivši tajnik hrv. konzulata u Zürichu sa svojom ženom (g. Petri). Dr. Juretić, dr. Mikšić i neki drugi kojima je bilo moguće, nisu se potrudili [doći] na sprovod. Ja sam u ime ‘Hrvata u Švicarskoj’ naručio i položio vjenac s trobojkom ‘Einem grossen kroatischen Patrioten – Kroaten in der Schweiz’. Tako smo barem prema vani kako-tako očuvali obraz. Inače smo pravi cigani, kad se ni na sprovod tako uglednom sunarodnjaku nećemo u tuđini potruditi.“

Sudac za nesporne pravne predmete Kotarskog suda Zürich izdaje 11. prosinca 1952. rješenje za inventarizaciju ostavine. Javnobilježnička služba za područje Riesbach-Zürich-Seefeld prikuplja podatke i vodi korespondenciju s bankama. Inventar je konačno 9. svibnja 1953. potpisani s priloženom potvrdom Kriškovićeve povjerljive osobe, **Karla Herzoga**, da je cijelovit. Karl Herzog, nastavnik srednje trgovačke škole, imao je jednu jedinu primjedbu, a ta je glasila: „Za prijevode knjiga je prof. Krišković, koliko ja znam, morao još platiti račune“. Vlasnica hotela, gospoda **V. Ziegler**, je javnom bilježniku dala izjavu da je za vrijeme Kriškovićeve boravka u bolnici počistila njegov stan i svu pokretну imovinu pospremila u ugra-

cu nije poznat. Troškovi bolnice su mogli biti pokriveni s manje od 2.000 franaka, novcem koji je nađen u njegovom stanu. Javni bilježnik je u ostavinskom postupku priznao i isplatio trošak bolnice, a ostatak novca zadržao.

Krišković je pokopan na groblju Enzenbühl pod brojem groba 8690. Karlo Mirth donosi pismo **dr. Jure Petričevića** od 14. XI. 1952. u kojem stoji da je prof. Krišković „početkom listopada (...) slomio nogu u pensionu, gdje je živio. Rečeno mu je da će morati ležati 6 mjeseci. Nije imao nikakvih komplikacija, ali je gubio apetit. Postepeno je slabio i u bolnici su ga prestali liječiti, jer su izgleda došli do uvjerenja, da ne može ozdraviti. Nakon potpune iscrpljenosti je konačno

Dr. VINKO KRIŠKOVIC
NA IZMAKU
OVE NAŠE DEMOKRACIJE

dene ormare, a novac (6 US \$ i 2.000 franaka) isporučila bolnici.

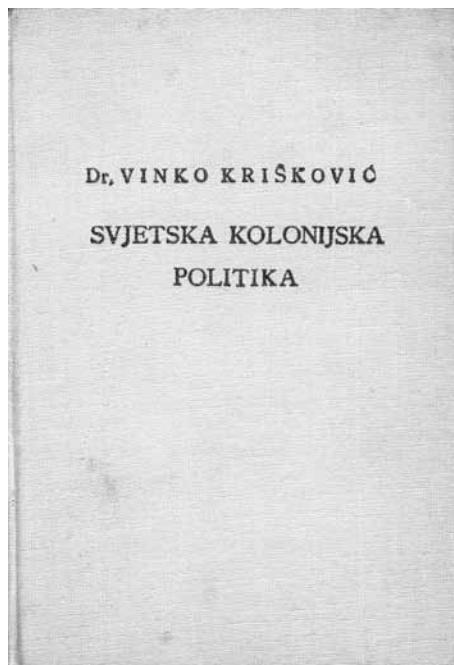
Inventaru je priložen i detaljni zapisnik koji je vodio spomenuti javnobilježnički ured, kojim su obuhvaćene sve poduzete radnje u svezi s Kriškovićevom ostavnom od 18. XII. 1952. do 31. VII. 1959. Zapisnik bilježi neke zanimljivosti od kojih ovdje donosimo nekoliko pojedinosti.

Porezna uprava grada Züricha obavještava javnobilježnički ured 29. srpnja 1953. da joj se pismeno обратила jedna ženska osoba koja se smatra Kriškovićevom baštinicom. Jugoslavenski generalni konzul iz Züricha se 23. veljače 1954. obraća javnobilježničkom uredu i traži prijepis inventara. Javnobilježnički ured ga isti dan moli za obrazloženje. Na to je generalni konzul 1. ožujka 1954. odgovorio da će prijepis dostaviti Ministarstvu vanjskih poslova u Beogradu zbog objavljuvanja oglasa kojim će pozvati Kriškovićeve nasljednike da se prijave. Javnobilježnički ured mu 4. ožujka dostavlja prijepis.

Kako je jugoslavenska potraga za nasljednicima predugo trajala bez naznake pomaka, a generalni konzul tješio javnobilježnički ured da je u tijeku, Kotarski sud iz Züricha je 21. ožujka 1958. skladno Kriškovićevoj oporuci od 22. listopada 1952. priznao zakladi „Stiftung Prof. Krišković“ jedinom nasljednicom ostavine.

Nakon pokrića svih pogrebnih troškova, podmirenja stanařine i dugova te prema želji Karla Herzoga za osiguranjem sredstava za 25-godišnje održavanje groba,[8] utemeljena je, dakle, Zaklada s novčanim pologom od 38.802,65 franaka. Zaklada je imala sjedište u Zürichu, mjestu stovanja prof. Kriškovića. Statuti su usvojeni 4. ožujka 1959. a 7. ožujka 1959. rješenjem Saveznog ministarstva unutarnjih poslova (Das Eidgenössische Department des Innern), zakonskim nadzornim tijelom, proglašeni integralnim dijelom osnivačkih akata.

Upravni odbor Zaklade (Stiftungsrat) se je sastojao od po jednog predstavnika Švicarske središnjice za skrb nad izbjeglicama, Središnjice Caritasa te trećeg člana kojega su ova dvojica odabrala. U prvome upravnom odboru su se tako našli gospodica **H. S. Hotz**, kao predstavnica Središnjice za pomoć izbjeglicama, direktor **A. Studer**, kao predstavnik Središnjice Caritasa i Karl Herzog, dugogodišnji Kriškovićev poznanik. „Svrha zaklade je“, prema čl. 2. Statuta, „potpora izbjeglicama u Švicarskoj iz Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i Bosne. Pomoć se može pružati za ublažavanje teškog položaja ali i kao doprinos troškovima za stručno obrazovanje ili pri stupanju u radni odnos.“ Članak 3. st. 2. propisuje: „Za ostvarenje svrhe zaklade smije se koristiti samo godišnja dobit položenog kapitala“. U stavku 3. stoji: „U slučaju neiskorištenih iznosa od dobiti ovi se ne pridodaju kapitalu nego posebno unose u knjigovodstvo kako bi u svako vrijeme stajali na raspolaganju u budućim potrebama za potporu“.

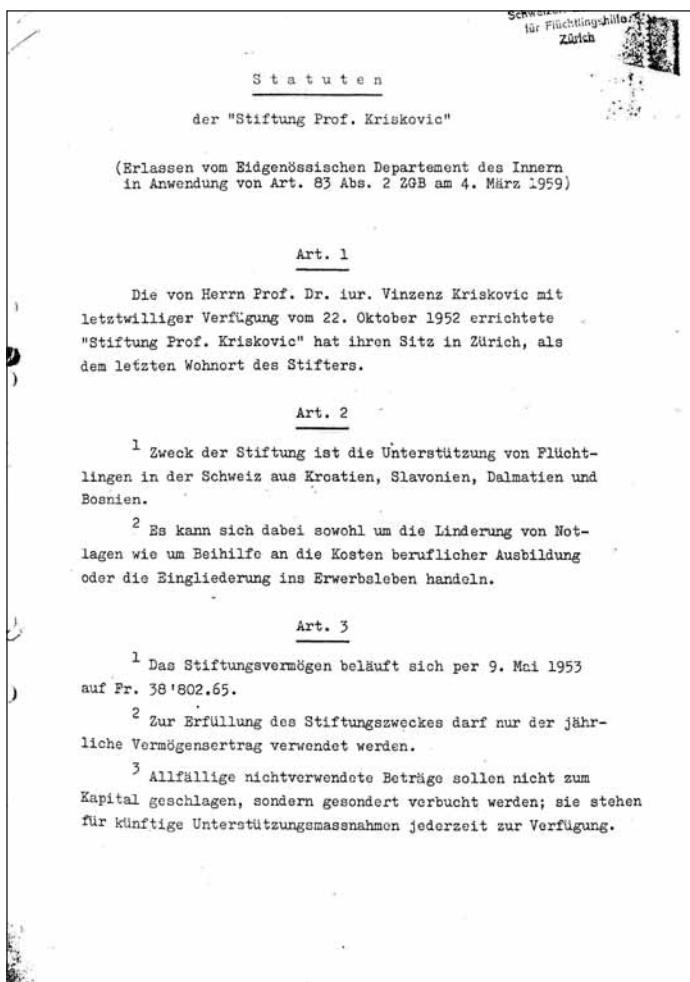

Dr. VINKO KRIŠKOVIC
SVJETSKA KOLONIJSKA
POLITIKA

Iz pisma organizacije Švicarska skrb za izbjeglice (Schweizerische Flüchtlingshilfe) od 22. prosinca 1992.,[9] doznajemo neke nove podatke o Zakladi. Lukas Stucky obavještava dr. Lava Znidarića da je zakonom o azilu iz 1978. država preuzeila skrb nad izbjeglicama. Osim toga sve je manje bilo izbjeglica s područja „bivše Jugoslavije“ koji su tražili pomoć Kriškovićeve zaklade. „Posljednjih 10 godina Zaklada je isključivo financirala vlastito knjigovodstvo i reviziju. To je razlog zbog kojeg je upravni odbor u proljeće donio odluku da se zaklada prof. dr. V. Krišković ukine. U smislu osnivača zaklade sva raspoloživa sredstva se stavljuju na raspolaganje teško pogodenim izbjeglicama iz bivše Jugoslavije koji se trenutno nalaze u Švicarskoj. Nadzorno tijelo Savezno ministarstvo unutarnjih poslova je [rješenjem 1. prosinca 1992.] odobrilo ukidanje zaklade.“[10]

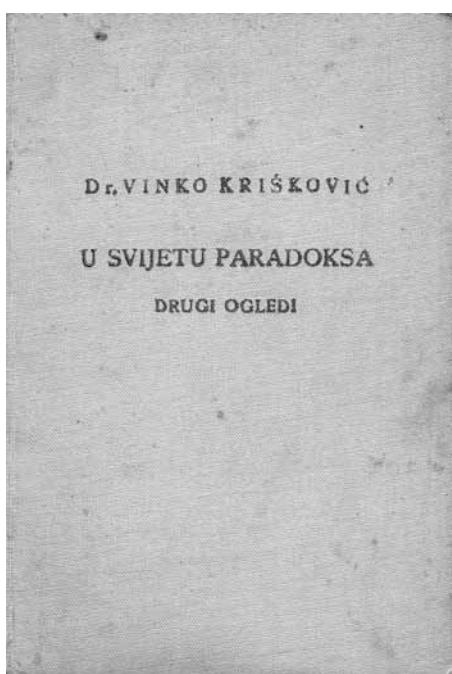

Prof. dr. Vinko Krišković (crtež J. Miše)

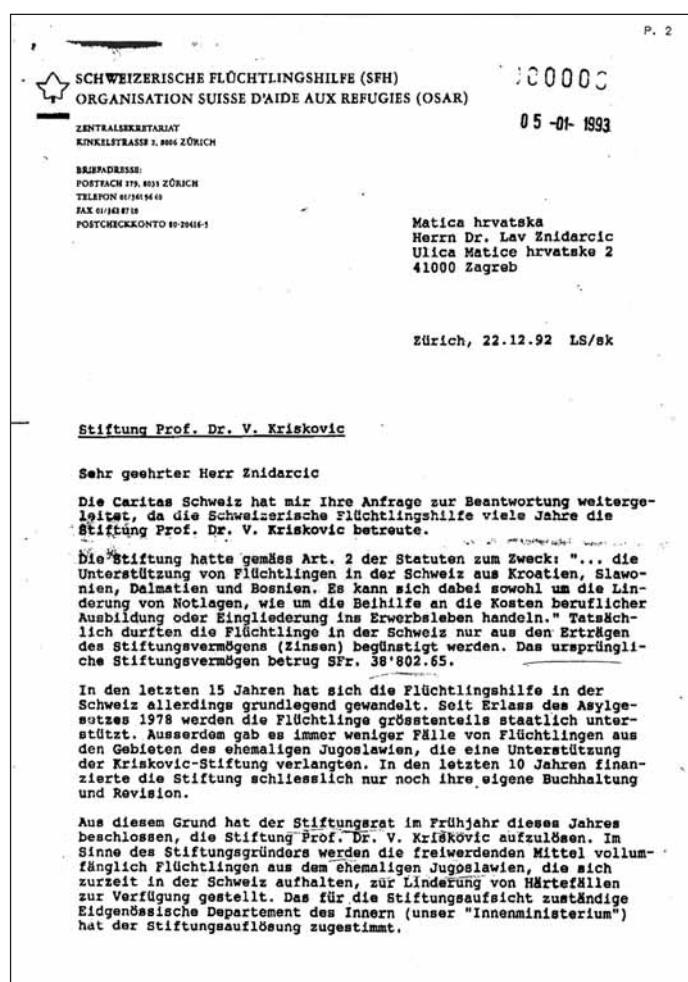
Statut Kriškovićeve švicarske zaklade

Iz zapisnika proizlazi da su Kriškovićeve knjige popisane 26./27. siječnja 1953. Broj popisanih knjiga u inventaru je iznosio 197, pri čemu valja upozoriti da su pod brojem 75 navedeni različiti časopisi.

Sve su knjige, osim *Rječnika ruskog jezika*, bile na engleskom, francuskom i njemačkom, a među autorima s područja jugoslavenske države, čije su knjige bile objavljene na stranim jezicima, navedeni su s po jednim djelom **L. Adamić, K. Fotić, M. Bašić, B. Mlinarić [Augustin Juretić], P. B. Ostović i D. Tomašić**. Sveukupna vrijednost knjiga je procijenjena na 317,50 franaka. Rukopisna ostavština i korespondencija se ne spominju posebno u inventaru.

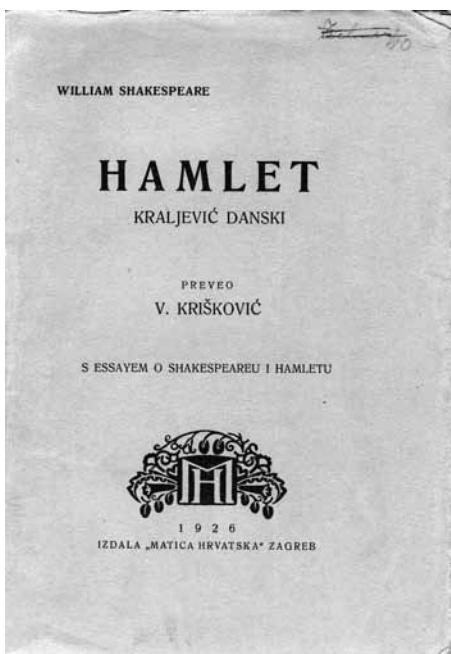
Javnobilježnički ured je prema protokolu 9. travnja 1959. pismeno priopćio *Papinskom hrvatskom zavodu svetog Jeronima* u Rimu,[11] da je Krišković toj ustanovi oporučno ostavio svoju knjižnicu i da se valja dogovoriti u svezi s prijevozom. Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima 21. svibnja 1959. šalje odgovor u svezi sa snošenjem troškova prijevoza. Prijevoznica tvrtka iz Züricha, Kuoni AG, prijevozi 10. srpnja 1959. knjige u Rim (Papinskom hrvatskom zavodu svetog Jeronima).[12] Na koncu ipak ostaje

Dopis švicarskih vlasti Lavu Znidarčiću odnosno Matici hrvatskoj

nejasnim tko je konačno preuzeo troškove prijevoza knjiga. Možda se je Kriškovićeva rukopisna ostavština i korespondencija ipak našla u Papinskom hrvatskom zavodu sv. Jeronima u Rimu?! Interpretaciju gornjih podataka autor rado prepusta pozvanijima.

Nudeći ove suhoperne podatke hrvatskoj javnosti, autor si umišlja da je položio skromni vijenac na nepostojeci grob iznimno produhovljenog i obrazovanog hrvatskog intelektualca i nadasve humanačkog čovjeka. Dok je čitao inventar, srce mu se je steglo i morao se braniti od suza, motreći gotovo nadrealistički zapis o broju trošnih, isposničkih dijelova odjeće koja je, na koncu, isporučena Središnjici Caritasa u Luzernu. U rigidnim totalitarnim okolnostima proglašen je „čudakom“ i tako brisan iz memorije hrvatskog naroda. Njegovu intelektualnu veličinu i povjesnu misiju, međutim, nije uspjela trajno izbrisati ni totalistička ignorancija niti je može umanjiti današnja arogancija pojedinih Hrvata.

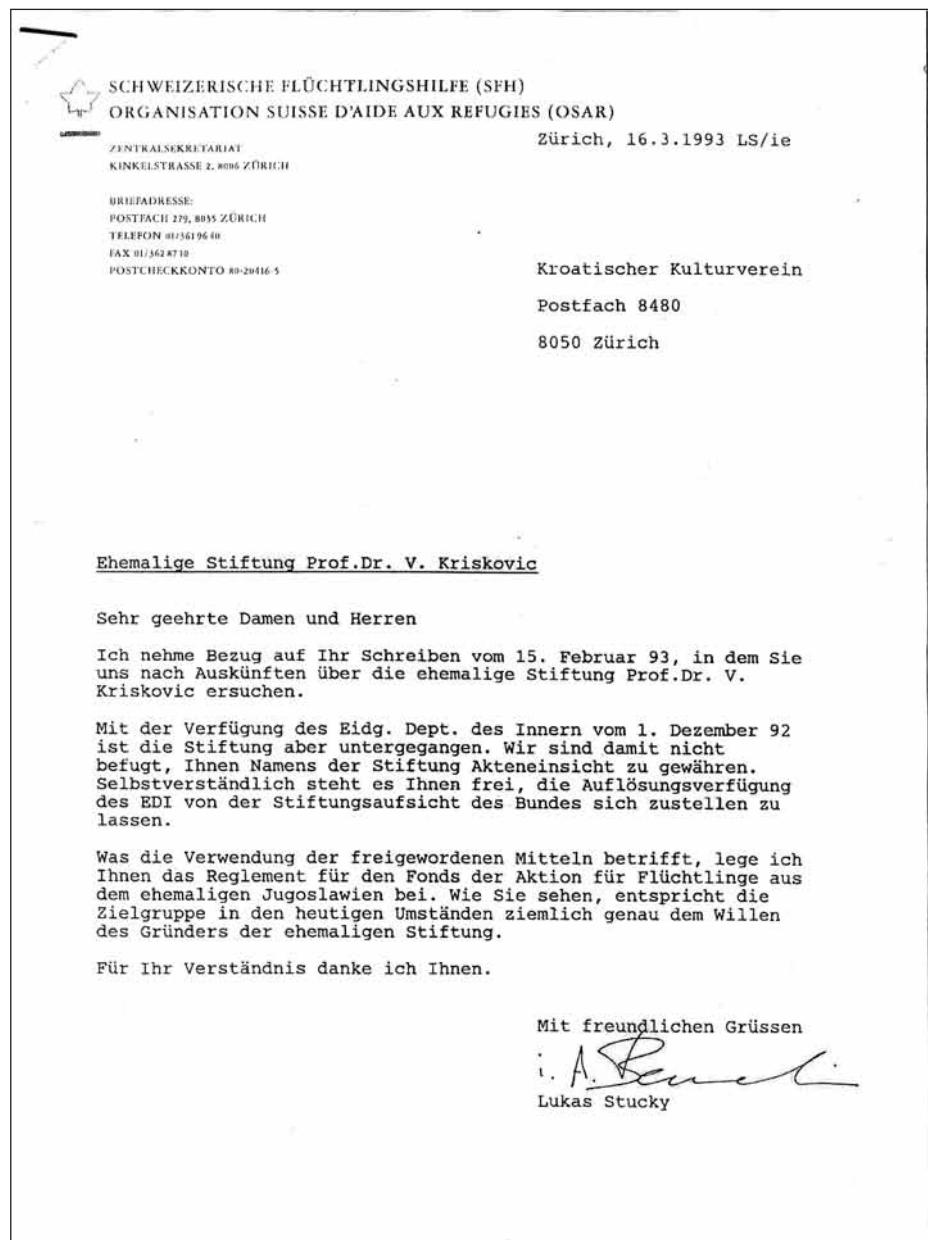

Bilješke:

- [1] K. MIRTH, Život u emigraciji, Matica hrvatska, Zagreb, 2003., str. 190.
- [2] U vrijeme komunističkog totalitarizma o Kriškoviću je jedino objavljen, mjestimice prijeponar, feliton u knjizi *Hrvatski panoptikum*, Zagreb, 1965., novinara i publicista Josipa Horvata.
- [3] Tomislav JONJIĆ: *O pokušaju osnivanja hrvatskog komiteta u Švicarskoj 1943. godine: diplomatska izvješća Senjanina Josipa Milkovića*, Senjski zbornik, 2012., str. 262.
- [4] Ovo su podatci iz Rješenja Financijske uprave od 12.II.1945.
- [5] Ova dva nadnevka upućuju na to da je Krišković posjećivao NDH i vraćao se u Švicarsku. T. Jonjić, 2012., str. 252, bilo je da Josip Horvat u svom dnevniku *Preživjeti u Zagrebu*, Zagreb, 1989. izvješće za 25. IV. 1944. kako se je pretvodne večeri susreo s Kriškovićem koji je upravo otišao u Švicarsku, te 25. I. 1945. zapisuje da njegov i Kriškovićev zajednički prijatelj Zvonimir Cihlar, sin Milutina Nehajeva, priopovijeda kako bi „stari Krišković (...) htio kući“. Iz ovog slijedi jedini logičan zaključak da je Krišković tek propašću NDH i nastankom komunističke Jugoslavije postao političkim emigrantom.
- [6] U svojim istraživanjima švicarsko-hrvatskih odnosa Tomislav Jonjić („Pitanje priznanja NDH od Švicarske Konfederacije“, Časopis za suvremenu povijest, 31/1999, br. 2, Zagreb, 1999, 261.-278.) u više navrata upozorava na činjenicu da je Pavelić želio ojačati Stalno trgovinsko izaslanstvo NDH i pretvoriti ga u promatračnicu (*Beobachtungsposten*), čemu se

je Švicarska iz političkih razloga protivila.

- [7] K. MIRTH, 2003., str. 186
- [8] Na njemačkojezičnom području Švicarske (Ticino ima drukčije običaje gdje grob Josipa Milkovića još uvijek postoji) grobovi se ukidaju nakon 25 godina od dana pogreba, osim u iznimnim slučajevima (poznate ličnosti, obiteljske gorobnice i sl.).
- [9] U međuvremenu je organizacije Schweizerische Zentralstelle für Flüchtlingshilfe promjenila naziv u Schweizerische Flüchtlingshilfe (SFH, Švicarska skrb za izbjeglice).
- [10] Autor je u posjedu preslika statuta Zaklade i dvaju pisama (22. XII. 1992. i 16. III. 1993.) organizacije Švicarska skrb za izbjeglice. Pismenu odluku upravnog odbora o ukidanju Zaklade i Rješenje nadzornog tijela, iz kojih bi vjerojatno bilo
- [11] Pod tim nadnevkom stoji „Kroato Instuto San Girolamo, Roma“. Javni bilježnik je vjerojatno preuzeo naziv iz Kriškovićeve oporuke koja nije priložena dossieru, a u dva navrata navodi „Collegio di S. Girolamo degli Illirici, Roma“. Jasno je da se radi o zavodu Pontificium Collegium Chroatum Sancti Hieronymi (Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima), prema odredbi pape Pavla VI. 22. srpnja 1971.
- [12] U originalu stoji: „Versand der restlichen Bücher nach Rom (Collegio di S. Girolamo degli Illirici) durch Kuoni AG, Zürich. Nejasno je zbog čega stoji preostale (der restlichen Bücher) knjige, ako prethodno uopće nije spomenut prijevoz knjiga.“

SUDBINA BOSANSKO-HERCEGOVAČKIH NIJEMACA

Nijemci u Bosni i Hercegovini najmlađa su njemačka kolonizacijska skupina u jugoistočnoj Europi. Od prisutnosti Germana iz vremena seobe naroda (Goti) i na Balkanu, i u Bosni i Hercegovini, ostale su samo "krhotine", ponajprije u djelima bizantskih pisaca, ali i različiti arheološki

Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER,
Hrvatski institut za povijest

prve zajednice u okolici: 1885. samostan u Rudofstalu/(Bosanski) Aleksandrovac,

Tirola i Njemačke. Dosedjenici iz "naprednih zemalja" trebali su poslužiti kao uzor domaćim seljacima te tako pokrenuti modernizaciju Bosne i Hercegovine. U razdoblju od 1891. do 1905. kolonizirana je napose dolina rijeke Bosne. Među devedesetak erarnih kolonija, nastalih inicijativom vlade koja je koloniste različitih narodnosti naseljavala na državnu zemlju, bilo je i desetak njemačkih s oko 1.800 doseljenika iz Galicije. Većina kasnijih njemačkih kolonista u Bosnu i Hercegovinu došla je samopotičajno poslije 1885. iz Banata, Bačke, Srijema i Slavonije. Slijede zatim, naposljetku, u skupinama po 5 do 30 obitelji, njemački kolonisti iz Bukovine, Galicije i Rusije. Znatnije njemačke naseobine bile su u Bosni i Hercegovini samo u banjolučkome, bosanskogradiškom, prnjavorском i bijeljinskom kraju.

Manje skupine Nijemaca nastanile su se i u industrijskim mjestima Drvaru, Zavidovićima, Žepču, Zenici, Tuzli te u Sarajevu, Mostaru, pa i drugim manjim mjestima. Nijemci su najzastupljeniji bili u banjolučkom i tuzlanskom kraju. Većina bosansko-hercegovačkih Nijemaca živjela je u kolonijama, industrijskim/radničkim, koje nisu bile stalne i zemljoradničkim/seoskim, koje su bile brojnije i stalnije. Slobodne njemačke zemljoradničke kolonije bile su Franz Josefsfeld/Schönbörn/Petrovopolje/Novo Selo kod Bijeljine, Brezovopolje-Novi između Bijeljine i Brčkog, Božinci-Kolonija i Kalendarovci-Turski kod Dervente, Opsiečko (Njemačko), Wind(t)horst i Rudolfst(h)al/Adolfst(h)al kod Banja Luke, Ularice nove kod Dobon-

Trapistički samostan Maria Stern/Marija Zvijezda u Delibašinu Selu kod Banja Luke

nalazi, a od prisutnosti stanovništva njemačkoga podrijetla uz srednjovjekovne rudokope (Sasi) u Bosni i Hercegovini nalazimo ostatke prepoznatljive ponajprije u arheološkim nalazima i u toponimima.

U vrijeme osmanske vladavine njemački su trapisti 1869. osnovali nedaleko Banja Luke, u Delibašinu Selu, samostan *Maria Stern/Marija Zvijezda*. Značajnije skupine Nijemaca naselile su se u Bosnu i Hercegovinu u vrijeme austrougarske okupacije, poslije 1878. godine. Prve njemačke naseobine u Bosni i Hercegovini bile su Wind(t)horst/Nova Topola osnovan 1879. i Maglaj(ani) na Vrbasu/ Rudolfst(h)al/Adolfst(h)al/(Bosanski) Aleksandrovac osnovan 1880., kolonizirane na banjolučko područje doseljenicima, oko 500 obitelji, iz Porajnja, Šleske, Vestfalije, Braunschweiga, Hannovera i Oldenburga. Na poziv trapista 1879. dolaze iz Austrije u Banja Luku redovnice Klanjateljice Krv Kristove, koje unatoč početnom siromaštvu i jednostavnosti života podižu samostan *Nazareth/Nazaret* te postupno šire djelovanje. Ubrzo osnivaju i

1888. u Mittel-Wind(t)horstu/Nova Topola i drugdje, većinom u mjestima s doseljenim njemačkim kolonistima, u kojima otvaraju škole, dječja zabavišta, sirotišta i konvikte, ali primaju djecu drugih etničkih skupina/nacionalnosti i vjeroispovijesti.

Austrougarska je uprava poticala naseljavanje u Bosnu i Hercegovinu obrtnika, zemljoradnika i činovništva iz svojih pokrajina, Austrijanca, Čeha, Slovaka, Mađara, Poljaka, Ukrajinaca, Hrvata, Slovenaca, Talijana, a napose Nijemaca iz

**Pokazatelji o broju Nijemaca u Bosni i Hercegovini potkraj 1941.
prema podatcima Njemačke narodne skupine u NDH**

Bosanska Gradiška	6.369	Brčko	797
Sarajevo	3.556	Tuzla	741
Bijeljina	2.597	Doboj	640
Prnjavor	2.506	Teslić	485
Derventa	1.695	Prijedor	380
Banja Luka	1.216	Gradačac	291
Zenica	993	Zvornik	261
Žepče	968	Jajce	202
			ukupno 23.267

Wind(t)horst kod Bosanske Gradiške početkom 20. stoljeća

ja, Trošelje kod Bosanske Gradiške. Erane njemačke zemljoradničke kolonije bile su Koraće, Kadar-Svilaj i Vrbovac-Svilaj kod Dervente, Schutzberg/Glogovac/ Ukrinski lug i Šibovska kod Prnjavora, Königsfeld/Dubrava i Karlsdorf/Vrbaška kod Bosanske Gradiške, Vranovac i Prosara kod Bosanske Dubice, Branjevo na Drini i Dugopolje na Drini kod Zvornika. Sveukupno, u Bosni i Hercegovini je od potkraj 19. do početka 20. stoljeća osnovano ukupno pedesetak zemljoradničkih kolonija s oko 10.000 naseljenika, od kojih je bilo dvadesetak njemačkih kolonija s nekim 2.000 naseljenika.

Pretežiti broj njemačkih naseljenika u Bosni i Hercegovini bio je evangeličke vjeroispovijesti, a tek nešto više od četvrtine bili su rimokatolici. Navodi o broju njemačkih kolonija i broju njemačkih naseljenika u Bosnu i Hercegovinu u izvorima i literaturi su različiti. Prema brojnjicima pokazateljima 1910. (kriterij materinski jezik), bilo je Nijemaca u Bosni i Hercegovini 22.968 ili 1,21 % stanovništva. Od toga, nešto preko trećine bosansko-hercegovačkih Nijemaca živjelo je kao kolonisti u selima, a ostali u gradovima. No, mnogi od novoprdošlih bili su državni činovnici, poslovni ljudi i vojnici, koji nisu namjeravali ostati u Bosni i Hercegovini.

Potkraj 19. stoljeća sazrijevaju uvjeti za stvaranje nacionalne udruge Nijemaca u Bosni i Hercegovini, te je 1899. odnosno 1909. osnovan "Verein der Deutschen in

Bosnien und Herzegowina" sa sjedištem u Sarajevu. Prije toga bosansko-hercegovački Nijemci su se uglavnom okupljali u crkvenim društvima, pjevačkim društvima, tjelovježbenim društvima i čitaonicama. Izbijanje Prvoga svjetskog rata 1914. prekinulo je udruživanje Nijemaca u Bosni i Hercegovini, a njegov ishod vratio je na početak pitanje položaja njemačke manjine u novonastaloj južnoslavenskoj državi.

Raspadom Austro-Ugarske Monarhije pripadnici njemačke etničke skupine u jugoistočnoj Europi i u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca našli su se u novom položaju nacionalne manjine. Mirovne odredbe novonastalim su državama nametnule obvezu zaštite prava manjina, ali

to je za oko dva milijuna Nijemaca europskog jugaistoka, u Mađarskoj, Rumunjskoj i u Kraljevini SHS, bila slaba utjeha. Nijemci su bili izloženi pritisku vlasti, što je dovelo i do iseljavanja. Najveći pad njemačkog/austrijskog stanovništva zabilježen je na područjima koja su pripadala pod austrijsku državnu upravu. Tako su i iz Bosne i Hercegovine iselili oni čiji je boravak bio vezan uz austrougarska državna tijela.

Njemačko manjinsko udruženje "Švapsko - njemački kulturni savez" ("Schwäbisch - Deutsche Kulturbund"), osnovano 1920. u Novom Sadu, u svojem je programu predviđalo djelatnosti na očuvanju i razvitku nacionalnog identiteta, te unaprjeđenje gospodarskog napretka Nijemaca u Kraljevini SHS/Jugoslaviji. Pravila Kulturnuba sastavljena su po uzoru na pravila udruženja sudetskih Nijemaca i pravila srpskog društva "Prosvjeta" koje je djelovalo u Bosni i Hercegovini u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Na osnivačkoj skupštini Kulturnuba u Novom Sadu, nazočili su uz predstavnike Nijemaca iz svih krajeva Kraljevine SHS i predstavnici bosansko-hercegovačkih Nijemaca iz Banja Luke i Wind(t)horsta.

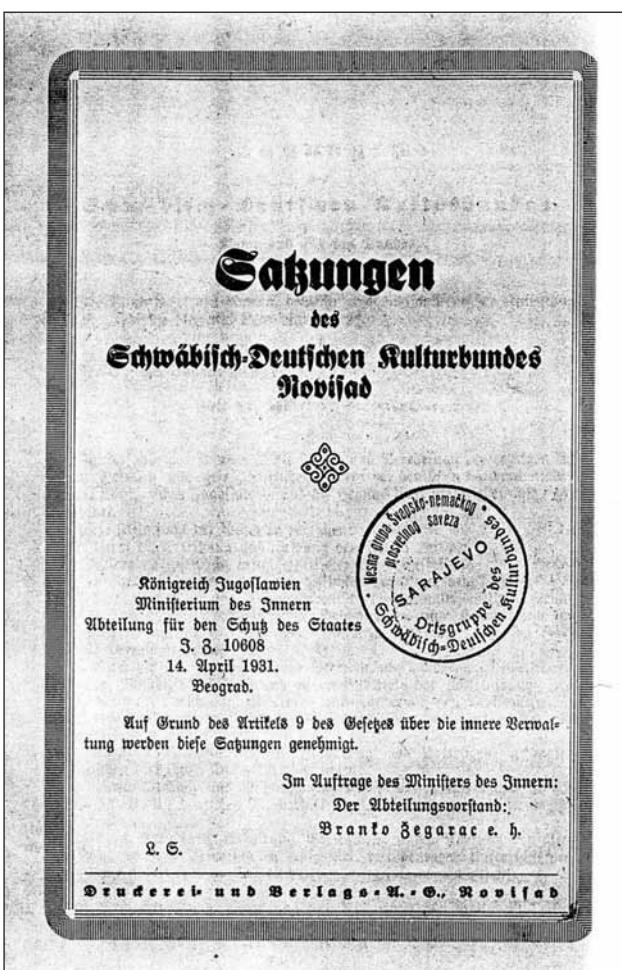
Kulturbund u mjestima s većim brojem Nijemaca, osniva mjesne saveze te su i u Bosni i Hercegovini napose od sredine tridesetih godina 20. stoljeća osnovani i mjesni savezi Kulturnuba (Königsfeld/Dubrava 1935., Wind(t)horst 1935., Vrbovac 1935., Zavidovići 1935., Brčko 1937., Šibovska 1937., Polje 1937., Franz-Fer-

Evangelička crkva u Sarajevu

dinandshöhe/Ularice 1937., Rudoftal 1940., Banja Luka 1940., Bosanska Gradiška 1940., Bosanski Šamac 1941., Teslić 1941.). Tridesetih godina 20. stoljeća Kulturbund je postao i djelatniji na otvaranju njemačkih škola, i u gradovima i selima osnivanju njemačkih čitaonica, i u područjima Kraljevine Jugoslavije koja je ranije zapostavlja, što je bio slučaj s Bosnom i Hercegovinom. Tada su zbog jugoslavenskih gospodarskih probitaka uspostavljeni dobri odnosi s njemačkom državom te je tako otvoren i prostor za ubrzani obnovu manjinskog školstva njemačke skupine, što je pogodovalo sprječavanju ili, pak, usporavanju odnarođivanja jugoslavenskih Nijemaca.

“Stranka Nijemaca u Kraljevini SHS” (“Partei der Deutschen in Königreiche SHS”) osnovana 1922., konzervativno usmjerena, nije imala znatnijeg utjecaja na njemačko stanovništvo, i na izborima je osvajala tek pedesetak tisuća glasova. Najveći uspjeh stranke u kratkotrajnom djelovanju (zabranjena je uvođenjem šestojanuarske diktature 1929., a kasnije nije obnovljena) bio je 1923. ulazak osmorice njenih zastupnika u jugoslavensku skupštinu. Kulturbund je postao izrazito središte djelovanja

njemačke manjine u Kraljevini SHS/Jugoslaviji, a svoja stajališta promiče preko glasila *Deutsches Volksblatt*. U Kraljevini SHS/Jugoslaviji Kulturbund je nekoliko puta i zabranjivan i obnavljan, ovisno o politici koju su prema nacionalnim manjinama i Austriji i Njemačkoj (kasnije

Lovačka bojna Njemačke narodne skupine u sklopu Hrvatskog domobranstva, postrojena prigodom posjeta vodstva Njemačke narodne skupine u NDH, Sarajevo 1941.

Njemačkom Reichu) vodile pojedine jugoslavenske vlade.

Po svim obilježjima, i po suzdržljivosti većine Nijemaca u Kraljevini SHS/Jugoslaviji prema politici, ova se etnička skupina ni po čemu nije razlikovala od bilo koje druge etničke skupine. Elita njemačke manjine u Kraljevini SHS/Jugoslaviji ubrzo uviđa da u državi, u kojoj je nacionalno pitanje od prvog dana postalo trajnom okosnicom političkih sukoba, svoj program borbi za manjinska prava može ostvariti jedino u pogodbama s vodećim političkim snagama. Krilatica Kulturbunda “Vjernost domovini, vjernost svome narodu” (“Staatstreue und Volkstreu”) naglašava namjeru da se prirodni problemi višenacionalne zajednice ne rješavaju zaoštravanjem, već izbjegavanjem sporova. No, znatne i dalekosežne promjene nastaju s pojmom Obnoviteljskog pokreta (“Kameradschaft für Erneuerungsbewegung des SDKB”) radikalnog usmjeranja među jugoslavenskim Nijemicima, koji sredinom tridesetih godina 20. stoljeća počinje oponašati svoje uzore iz Njemačkog Reicha.

Začetnikom Obnoviteljskog pokreta smatra se istaknuti član Kulturbunda dr. Jakob Awender iz Pančeva. Obnoviteljski pokret brzo se razvija, napose nakon što Branimir Altgayer osniva 1936. u Osijeku “Kulturno i dobrotvorno udruženje Nijemaca” (“Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen”). U njemačkoj narodnoj skupini dolazi do sudbinskog raskola. Suočena s naglim rastom i pojačanom djelatnošću Obnoviteljskog pokreta, koji svoja stajališta promiče preko glasila *Volksruf*, središnjica Kulturbunda donosi 1936. odluku o isključenju Obnovitelja iz Kulturbunda. Sukob s vodstvom Kulturbunda prenosi se na mjesne organizacije. Nakon dugotrajnih taktiziranja i političkog manevriranja tijekom 1939. dolazi do prevage pristaša Obnovitelja u Kulturbudu i povlačenja posustalog starog rukovodstva, lojalnog Kraljevini Jugoslaviji.

(nastavit će se)

PORATNA SASLUŠANJA HRVATSKIH DRŽAVNIH DUŽNOSNIKA (I.)

ZAPISNIK O SASLUŠANJU ZDENKA BLAŽEKOVIĆA (II.)

Po čijem uputstvu ste sa generalom Perkovićem organizirali mobilizaciju nepočudnih studenata u vojsku i kako je čitava akcija provedena?

U rano proljeće 1945 neposredno prije mog odlaska sa sveučilišnog stožera, a i po mom odlasku provedena je opća mobilizacije studenata. S time u vezi bio sam pozvan po generalu Perkoviću[,] šefu popunidbenog zapovjedništva Hrvatskog domobranstva, koji mi je rekao da je određena mobilizacija svih studenata, te da je upućen od svojih pretpostavljenih da mu ja budem kao stožernik sveučilišnog stožera pri tome od pomoći. U tom razgovoru se zaključilo da će po traženju PTS-a oni koji hoće služiti u PTS-u dok drugi u domobranstvu. Kako su oni koji su trebali postati domobranci vojnici trebali ići na izobrazbu u Njemačku, jer zato nije bilo tehničkih mogućnosti u NDH, to su po mišljenju generala Perkovića trebali otpasti oni studenti koji bi vršili neprijateljsku propagandu u Njemačkoj medju studentima. On je tražio od mene da mu ustaški sveučilišni stožer imenuje one koji ne mogu ići u Njemačku. U tom smislu je stožer dao popis od jedno 50 studenata.

Medutim ja sam naknadno morao ponisti mišljenje stožera za nekoje studente, jer sam smatrao da je odbio [odio, odjel?] za nadzor u stožeru bez dovoljne savjesnosti to izvršio. Oko 800 studenata prijavilo se za PTS dok ih je mislim oko 1000 mobiliziralo domobranstvo. Ja sam u međuvremenu otisao sa mjesta sveučilišnog stožernika, te neznam kako je točno završila ta mobilizacija dok sam čini mi se čuo da se ipak nije pravila nikakva razlika ni za one koji su smatrani nepočudnima. Na usmeno pitanje što sam izjavio o mobilizaciji studenata na jednom stožernom zasjedanju u postrojništvu[,] sjećam se da sam kod davanja izvještaja o stanju na sveučilištu razjasnio prisutnima da će studentski život skoro potpuno zamrijeti na sveučilištu, jer je u toku opća mobilizacija studenata pri čemu sam iznio i ono što sam znao o raspodjeli i načinu vršenja te mobilizacije.

Kako je došlo do vašeg imenovanja za člana sabora NDH i dali [da li] ste u vezi toga vršili još neke funkcije?

Hrvatski Državni Sabor bio je sastavljen iz svih izabranih narodnih zastupnika bivših hrvatskih stranaka, koji nisu otišli u suradnju sa Beogradskim vlastima, te od osoba iz „Ustaše Hrvatskog oslobođenja“

redom za zasluge I. stupnja za moj rad na sveučilišnom stožeru i u ustaškoj mladeži. To odlikovanje je odlikovanje građanskoga reda, a 23 po redu od 47 odlikovanja koja su u NDH postojala.

Kakvu ste dužnost imali poslije kada ste prestali biti zapovjednikom ustaškog sveučilišnog stožera?

Već negdje u augustu 1941 osnovana je ustaška mladež. Po osnutku ustaške mladeži imenovan sam zapovjednikom ustaške mladeži dok sam u isto vrijeme i nadalje vršio dužnost stožernika ustaškog sveučilišnog stožera koji je negdje do konca 1942 organizacijski potpadao pod ustašku mladež, a iza toga postao organizacijskom jedinicom „Ustaše Hrvatskog oslobođilačkog pokreta“. Moja funkcija u ustaškoj mladeži je bila tehničko organizacijsko vodstvo muškog dijela ustaške mladeži.

Moja funkcija sastojala se u tome da vodim brigu o pravilnom radu i odvijanju tehničkog rada u organizaciji muške mladeži, dok je briga o odgojnom sadržaju bila pod vodstvom samoga upravnog zapovjednika i odjelnih upravitelja za razne grane odgoja ustaške mladeži. Tu funkciju sam obavljao do konca 1944, te sam u januaru mislim 1945 razriješen te dužnosti, te ostao samo obični član ustaškog pokreta.

Što vam je poznato o „Nadzoru ustaške mladeži“ – obavještajnoj službi, koja je bila provedena kroz ustašku mladež. Po kome je bila organizirana i tko je njome rukovodio i kakvi su zadaci pred nju postavljeni?

U upravnom zapovjedništvu ustaške mladeži postojao je medju inim odjelima i odjel za nadzor. Odjel za nadzor kao i odjel za veze sa inozemstvom izravno je potpadao pod upravnog zapovjednika ustaške mladeži, te ja s tim odjelom u upravnom smislu nisam imao nikakove veze mislim ingerencije u radu toga odjela. Odjelni upravitelj za nadzor u upravnom zapovjedništvu ustaške mladeži bio je ing. Stjepan Tomljenović. Zadatak toga odjela[,] po onome što ja o njemu znadem[,] bio je voditi očevidnicu cjelokupnog članstva ustaške mladeži sa

Zdenko Blažeković prima polaganje ustaške prisege

lačkog pokreta“, kao i državnih ministara, državnih tajnika. Pošto sam u februaru 1942 još imao titulu povjerenika u Glavnom ustaškom stanu, to sam sa ostalim povjerenicima i višim dužnosnicima ustaškog pokreta bio imenovan za člana Hrvatskog državnog sabora. Kako je saborovo tijelo bilo rastavljeno u nekoliko odbora za rješavanje raznih državnih problema, tako sam i ja bio određen u odbor za narodnu prosvjetu, gdje sam bio prisutan na par sjednica prigodom pretresanja novog zakona o pučkom školstvu. Medutim taj rad je nakon mjesec dana nestao i time moja veza sa saborom dok je 1945 u februaru istekao rok članstva sabora i time sam prestao biti članom sabora. Na usmeno postavljeno pitanje o mojim odlikovanjima izjavljujem da sam 1944 odlikovan

potrebnim podacima u tom smislu da se može pratiti kroz niz godina intelektualni, karakterni, moralni, stručni i t. d. razvitak pojedinog člana ustaške mladeži. Isto to se trebalo voditi za sve funkcionere ustaške mladeži tako da se mogao imati potpun i statistički uvid o sposobnostima odnosno nesposobnostima pojedinih članova i dužnosnika ustaške mladeži. To je trebala biti u čisto odgojnem smislu podrška za intenzivniji ili odredjeniji rad u pojedinom odgojnem smjeru.

Ja sam osobno jedan puta bio u tome odjelu kada je već bio potpuno formiran i video jednu uredjenu kartoteku sa posebnim oznakama za razne karakteristike u što je imao uvid samo sam odjelni upravitelj. Medutim o nekoj posebnoj nadzornoj odnosno obavještajnoj službi u organizaciji ustaške mladeži nije mi ništa poznato no, sjećam se da su u početku iza osnutka ustaške mladeži dolazili neki srednjoškolci u taj odjel, te sam bio upozoren da se tu radi o nekom igranju policije, te sam od upravnog zapovjednika prof. Oršanića smjesta energično tražio da se to ima smjesta obustaviti da ti srednjoškolci nemaju što tražiti u upravnom zapovjedništvu ustaške mladeži. On je smjesta izdao i takav nalog i od toga doba niti sam vidio tih srednjoškolaca niti sam čuo sličnu pritužbu. Koliko se sjećam ti srednjoškolci su bili ostaci nekog samozvanog srednjoškolskog ustaškog stožera koga sam ja osobno razjurio s motivacijom da je to nepotrebitno, jer postoji sada službena organizacija ustaške mladeži i time se grdo zamjerio tim nadobudnim mlađicima. Da li je kasnije tajno provedena kakva obavještajna služba u spomenutom odjelu ne znam, niti znam kakvi su bili njeni ciljevi, a ako je postojala onda je vjerojatno šef toga odjela, davao direktive no s kim u vezi ne bi mogao reći.

Sa kakvom svrhom ste izdali knjigu „Mladež i država“ i na čiju je inicijativu došlo do toga?

Kada je prof. Ivan Oršanić bio razrješen dužnosti upravnog zapovjednika ustaške mladeži, a postavljen novi upravni zapovjednik Dr. [Feliks] Niedzielski koji je trebao nastupiti dužnost tek za mjesec dana[,] meni je bilo jasno da ja ne ću moći više ostati u ustaškoj mladeži i da će vjerojatno i odgojni smjer i način rada biti izmjenjen. Zato sam sam odlučio napisati priručnik odnosno knjigu za sve

Blažeković u uredu

one koji imaju vezu sa odgojem mladeži, t. j. za roditelje, nastavnike i dužnosnike ustaške mladeži, te je uslijed toga po mom nahodjenju bilo potrebno da sama knjiga ima publicističku formu.

Tom knjigom sam htio dati odgojnim faktorima Hrvatske mladeži u jednom sažetom i laganom stilu prikaz, odgojne smjernice i način rada kako je to upravno zapovjedništvo ustaške mladeži sebi postavilo kao program rada u ustaškoj mladeži. Osim toga ta knjiga je bila nužno potrebna da se dade javnosti službeni odgojni stav ustaške mladeži kako bi se odgojni čimbenici mladeži roditelji, nastavnici imali našto pozvati odnosno biti upućeni ako bi pojedini dužnosnici radili izvan ili protiv smjernica danih u toj knjizi, do čega je često dolazilo jer je dužnosnički kadar uslijed općih prilika bio mjestimično nedorastao postavljenom zadatku. Pošto sam točno poznavao organizaciju i smjernice rada ustaške mladeži, to sam u nepunih 14 dana izdiktirao u stroj sadržaj knjige, dok je štampu i opremu provelo [proveo] odjel za promidžbu u upravnom zapovjedništvu ustaške mladeži.

Kakav ste zadatak imali prilikom organizacije i pripremanja za povlačenje, te da li vam je poznato o planovima rada ustaške organizacije koja je trebala ostati nakon povlačenja u zemlji?

Osim naloga za povlačenje koji sam dobio dne 6. maja 1945 oko 1 sat po podne nisam dobio nikakvoga naloga, niti čak uputa u smislu predstojećih dogadjaja. Isto tako ništa mi nije poznato o planovi-

ma rada o ustaškoj organizaciji koja bi trebala ostati iza povlačenja u zemlji. To potkrepljujem time što od svoga razrešenja dužnosti u ustaškoj mladeži nisam imao nikakve organizacijske veze sa ustaškim pokretom, dok me samo povlačenje zateklo potpuno nepripravnoga.

Sa kojim ciljem ste u logoru u Salzburgu vodili propagandu protiv FNRJ, te zašto ste odvraćali ljudi od povratka u Jugoslaviju?

U logoru u Salzburgu nisam vršio nikakvu propagandu protiv povratka ljudi u Jugoslaviju, niti sam bilo koga od toga odvraćao, a niti je to bilo potrebno, jer su ljudi u tom logoru bili netom izbjegli pa se nisu vjerovatno ni kanili odmah vraćati. Niti jednom čovjeku nisam pristupio u gore spomenutom cilju, a u koliko me je tko za savjet pitao odgovarao sam da odluči sam, jer ja znam o situaciji upravo toliko koliko i on sam.

* * *

**ODJELJENJE ZAŠTITE NARODA
ZA GRAD ZAGREB**

Dne 25 ožujka 1946 god.

ZAPISNIK

o saslušanju BLAŽEKOVIĆ ZDENKA, rođen 23 rujna 1915 god. u Bihaću, zavičajan u Zagrebu, student tehničke apsolvirao tehnički fakultet gradjevina, oženjen za Blaženu rođ. Hećimović, otac dvoje djece, sina Gorana i kćerke Drine, sin star 3 i pol godine a kćerka 2 godine,

Zdenko Blažeković

Zamjenik Upravnog Zapovjednika Ustaške mlađeži

Zagreb

Zdenkova posjetnica

sin Milana i majke Kamile rodj. Taborski, drž. Jugoslavenski, Hrvat, r.k.t., bez imetka, sudske nije bio kažnjavan.

Uhapšen 28. augusta 1945 godine u Salzburgu po Američkim okupacionim vlastima, izručen Jugoslavenskim vlastima 12. februara 1945 godine iz Camp Marcus W. Orr. Prepraćen u zemlju 14. februara 1946 godine, a u ovo odjeljene 19. o.mj.

Imenovani je upozoren da govori istinu.

Z. Blažeković v.r.

1. Kada ste i gdje postali član ustaškog pokreta?

Ad. 1. Član ustaškog pokreta postao sam u Zagrebu koncem 1939 godine ili u početku 1940 godine. Učlanio me je Božidar Cerovski funkcijer Ustaške revolucionarne organizacije mislim da je moje učlanjenje uslijedilo u prostorijama zadruge „uzdanica“ koja se nalazila u ulici na uglu Kraljice Marije i Gajeve. Od toga vremena, bio sam aktivni funkcijer do konca 1944 godine, a od konca 1944 do kapitulacije bio sam redovni izvršujući član ustaškog pokreta s tim što sam uvršten u poglavnikovu tjelesnu bojnu u činu bojnika.

U početku moga ulaska u ustašku organizaciju moj rad se je orijentirao na rad u tadašnjem akademskom klubu "August Šenoa", koji nam je služio za polulegalni rad, mogućnost sastajanja i t.d. Budući je društvo "Šenoa" bilo od tadašnjih vlasti raspušteno koncem 1939 ili početkom 1940 godine, preuzeo sam dužnost,

odnosno izabran sam za vodju ustaških sveučilištaraca. Od toga vremena, pa do 1945 godine nalazio sam se stalno na toj dužnosti.

2. U čemu se sastojala Vaša uloga u momentu rata sa Njemačkom 6. aprila 1941. godine?

Ad. 2. Šest mjeseci prije objave rata od strane Njemačke ja sam živio stalno u ilegalnosti, u Osijeku i Zagrebu i nisam imao vezu sa Sveučilišnim stožerom. U to vrijeme živio sam ilegalno, jer me je tražila zagrebačka policija.

3. Kakva je Vaša uloga bila proglašenjem NDH?

Ad. 3. Oko 3 sata 10 travnja 1941 godine saznao sam da su Njemci ušli u Zagreb, te sam odmah pošao u Ravnateljstvo zadruge hrvatskog radija, gdje je Slavko Kvaternik bio ravnatelj i odatile sam upućen da odem u Ilicu 8 ili 10. gdje je bio ad hoc formiran neki ustaški stan, gdje sam dobio dužnost da vodim brigu o smjeni straža koje su trebale spriječiti pljačku i nerede u gradu. Sutra dan sam dobio dužnost izdavanja propusnice za javna nadležtva i ustanove. Poslije toga sam obavješten da sam imenovan članom ustaškog nadzora / jedne privremene ustaške ustanove/ gdje sam sa istom funkcijom kao i prije djelovao do svoga imenovanja /službenog/ za zapovjednika ustaškog /sveučilišnog/ stožera

4. Kakvu ste dužnost imali poslije kako ste prestali biti zapovjednikom ustaškog sveučilišnog stožera?

Ad. 4. Pored toga što sam bio zapovjednik ustaškog sveučilišnog stožera bio sam od rujna mjeseca 1941 pa do konca 1944 zapovjednik muške ustaške mlađeži. Zapovjednik sveučilišnog stožera prestao sam biti u aprilu ili maju 1943 godine po vlastitoj molbi, ali sam i dalje ostao na dužnosti zapovjednika ustaške mlađeži. Nakon moga razrešenja dužnosti kao zapovjednika ustaške muške mlađeži imenovan sam povjerenikom državnoga ureda vodstva tjelesnog odgoja i športa na kojoj sam dužnosti ostao do sloma.

(Nastavak zapisnika dne 2 aprila 1946 god.)

5. Tko je s vama suradjivao u državnom vodstvu tjelesnog odgoja i športa?

Ad. 5. U državnom vodstvu športa zatekao sam po svome imenovanju osoblje koje je već prije radilo u Hrvatskom športu. Napose sam bio u užem kontaktu sa predsjednicima sportskih saveza s kojima u vezi sam donosio potrebne odluke za razvijati i unapredjenje odnosnih grana športa. Radi nezdravih prilika u nogometnom športu posebno sam se tom razgranjenom granom športa pozabavio, te sam za privremenoga povjerenika saveza postavio Dr. Rinalda Čulića s kojim sam u vezi donio niz odluka koje su trebale srediti prilike u nogometnom športu u Hrvatskoj. Nadalje su koliko se sjećam bili slijedeći predsjednici sportskih saveza: U veslačkom savezu gospodin Ivica Pavelić, u plivačkom savezu gospodin Šuste, u skijačkom savezu Slavko Prevendar, u boksačkom savezu Nadj, u stolno-tekniskom savezu Slavko Dolinar, u kajak savezu Inžinjer Nadak, u mačevačkom savezu Dr. Pintarić, u teško atletskom savezu Kovačić, lakoatletskom savezu je bilo povjerenstvo od tri lica medju njima Dr. Miloš i jedan inžinjer i još jedan Dr. prava. Imena drugih predsjednika saveza nemogu se momentalno sjetiti.

6. Kakav ste zadatak imali prilikom organizacije i pripremanja za povlačenje?

Ad. 6. Prigodom povlačenja nijesam imao savršeno nikakovog zadatka, pa čak niti uputa kako će se povlačenje odvijati, jer sam o njem obavješten tek u nedjelju 6. svibnja u pola dva poslije podne, dok sam još prije podne radio u uredu, tako da je moj cijeli put tek niz slučajnosti.

7. Kakav ste zadatak imali u toku samog povlačenja?

Ad. 7. Nisam imao nikakav posebni zadatak, nego nalog da se imam priključiti povlačenju.

8. Kakav ste Vi cilj postavili svom radu kada sta postali voditelj ustaške muške mladeži?

Ad. 8. Kao zapovjednik muške ustaške mladeži obnašao sam funkciju tehničkoga vodje muškog dijela organizacije ustaške mladeži. Cilj mi je bio da svojim radom doprinesem što više da organizacija bude što bolja i savršenija da može poslužiti Hrvatskom državotvornom odgoju hrvatske mladeži, da od nje stvori ljudе časne i poštene, čiji život će biti usmjeren u pravcu rada za zajednicu i opću korist.

9. Kakav ste stav provodili kroz organizaciju muške ustaške mladeži po pitanju rata?

Ad. 9. Budući da sam bio tehnički vodja ustaške mladeži, nije bila moja dužnost voditi ustašku mladež u vezi sa postojećim ratom.

10. Kakvu ste liniju sprovodili po pitanju rata, kao zapovjednik ustaškog sveučilišnog stožera?

Ad. 10. Provodio sam istu onu liniju, koju je službeno provodila Nezavisna država Hrvatska i drugo ništa nisam mogao da provodim, to je bila linija borbe osovine protiv saveznika, tj. protiv saveza.

11. Kakvu ste liniju provodili na univerzitetu u pogledu studenata, koji nisu bili Hrvati, kao i onih, koji su kao napredni studenti bili poznati?

Ad. 11. Politiku prema studentima – ne Hrvatima odredjivalo je i odredilo ministarstvo narodne prosvjete. Politiku pak prema studentima – komunistima vodili smo radi situacije na sveučilištu takvu, da se u prvo vrijeme naročito istaknuti studenti komunisti nisu mogli upisati i to u sporazumu sa dekanatima, na zahtjev logora ustaškog sveučilišnog stožera, jer ustaški sveučilišni stožer nije imao nikakve izvršne vlasti na sveučilištu.

12. Od koga ste primali direktive i kome ste davali izvještaje o radu za vrijeme dok ste bili zapovjednik sveučilišnog stožera?

Ad. 12. U vrijeme dok je ustaški sveučilišni stožer spadao pod mladež u stvari nisam od nikoga dobijao direktive, niti bilo kome davao izvještaje, međutim kasnije, kada je stožer podpao pod politički

dio pokreta dobijao sam direktive i davao izvještaje od ministara postrojnika Dr. Ljudevita Šolca i Dr. Lovre Sušića.

13. Kao voditelj ustaške mladeži kakav ste vi imali zadatak?

Ad. 13. Imao sam zadatak voditi brigu o cijelokupnoj tehničkoj organizaciji muške ustaške mladeži, njenom snabdjevanju, personalnoj popuni i redovitom odvijanju organizacijskog života. Pod ovim što sam naveo razumjeva se u užem smislu briga, odnosno davanje uputa za sav vidljivi život organizacije, kao i sadržaj njenog života, što znači, briga o stvaranju aparata koji rukovodi organizacijom, izobrazba dužnostnika, pronaalaženje dužnostnika, davanje uputa za njihov rad u organiza-

ciji, briga o materijalnom snabdjevanju organizacijskih potreba, kao napr. prostorije, namještaj, odore, športska i druga pomagala i sprave, zatim preko nižih vodstvenih organa nadzor da li se ispravno provodi u djelo program organizacije, te iznošenje na temelju izvještaja organizacijskih potreba upravnom zapovjedniku, da odredi potrebno.

Z. Blažeković v.r.

Hrvatski Državni Sabor.

Hrvatski državni Sabor ja bio otvoren 23. veljače 1942 godine. Par dana prije otvorenja sam saznao, da će biti imenovan članom Sabora. Članstvo Sabora se je sastojalo od narodnih zastupnika svih

Ispred Sveučilišta

Dio vodstva Ustaške mladeži (druga slijeva nedavno preminula Ivona Dončević rođ. Maixner, Zdenko u sredini)

hrvatskih stranaka prije postanka bivše Jugoslavije i za njenog vremena, koji se nisu ogriješili o narodno političke interese hrvatskog naroda, te izvjesnog broja imenovanih članova sa strane Ustaškog Pokreta. Od strane Ustaškog Pokreta su bili imenovani postojeći Doglavnici, Poglavnici Pobočnici i Povjerenici u Glavnem Ustaškom Stanu. Pošto sam ja tada još nosio titulu Povjerenika to sam i ja bio imenovan.

Članovi Hrvatskog Državnog Sabora su bili razdijeljeni u razne saborske odbore, a ja sam bio određen u odbor za narodno prosvjećivanje. Taj odbor ja imao nekoliko sjednica na kojima se je proučavao prijedlog Ministarstva Narodne Prosvjete za novi zakon o pučkim školama. Zakon o pučkim školama koji ja do tada bio na snazi /a i za vrijeme bivše Jugoslavije/ je bio negdje iz godine 188 i neke, tako da ga ja trebalo modernizirati prema principima novijih pedagoških načela. Medutim nakon nekoliko sjednica iste nisu bila više sazivane, a nakon godinu dana je istekao mandat članovima Sabora/ a novi su trebali nastupiti po provedenim izborima/ i time je moja funkcija u Hrvatskom Državnom Saboru bila završena.

Glavni Ustaški Nadzor.

Odmah u početku Nezavisne Države Hrvatske bio je po Slavku Kvaterniku imenovan Glavni Ustaški Nadzor /mislim da se je tako zvao/ na čelu sa Dr. Jerecom. Medju članovima te ustanove bio sam i ja imenovan. Svih skupa je bilo oko deset

članova. Uredske prostorije su se u početku nalazile u Komandi Grada Zagreba, zatim u Trgovačkom Domu, a na koncu u Gimnaziji kod Krešimirovog trga. Svraha osnutka te ustanove je bila, da se do postavljanja redovite uprave netko ima brinuti za razne redovite upravne potrebe dok ne prorade redovite upravne vlasti i da vodi brigu, da se nebi u prelaznom vremenu dešavala kakova nasilja sa strane samozvanih funkcionera koji su se u tim vremenima pojavljivali. Među ostalim sjećam se da su se izdavale propusnice za ulaz u osnovane državne uredi /taj sam posao dobio ja u dužnost/, zatim propusnica za noćno kretanje, zatim uvjerenja o političkoj ispravnosti i t.d. Ja sam osim toga dobio u dužnost, da sa jednim časnikom Seljačke Zaštite obidjem okolicu Zagreba, jer su se u selima pojavili neki samozvani ustaški dužnostnici, te da u sporazumu sa prvcima Hrvatske Seljačke Stranke, i učiteljima postavimo za privremene povjerenike u selima ljudi koji budu od njih označeni kao najprikladniji. Ne sjećam se da je bilo nekih važnijih djelatnosti, a kada su proradile redovite upravne vlasti onda je taj ured dokinut. Šef toga ureda Dr. Jerec je bio imenovan državnim tajnikom pri predsjedništvu vlade, a ostali su članovi već i onako bili na raznim drugim dužnostima.

Odlikovanja.

Ja sam u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj odlikovan godine 1944. redom za zasluge I. stupnja. Na povelji je pisalo „za za-

služni rad prije 10.IV.1941. u Ustaškom Sveučilišnom Stožeru i za rad u Ustaškoj Mladeži“. Osim ovoga odlikovanja dobio sam spomenznak „Vienac“ od Ustaškog Sveučilišnog Stožera, koji su znak dobili oko 120 Ustaša sveučilištaraca za aktivnost prije 10.IV.1941. Drugo nisam ništa dobio.

Progoni studenata i hapšenja.

O progonima studenata komunista mi nije ništa podrobnije poznato, jer ja osobno niti sam iste poznavao niti sam kao Stožernik U.S.S.-a [Ustaškoga sveučilišnog stožera] davao za to bilo kakove upute ili naloge. Naprotiv u vezi sa uhapšenim studentima sam bio kod tadanjeg ministra unutarnjih poslova Dr. Artukovića i predložio, da se puste uhićeni studenti, što je on bio vrlo spremno prihvatio i doista je veliki dio njih i bio pušten osim neki za koje su policijske vlasti zahtjevale da moraju ostati u zatvoru. Meni su bili na sveučilištu poznati tek neki studenti komunisti, koji su bili aktivni Još u vrijeme dok sam ja bio aktivan na samom sveučilištu /do 1937./ koji su bili većinom na slobodi. Hapšenja studenata komunista su vršena sa strane redarstvenih vlasti sigurno uz pomoć sveučilištaraca koji su bili u službi redarstva, ali u kojoj mjeri i na koji način meni nije poznato. Od meni poznatih sveučilištaraca komunista znam da je stradao samo student Tehnike Tomić i to nesretno, jer je trebao biti pušten na slobodu, ali se je nalazio u onoj grupi koja je bila u Kerestincu i u vezi sa pokušajem bijega stradala.

Kvaternik Slavko.

Kvaternika Slavka sam upoznao negdje godine 1939. prigodom nekog predavanja u „Augustu Šenoi“. Znam po čuvenju, da je bio u vojsci bivše Austro Ugarske Monarhije stožerni časnik u čina podpukovnika. U vojsci bivše Jugoslavije nije služio. Iza atentata u Marseilu [Marseilleu] bio je interniran skupa sa cijelom obitelji. Živio je dosta teško. Kasnije je postao Upravitelj Radišine Zadruge. Smatran je pametnim čovjekom, vojnikom i vrlo dobrim Hrvatom. Prije konca bivše Jugoslavije je bio koliko je meni poznato nadzornik organiziranja Ustaškog Pokreta, te se je na njega obraćalo u svim pitanjima

organizacije. Bio je protivnik terorističkih djela, te je uvijek naglašavao, da dogadaji idu takovim tokom, da će nesumnjivo doći do osnutka države hrvatske, te da je nepotrebno bilo kakovo proljevanje krvi. On je uopće[.] iako sam dosta temperamentan[,] umirujuće djelovao na ljudi gledajući na sve probleme najmiroljubivije. Zadnjih pola godine pred slom bivše Jugoslavije nisam imao s njime nikakovu vezu, pa mi nije točno poznato što je radio, ali sam tek kasnije čuo, da je neposredno pred rat Njemačke i Jugoslavije uspostavio neku vezu sa Njemcima i to preko nekog Vesemajera [Veesenmayera].

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj koju je Kvaternik Slavko proglašio u ime Poglavnika postao je Ministrom Oružanih Snaga i Maršalom hrvatsko vojske. U to vrijeme sam se samo u par navrata s njime vidjeo, s nakon dvije godine je bio smijenjen i otišao u Austriju. Točan razlog njegova odlaska mi nije poznat, a koliko sam čuo u zadnje vrijeme svoga rada još kao ministra vojske nije bio u dobrim odnosima sa Njemcima, no kako je to bilo ne znam. U kojoj je mjeri bio politički aktivan u inozemstvu i što je radio nije mi točnije poznato, ali se nešto govorilo, da je njegova aktivnost bila uperena protiv osobe

Poglavnika. Da li to i u kolikoj mjeri odgovara istini nisam mogao nikada čuti, pa niti sada kada sam bio u Austriji.

N.U.M. /Nadzor Ustaške Mladeži/

U Upravnom Zapovjedništvu Ustaške Mladeži je postojao odjel za nadzor, koji je prema onome što je meni poznato o tome odjelu, imao svrhu, da nadzire rad i život dužnosti Ustaške Mladeži, dali [da li] je u skladu sa programom rada u Ustaškoj Mladeži, te dali [da li] je privatni život dužnosti Ustaške Mladeži takav, da dotični može uopće biti odgojitelj mladeži. Nadalje je imao dužnost vršiti istrage i davati prijedloge za postupke dužnosti, koji su bili tuženi radi nekorektnosti u radu napose u stvarima materijalne naravi, kao i njihovim postupcima prema školskim vlastima kao i prema samoj mladeži. Postojala je zamisao da se vodi isto takova očeviđnica i o izvršujućim članovima organizacije, ali se je stalo na stanovište, da je to vrlo delikatan posao sve dotle dok dužnosti kada ne bude takav, da mišljenja dužnosti mogu bez predrasuda biti uzimana u obzir. Ta očeviđnica je trebala biti pomagač dužnostnicima u radu, da se mogu posvetiti pojedincima i trebala je biti vodjena u Stjegovima U.M. Poticaj za tu očeviđnicu je došao iz čisto pedagoško-odgojnog motiva. Pošto postojeći dužnosti kada nije bio radi izvanrednih prilika pedagoški izgradjen i premalo inteligentan za takav statistički rad, te ja nisam za cijelo vrijeme svoga djelovanja u Ustaškoj Mladeži nikada dao ni upute ni naloga za provodjenje te očeviđnice, koja prema mome nahodjenju nije smjela imati nikakav „policajski“ karakter.

Odjel za nadzor je bio prema organizacijskoj formi izravno podredjen Upravnom Zapovjedniku, tako da su meni pojedinosti rada toga odjela nepoznate.

U ovome prikazu o Ustaškoj Mladeži sam već naveo, da je u početku rada organizacije u tome odjelu bilo zaposleno nekoliko srednjoškolaca /što je meni bilo prijavljeno/, te sam smjesta kod Upravnog Zapovjednika prof. Oršanića protestirao radi te prakse za koju sam smatrao, da se protivi osnovnim načelima odgoja mladeži. Kasnije nisam više čuo da se je takav slučaj ponovio.

**OJJELENJE ZAŠTITE NARODA
ZA GRAD ZAGREB
Dne 25 ožujka 1946 god.**

ZAPISNIK

O suslavljanju BLAŽEKOVIĆ ŽDENKA, rođen 23 rujna 1915 god. u Bihaću, zavičajen u Zagrebu, student tehničkeapsolvirao tehnički fakultet građevinarstva, oženjen za Blaženu rođ. Hećmoić, otac dvoje djece, sina Gorana i kćerku Drušnu, sin star 3 i pol godine a kćerka 2 godine, sin Milana i majke Kamile rođ. Taborški, drž. Jugoslavenski, Hrvat, rkt., bez imetka, dužni nije bio kažnjavan.

Uhapšen 28. avgusta 1945 godine u Salzburgu po Američkim okupacionim vlastima, izručen Jugoslavenskim vlastima 12. februara 1945 godine u San Marcus W. Orr. Prepručen u zemlju 14. februara 1946 godine, a u ovo odjeljenje 19. o.m.j.

Imenovani je upozoren da govoriti istinu.

Z. Blažeković v.r.

1.
Kada ste i gdje postali član ustaškog pokreta?

Ad. 1.

Član ustaškog pokreta postao sam u Zagrebu koncem 1939 godine ili početku 1940 godine. Učlanio me je Božidar Čerovski funkcioner Ustaške revolucionarne organizacije mislim da je moj učlanjanje uslijedilo u prostorijama zadruge "uzdano" koja se nalazila u ulici na uglu Kraljice Marije i Gajeva. Od toga vremena, ja bio sam aktivni funkcioner do kraja 1944 godine, a od kraja 1944 do kapitulacije bio sam redovni izvršujući član ustaškog pokreta a tim što sam uvršten u poglavnikovu tjelesnu bojnu u čim bojnike.

U početku mogu uklasiti u ustašku organizaciju moj rad se je orijentirao na rad u tadašnjem akademskom klubu "August Šenoa", koji nam je služio za polulegurni rad, mogućnost sastajanja i t.d. Budući je društvo "Šenoa" bilo od tadašnjih vlasti rasprištien konačno 1939 ili početkom 1940 godine, preuzeo sam dužnost, odnosno izabran sam za vodju ustaških sveučilištaraca. Od tega vremena, pa do 1943 godine nalazio sam se stalno na toj dužnosti.

2.
U čemu se sastojala Vaša uloga u momentu rata sa Njemačkom 6. aprila 1941 godine?

Ad. 2.

Šest mjeseci prije objave rata od strane Njemačke ja sam bio stalno u ilegalnosti, u Osijeku i Zagrebu i nisam imao vezu sa Sveučilišnim stožerom. U to vrijeme živio sam ilegalno, jer me je tražila zagrebačka policija.

3.
Kakva je Vaša uloga bila proglašenjem NDH?

Ad. 3.

Oko 3. maja 10 travnja 1941 godine seznao sam da su Njemci ušli u Zagreb, te sam odmah pošao u Ravnateljstvo hrvatskog radija, gdje je Slavko Kvaternik bio ravnatelj i odatle sam upoznao da odem u Ilicu 8 ili 10. gdje je bio ad. Fak formiran neki ustaški stan, gdje sam dobio dužnost da vodim brigu o smješteni straži koja su trebale spriječiti pljačku i nerede u gradu. Utradtan sam dobio dužnost izdavanja propusnica za javna nadležstva i ustanova. Poslije toga sam obavješten da sam

Zapisnik o ispitivanju Zdenka Blažekovića

O postojanju neke obaveštajne službe, koja da je bila provedena na srednjim školama kroz organizaciju Ustaške mladeži, a pod vodstvom samoga odjelnog upravitelja ing. Stjepana Tomljenovića saznao sam tek na upit, dali što o tome znam. Postojanje takove službe je u protimbi sa cijelim mojim radom i nastojanjem u organizaciji Ustaške Mladeži, te se je njezino postojanje od mene i krilo, jer su oni koji su to vodili znali, da bi ja takav rad smjesta i u zametku ugušio.

DUŽNOSTNICI USTAŠKE MLADEŽI.

Dr. Makanec Julije. Vršio dužnost pročelnika za duhovni odgoj u Upravnom zapovjedništvu Ustaške Mladeži. Za vrijeme svoga djelovanja u U. M. [Ustaškoj mladeži] napisao nekoliko brošura povjesno-političke naravi te vodio brigu o gradivu za duhovni odgoj koje se je trebalo upotrebljavati u organizaciji U. M.

Dr. Makanec je po struci bio srednjoškolski profesor. Za vrijeme bivše Jugoslavije član H.S.S. i kao takav vršio dužnost gradonačelnika u Bjelovaru. Ideološki sljedbenik Radićeve ideologije. 1943. imenovan ministrom Narodne Prosvjete, na kojoj je dužnosti bio do sloma, kada se je povukao sa ostalim članovima vlade u Austriju. Izručen po Englezima današnjim jugoslavenskim vlastima, te osudjen na smrt. Makanec je bio vrlo kulturni čovjek, pošten i čedan.

Skrbin Janko. Vršio dužnost odjelnog upravitelja za promičbu u Upr. Zap. [Upravnom zapovjedništvu] U. M. Njegov djelokrug rada je bio briga za cjełokupnu štampu u U. M., kao i briga za tečajeve i predavanja u U. M.

Skrbin je mlađi čovjek /sada valjda ima 25 godina/, inteligentan i spreman radnik. Za vrijeme bivše Jugoslavije aktivan kao srednjoškolac te smatran vodjom srednjoškolaca nacionalista. Bio zatvaran, a pred rat zatvoren u Lepoglavi. Upisao pravo na sveučilištu u Zagrebu, ali postankom N.D.H. prekinuo studij radi aktivnosti u Ustaškoj Mladeži. Bio dužnostnik U. M. do sloma. Sin željezničkog radnika. Sada negdje u inozemstvu. Pred devet mjeseci se je nalazio u Austriji /engleska zona/.

Zapovjednik Muške ustaške mladeži Zdenko Blažeković i prva zapovjednica Ženske ustaške mladeži Mira Vrljičak-Dugački (druga je bila Dolores Bracanović)

Šuštić Mirko. Vršio dužnost odjelnog upravitelja za tjelesni odgoj u U. Z. U. M. Djelokrug rada mu je bio vodstvo cjelokupnog tjelesnog odgoja i športa u organizaciji U. M., t.j. priredjivanje programa rada, športski i tjelovježbeni priručnici, tečajevi za tjelovježbene i športske učitelje, organizacija zemaljskih natjecanja i t.d.

Šuštić je po struci nastavnik tjelovježbe. Svršio visoku školu za tjelovježbu u Varšavi. Politički je bio prije jugoslavenski orijentiran. Ideološki neizgradjen. Ne sjećam se dali [da li] je i formalno bio član Ustaškog Pokreta. Stručno spremjan i dobar radnik. 1944. otišao u Partizane. Žena mu je do sloma primala njegovu plaću iz U. M. Sto je sada s njim nije mi poznato.

Bjelovučić Ivica. Vršio dužnost odjelnog upravitelja za umijeće u U. Z. U. M. Djelokrug rada mu je bio promicanje svih vrsta umjetnosti u organizaciji, te priredjivanje materijala za taj rad. Bjelovučić je po struci bio profesor glazbe i student prava. Prije rata je bio nacionalno orijentiran, ali politički neaktivno. Vrlo spremjan kompozitor i keramičar. Veliki idealista i agilan radnik. Njegova sudbina mi nije poznata.

Majsec Franjo. Odjelni upravitelj za veze sa inozemstvom u U. Z. U. M. Djelokrug rada mu je bio briga o dopisivanju

sa inozemnim organizacijama mladeži, te briga za organizaciju putovanja u inozemstvo ili inozemaca u Hrvatsku. Odjel izravno podređen Upravnom zapovjedniku.

Majsec je bio student agronomije. Seljačko dijete koje je polazivši srednju školu i sveučilište prošao pravu golgotu bijede i siromaštva. Na sveučilištu orijentiran ideološki kao Radićevac i član H.S.S. Vrlo agilan socijalni radnik na sveučilištu za vrijeme bivše Jugoslavije tako da je radi toga nesebičnog rada iako dobar djak izgubio dosta u svome studiju. Istu funkciju koju je imao u Ustaškoj Mladeži vršio je i u Ustaškom Sveučilišnom Stožeru. Govorio je nekoliko jezika. Njegova sudbina mi nije poznata.

Blažek Josip. Odjelni upravitelj za gospodarstvo u U. Z. U. M. Djelokrug rada briga o imovini organizacije Ustaške Mladeži, te opskrba organizacije u posebnim slučajevima hranom, ogrjevom i odjećom kao na pr. škole, tečajevi, menze i t.d.

Blažek je bio student filozofije. Na sveučilištu je bio u redovima studenata nacionalista. Aktivan kao socijalni radnik na sveučilištu. Istu funkciju koju je imao u Ustaškoj Mladeži obnašao i u U. S. S.-u. Ustaša od prije 10.1.1941. Poginuo u borbi kao zastavnik Ustaške Vojnice.

Ing. Tomljenović Stjepan. /već sam dao o njemu podatke/

Ing. Brklačić Ante. Vršio dužnost Zapovjednika Starčevičeve Mladeži u U. Z. U. M. Djelokrug rada mu je bio tehničko vodstvo dobne skupine Starčevičeva Mladež.

Brklačić je po struci bio inženjer šumarstva. Na sveučilištu nisam znao za njega. Spadao je medju sveučilištarce katolički orijentirane. U Državi Hrvatskoj sam tek saznao da je bio prije 10.IV.41. aktivran u Ustaškom Pokretu. Odgojen u omladinskoj organizaciji „Križari“ pokušavao primjenjivati u radu neke metode koje nisu smatrane prikladnjima za rad u U. M., te je nakon nekoliko sukoba sa prof. Oršanićem 1943., razriješen dužnosti i preuzeo vodstvo nabavne zadruge „Velebit“ kojoj je bio Upravitelj do kraja. Smatrao se je trgovačkim talentom, koje mišljenje mnogi nisu o njemu imali. Njegova sudbina mi nije poznata.

Jakaš Ante. Vršio dužnost zapovjednika Ustaškog Junaka. Djelokrug rada mu je bilo tehničko vodstvo dobne skupine Ustaški Junak.

Jakaš je iako vrlo mlad bio u bivšoj Jugoslaviji vrlo aktivran u omladinskoj organizaciji „Hrvatski Junak“. Navodno je položio ustašku zakletvu prije 10. IV. 41. Prije N.D.H. ga nisam poznavao. Negdje 1943. je pozvan u vojsku, tako da sam s njime izgubio svaku vezu. Njegova mi sudbina nije poznata. U vojsci je bio po činu nadporučnik, a služio je u Ustaškoj Vojnici.

Kos Vinko. Vršio dužnost zapovjednika Ustaške Uzdanice. Djelokrug rada mu je bila briga za rad sa najmladjom dobnom skupinom u U. M.

U bivšoj Jugoslaviji je Kos bio činovnik kod nekakvog suda u Zagrebu. Politički orijentiran kao H.S.S.-ovac. Nisam čuo da je politički ikada bio aktivran. Poznati mlađi hrvatski liričar a napose kao dječji pjesnik i pripovjedač. Izraziti pjesnički tip, kod kojega je neobično razvijen osjećaj za djecu te je kao radnik sa djecom imao velike iskustvo. U svakom pogledu pozitivan čovjek, veoma mekan i osjećajan. Njegova mi sudbina nije poznata.

Haraminić Juraj. Vršio dužnost zapovjednika radne službe U. M. Djelokrug rada cijelokupno vodstvo i organizacija radne službe U. M. Medjutim ta grana

Pozivnica za proslavu obnove Nezavisne Države Hrvatske 25. svibnja 1941.

djelovanja U. M. je bila aktivna samo prve godine, a kada je Haraminić otišao na izobrazbu za voditelja radne službe u Njemačku rad je bio prestao. Kasnije se je uopće odustalo od te djelatnosti u smislu radne službe kao što je bila Državna Radna Služba, pa se je to cijelo zapovjedništvo radne službe bavilo samo sakupljanjem ljekovitog bilja i staroga tvoriva. Haraminić je po dolasku iz Njemačke gdje je bio, nekih šest mjeseci bio pozvan u vojsku, te je kao trupni časnik službovao u P.T.S.-u sve do kraja. Njegova mi sudbina nije poznata. Haraminić je bio kao srednjoškolac jugoslavenski orijentiran. Druge godine studija prelazi u redove nacionalista. Kao student tehnike je bio aktivran u radu stručnog udruženja na fakultetu. Aktivan u Ustaškom Pokretu prije 10.IV.41.

Kos Viktor. Nakon odlaska Jakaše u zamjeni vršio njegovu dužnost. To je sasvim mlađi čovjek /danas valjda 23 godine star/ o kome znam samo to, da je bio aktivran u vrijeme bivše Jugoslavije u Hrvatskom Junaku. Pred kraj 1944. pozvan u vojsku te je služio kod vojnog redarstva u Zagrebu. U vojsci je imao čin čini mi se zastavnika Ustaške Vojnice. Ne znam sigurno jesam li čuo da je pri povlačenju poginuo ili je živ u inozemstvu.

Tomić /ime ne znam/. Vršio je u prvo vrijeme dužnost odjelnog upravitelja za vojničku prednaobrazbu u U. Z. U. M. Djelokrug rada mu je bio priredjivanje priručnika za vojničku prednaobrazbu u U. M. Njega nisam znao ni prije, a niti

sam češće s njime bio za ono vrijeme dok je bio u Ustaškoj Mladeži, pa nebi mogao o njemu ništa reći, doli samo to, da sam čuo da je bio prije aktivran u Hrvatskom Junaku. U vojsci je tada imao čin nadporednika Ustaške Vojnice. U Ustaškoj Mladeži je bio samo prve godine. Njegova mi sudbina nije poznata.

Alabanda Hinko. Pukovnik. Vršio jedno kratko vrijeme istu funkciju kao i Tomić. To je jedan star i senilan čovjek o kome znam to, da je svršio vojnu akademiju za vrijeme Austro-Ugarske monarhije, za vrijeme bivše Jugoslavije bio činovnik kod „Radiše“, a u N.D.H. dotjero do pukovnika. Kada je kao domobranski pukovnik bio umirovljen, a smatrajući se još sposobnim za službu prešao u Ustašku vojnicu, a zatim bio udjeljen kod ministarstva za prehranu. Sada se nalazi u američkom koncentracionom logoru Camp Marcus W. Orr u Salzburgu.

Jerg Dragutin. Vršio dužnost Pročelnika uredu U. Z. U. M. Djelokrug rada mu je bila čista činovnička funkcija upravljanja sa administracijom upravnog zapovjedništva. Njega nisam poznavao prije N.D.H., ali znam da nije bio politički aktivran niti u pokretu. Mislim da je bio aktivran u nekoj katoličkoj organizaciji, ali kojoj to ne znam. Prvo je bio Stožernik U. M. za župu Prigorje i to samo kratke vrijeme, a onda kao dobra činovnička sila preuzeo upravu uredu U. Z. U. M. Njegova mi je sudbina nepoznata.

Vidak Vladimir. Vodio poslove računo-vodstva u uredu U. Z. U. M. kao odjelni

Uskrsna čestitka Poglavnikove obitelji

upravitelj za računovodstvo. Vidak je kao računarski činovnik na gradskom poglavarstvu u Zagrebu dodijeljen na rad u U. Z. U. M., te je bio radi toga imenovan dužnostnikom Ustaške Mladeži. Nije mi poznato da je ikada bio politički bilo kako ak-

tivan niti je uzet u Ustašku Mladež iz bilo kojega drugoga razloga, nego samo zato, jer je preporučen kao dobar računarski činovnik. Njegova sudbina mi je nepoznata.

Blažek /ime ne znam, brat pok. Josipa Blažeka/. Vršio dužnost odjelnog upra-

vitelja za vezu sa školskim vlastima. Djelokrug rada sva prepiska sa školskim vlastima i veza za slučaj bilo koje naravi između U. Z. U. M. i školskih vlasti /Ministarstvo Narodne Prosvjete, upraviteljstva škola i sl.

Po struci nastavnik tjelovježbe za srednje škole. U bivšoj Jugoslaviji član Jugoslavenskog Sokola i jugoslavenski orjetiran. Nije bio član Ustaškog Pokreta. U vojsci imao čin domobranskog nadsatnika. Njegova mi je sudbina nepoznata.

Čengić Ejub. Vršio dužnost prvo stožernika U. M. u Sarajevu, a zatim premješten u Zagreb na U. Z. U. M., gdje je vršio dužnost odjelnog upravitelja za dopisništvo. Djelokrug rada čisto uredski posao vodjenja cjelokupnog dopisništva U. Z. U. M.

Čengić je bio upisan na pravni fakultet. Jedini je preživjeli član velike familije Čengića sa granice istočne Bosne, četnici su mu poubijali oko sedamdeset članova muškaraca njegovog roda, a i veći dio žena i djece. Sam je bio teško ranjen u borbi sa četnicima. Miran i povučen čovjek dosta skršenih živaca. Njegov politički rad mi nije poznat, ali sam čuo da je bio dobar hrvatski patriota. Njegova mi sudbina nije poznata.

To su bile osobe koje su imale vodstvene funkcije u Upravnom zapovjedništvu Ustaške Mladeži o kojima mi je poznato što sam naveo.

MOJA PODREDJENOST U U. M. [USTAŠKOJ MLADEŽI]

Ja sam u svome radu u Upravnom Zapovjedništvu Ustaške Mladeži bio izravno podredjen Upravnom Zapovjedniku Ustaške Mladeži. Ja sam zapravo vršio prenosnu funkciju u pitanjima tehničkog vodstva muške mladeži. No radi toga, što je Upravni zapovjednik skoro redovito zadirao u moje kompetencije u radu [...] to moja funkcija nije došla nikada do onoga izražaja kako je to bilo zamišljeno, tako da je mojim odlaskom iz Ustaške Mladeži i ta funkcija Zapovjednika Muške Ustaške Mladeži ostala viseće pitanje i nije imenovan koliko je meni poznato novi zapovjednik, nego je tek privremeno bio postavljen za vršioca dužnosti na to mjesto prof. Ivica Bjelovučić.

(*nastaviti će se*)

Stjepan Furdek	Australija	50,00
Tomislav Beram	Australija	50,00
	UKUPNO:	100,00 AUD
	=====	=====
Ladislav Krmpotić	Kanada	483,17 CAD

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PREGLED STRADANJA FRANJEVACA BOSNE SREBRENE U DRUGOM SVJETSKOM RATU I PORAĆU

(Marijan Karaula, Iskušenja Bosne Srebrenе. Stradanja bosanskih franjevaca 1944. – 1985., Svjetlo riječi i Synopsis, Zagreb – Sarajevo, 2014.)

Autor naslovljene knjige fra Marijan Karaula poznati je povijesni istraživač iz područja povijesti franjevačke redodržave Bosne Srebrenе i općenito o stradanju franjevaca još u osmanlijskim vremenima te je i istraživač hrvatskoga stradanja u području naslovljene provincije sve do naših dana, a i autor istraživanja o djelovanju školskih sestara u livanjskom kraju.

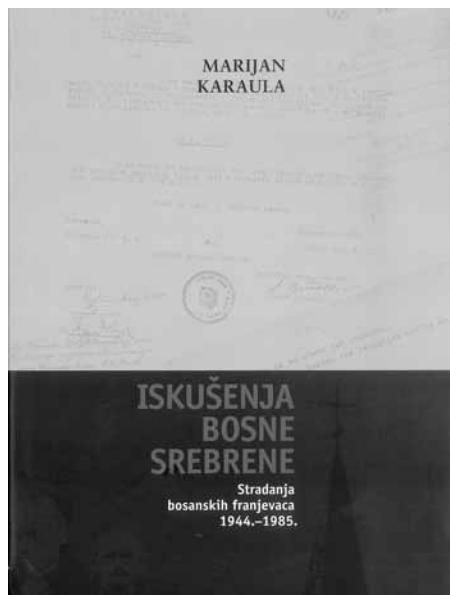
Još 1999. godine objavio je knjigu Žrtve i mučenici. Stradanja bosanskih franjevaca u Drugom svjetskom ratu i komunizmu, god. 2005. objavio je rad Knjiga bola – stradanje Hrvata livanjskog kraja u dva posljednja rata u kojoj je obradio stradanja Hrvata u župama Bila, Čuklić, Lištani, Livno, Ljubunčić, Odžak-Čaić, Podhum i Vidoši, objavljajući dostupne osobne podatke i fotografije o žrtvama. Godine 2012. u Sarajevu je objavio knjigu Školske sestre u livanjskom kraju, u kojem je prikazao djelovanje Školskih sestara franjevki Krista Kralja Bosansko-hrvatske provincije sa sjedištem u Sarajevu, od 1931. godine u livanjskom kraju. Usput je osvrnuo se i na djelovanje drugih zajednica časnih sestara u istom području. Prije dvije godine, 2013., u zborniku Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine objavio je kako sažeti prikaz stradanja franjevaca Bosne Srebrenе pod naslovom „Stradanja Provincije Bosne Srebrenе u Titovoj Jugoslaviji“, a tu je problematiku iscrpljeno istražio i proširio u radu o kojoj govorim u ovoj prigodi.

U uvodu knjizi *Iskušenja Bosne Srebrenе* autor se je osvrnuo na više od sedam stoljeća franjevačke nazočnosti u Bosni, službeno od 1291. godine, i „njihove teško podnošljive patnje i stradavanja na najrazličitije načine, pri čemu nije nedostaja-

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

lo ni prolijevanja nedužne fratarske krvi“. Upozorio je na to da se o stvarnom položaju Katoličke crkve u vrijeme 45-godišnje totalitarne komunističke vladavine, između Drugoga svjetskog rata i rata 1992. – 1995., kada su franjevci i katolički svećenici općenito te službenici drugih

vjeroispovijesti iskusili najraznovrsnija stradanja, ubojstva, proganjanja, suđenja, zatvaranja, ignoriranja, gubitak građanske časti, oduzimanje imovine, bez ikakve sigurnosti od ideološkoga progona, o čemu se u vrijeme komunističke vladavine nije moglo javno govoriti ni pisati.

U nastavnom tekstu autor se je pozabavio prilikama Drugoga svjetskog rata i porača. Opširnije je prikazao opće stanju u početku 1945. u Franjevačkoj provinciji Bosni Srebrenoj, koje je bilo tako teško da je provincijal fra Kruso Misilo 22. veljače

uputio subrači preporuku, da se svatko, u trenutnoj pogibli života, „pobrine za svoj spas i sigurnost, za nepovredivost i očuvanje svoga života na način koji se njemu samom čini najprikladnijim“, a donio je i druge upute svrhovite u ono apokaliptično vrijeme.

Osvrćući se na Bleiburšku tragediju, Karaula je sažeto prikazao tu za Hrvate doista veliku nacionalnu tragediju i opisao kako su se u njoj našli članovi Bosne Srebrenе, pogotovo oni iz gimnazije u Visokom i sa studijem u Sarajevu, pred opasnošću da bi kao braća na Širokom Brijegu i u Mostaru mogli biti likvidirani ili mobilizirani u partizane te kako su mnogi od njih stradali u ratu i neposredno u poraću. Potom je prikazao represivni odnos komunističke vlasti u novoj državi prema Katoličkoj crkvi, a time i prema članovima Bosne Srebrenе. Prikazao je sve ubijene, umrle od tifusa i nestale članove Bosne Srebrenе u razdoblju 1941. – 1945., njih ukupno 57 svećenika, studenata i đaka; osuđenih 98 franjevaca u razdoblju 1944. – 1985. na smrt strijeljanjem i na vremenske zatvorske kazne s prisilnim radom, uglavnom na osnovi izmišljenih razloga i lažnih svjedoka, te uzurpaciju stambenoga i drugih prostora u skoro svim samostanima koje su imali i u većem broju župa koje opsluživali franjevci Bosne Srebrenе.

Glavni dio knjige *Iskušenja Bosne Srebrenе* autor je podijelio u tri dijela: Vrijeme smrti, Vrijeme suđenja i Vrijeme uzurpacija. U prvom dijelu knjige – Vrijeme smrti – autor je prikazao ubijene: 32 svećenika, 1 redovnika-nesvećenika, 9 studenata bogoslova, 8 sjemeništara i 10 franjevaca umrlih od tifusa. Najveća skupina ubijena je 4. lipnja 1945. u pozna-

tom stratištu nedužnih žrtava Mačju nedaleko Krapine: fra Domagoj Ćubelić, fra Alfonz Katavić, fra Ignacije Idžotić, fra Ivan Ivanović, fra Anto Katavić, fra Eugen Ljubas, fra Vitomir Mišić i fra Paškal Vidović, a ostali su pobijeni pojedinačno ili u skupini, pri završetku rata ili neposredno nakon rata. Za svaku žrtvu naveo je osobne podatke, kada i gdje su rođeni, gdje su se školovali, kada su stupili u redovničku zajednicu i kada su zaređeni za svećenike, koje su dužnosti obavljali i u kojim prilikama i okolnostima su ubijeni, u većini bez suda i suđenja ili umrli od tifusa. Autor je istražio i tko su ubojice žrtava, u većini partizani, OZN-a i komunistički aktivisti.

U drugom dijelu knjige – Vrijeme suđenja – autor je prikazao 98 franjevaca Bosne Srebrenе koje su komunističke vlasti zatvarale i sudile na smrt strijeljanjem ili na vremenske kazne s prisilnim radom. Trojica svećenika su nakon sudskega procesa strijeljani: kapelan u Busovači fra Franjo Šlafhauzer 24. veljače 1946. u Sarajevu; kapelan na Petrićevcu fra Ljudevit Josić i kapelan u Tuzli fra Efrem Čosić 19. travnja 1946 u Tuzli te bogoslov fra Jure Radman u srpnju 1947. u zeničkoj kaznionici. U zeničkoj kaznionici je od posljedica mučenja 5. lipnja 1947. umro fra Mirko Brandić, a fra Miroslav Matoš sredinom 1950. je pobegao iz zeničke kaznionice i nestao bez ikakva traga zauvijek. Od osuđenih franjevaca na vremenske kazne, jedan je – fra Emanuel Kljajić Zelić – 1950. u montiranom procesu, „kao organizator križarsko-terorističke grupe“ osuđen na doživotnu kaznu od koje je izdržao deset godina što svjedoči o neozbiljnosti i bezrazložnosti presude. Što je sve pretrpio čestim pozivanjima na saslušanja prije uhićenja i dok je boravio u zeničkoj kaznionici izložen osamljenjima i drugim kaznioničkim torturama, to se ne može procijeniti ni prikazati. Od osuđenih franjevaca, njih 26 je osuđeno na vremenske kazne od 5 do 20 godina. Ostali su osuđeni na zatvorske kazne ispod 5 godina, pa i na mjesecne kazne ili su relativno kratko bili pod istragom.

U trećem dijelu knjige Karaula je prikazao uzurpaciju za potrebe komunistič-

ke vlasti stambenoga i drugoga prostora većine samostana Bosne Srebrenе, osim onoga u Kraljevoj Sutjesci, i u većem broju župa koje su vodili franjevci Bosne Srebrenе. Narodni su odbori preko svojih stambenih zadruga odredivali koliko je svećenicima u pojedinim samostanima i župama potrebno stambenoga prostora, a ostatak su oduzimali za svoje potrebe, što bi se danas „moglo slobodno kazati da se radilo o čistom progonu“, zaključuje autor. Rad Franjevačke gimnazije u Visokom, obrazovne ustanove „ne samo franjevačkog podmlatka, nego i svega pučanstva Bosne i Hercegovine bez razlike na vjeru, naciju ili životni standard“, s 400-500 polaznika i u ratnim prilikama, obustavljen je u svibnju 1945. Iste godine oduzet je znatan dio Franjevačke gimnazije i Sjemeništa te Konvikt u Visokom. Gimnazijske i sjemenišne prostorije vraćene su nakon dvanaest godina, 1964. godine, a Konvikt, koji je koristila jugoslavenska vojska, tek nakon šezdeset godina, 2005. godine. God. 1946. godine komunistička vlast je u samostan sv. Ante na Bistriku, u kojem se od 1909. do 1942. nalazila bogoslovija Bosne Srebrenе, uselila Narodnu biblioteku i Medicinski internat, s opravdanjem toga nasilja da samostan raspolaže s 37 prostorija, a u njemu stanuje svega 12 članova. Samostan bl. Nikole Tavelića (bogoslovija od 1942.) u Kovačićima (Sarajevo) franjevci su morali napustiti u početku svibnja 1947. i od sljedeće godine u njemu su sve do 1992. djelovali Poljoprivredni fakultet i Šumarski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Komunistička vlast je 1949. iz Sarajeva protjerala osamdesetak časnih sestara Kćeri Božje ljubavi iz sarajevskoga Zavoda sv. Josipa i uputila ih u fojnički samostan, gdje su ih franjevci primili i smjestili, iako i sami, s fojničkim ratnim pogorelcima, u teškim prostornim uvjetima. Iste godine vlast je, u daljoj eskalaciji nasilja, iz fojničkog samostana kanila iseliti franjevce i časne sestre te u njega smjestiti vojsku. Nakon određenih peripetija, franjevci su uspjeli zadržati dio samostana, a vojska je ipak koncem 1949. uselila u dio samostanskih prostorija i koristila ih deset godina. Samostan u Livnu bio je kroz veći

dio rata izložen pljački i devastaciji svih vojski koje su se zadržavale ili prolazile kroz grad. Osobito su partizani i komunistička vlast pljačkali samostansku imovinu i usurpirali skoro sve njegove prostorije godinama nakon rata, a 1955 godine u samostanu je smješteno vojno skladište, zadržalo se do početka 1960-ih godina.

Posebno je teško stradao samostan i crkva sv. Franje Asiškog u Gučoj Gori u veljači 1945. Da bi prisilili na predaju nemačku postrojbu koja se pred partizanima povukla u samostan, nakon trodnevne borbe, partizani su minirali i zapalili crkvu i samostan koji su u potpunosti izgorjeli. Samostan u Kreševu bio je za potrebe vojske oduzet pet godina (1949. – 1954.), a i samostani u Jajcu, na Petrićevcu u Banjoj Luci, na Plehanu, u Tolisi, Tuzli i Beogradu imali su sličnu sudbinu u oduzimanju imovine i usurpiranju prostorija, ali u manjoj mjeri, ovisno o „umještosti, mudrosti, upornosti, ustrajnosti i vezama franjevaca“, zaključio je Karaula. Prikazane su i usurpacije stambenih prostora u petnaestak župnih kuća. Nije suvišno napomenuti, da za sve zločine ubijanja i mučenja te za oduzimanje imovine i provođenje opće presjepe nikad nitko nije odgovarao.

Autor je u rad na knjizi uložio više godina istraživačkog rada, služio se je mnogim izvornim relevantnim dokumentima te je istraženu problematiku prikazao dosta iscrpljeno i pregledno. Čitajući naslovljenu knjigu čitatelj će shvatiti apokaliptičnost vremena na koje se odnosi i kad ljudski život u komunističkom poimanju nije značio ništa. Knjiga je namijenjena još malom broju onih koji su proživjeli ono vrijeme, koji su trpjeli represiju i onima koji su je osmislijavali i provodili. Na kraju knjige su pregled izvora (arhiva, matica, kronika, kronologija, ljetopisa, šematizma i nekrologija, časopisa i novina), literature, rasprava i članaka) te kazala imena i mjesta koja se spominju u knjizi, što će dobro doći svakome koga bude više zanimala obrađena problematika. •

OSKVRNUTA HRVATSKA

Nakon, evo, više od 23 godine od priznanja samostalne hrvatske države, još uvijek traju žestoke bitke za nju. Promatrači iz daljine se čini kako domovinski svijet nije shvatio da hrvatska država postoji, premda njezinu neupitnost jamči cijeli svijet i njegove organizacije poput UN-a, NATO-a i EU-a.

Nepojmljivo je da je ne vide oni koji su je nadljudskim naporima ostvarili. Unatoč davno proklamiranoj pomirbi, diobe i jazovi razaraju hrvatsko nacionalno biće i truju život u njoj. Hrvatska nije zagađena

Piše:

Tihomir NUIĆ

Korisno bi uvijek trebalo biti povezano sa časnim, inače je vulgarnost.

I odnos prema mrtvima spada u kategoriju političkog vulgariziranja hrvatske stvarnosti. Tradicionalna, gotovo fatalistička izreka da je „samo mrtav Hrvat dobar Hrvat“, iskrivljena je u novogovoru u polarizirajući kôd „samo naš Hrvat je dobar Hrvat“! Kad je Gilgameš uvidio da ne

država postoji, na nama je da žrtve i počinitelje imenujemo kako bi se konačno prestalo s opravdavanjem počinitelja, manipuliranjem žrtvama i njihovim trajnim oskvrnućem. Kako se može graditi novu Hrvatsku, ako se potpuno i temeljito ne shvati prošlu Hrvatsku? Kako Hrvatska može postati slobodnom i mirotovornom zemljom i domovinom, ako se ljubav hrvatskog naroda za slobodnu i demokratsku Hrvatsku svodi na nasilje propalih ideologija? Danas su, naime, jasni pojmovi o zločinačkim sustavima: komunizmu, fašizmu, nacionalsocijalizmu i jugoslavensku kao velikosrpstvu.

Da bi postala dostoјnom i obljubljenom domovinom, Hrvatska mora dati ljudsko mjesto svojim protivnicima i svojim zagonvnicima.

Na ovo me je razmišljanje potakla knjiga *Kontaminirani krajobrazi* (*Kontaminierte Landschaften*, Residenz Verlag, St. Plöten-Salzburg-Wien, 2014.) Martina Pollacka, austrijskog publicista i slavista, koji je godinama bio dopisnik za Istočnu Europu njemačkog tjednika *Der Spiegel*. Njegova knjiga upozorava na tragično 20. stoljeće na području onih zemalja kojima američki povjesnik Timothy Snyder, posvećuje knjigu *Blodlands* (*Zemlje krvi*), a to su Srednja, Istočna i Jugoistočna Europa. Desetljeća prešućivanja, potiskivanja i zaborava čine potragu za istinom bezizglednom, nipošto besmislenom. Uporno traganje za sudbinama koje se kriju iza golih brojeva, obraslih grobova ili anonimnih mjesta sjećanja, znači vraćanje dostojanstva nedužnim žrtvama. Pollackova se knjiga ne bavi grobovima kojih gotovo i nema, nego upozorava na njihov nedostatak. Pojmom „kontaminiran“ autor označuje krajobraze u kojima su počinjeni, danas tajnovitošću obavijeni pokolji, prekriveni grmom, šumom ili se koriste kao njive i vrtovi iz kojih mi danas jedemo voće i povrće. „Grobovi trebaju biti nevidljivima, u krajolicima išeznuti, kako bi se bezimene žrtve moglo sakriti: bez leša nema zločina, bez zločina nema optužbe“.

U ratu se vojnike podučavalo kako se grobovi kamufliraju, prilagođavaju okolini i postaju nevidljivima. Masovni grobovi su uočljivi samo upućenima koji istražuju uvale, doline, jarke, teško dostupne obronke, gustu šumu, koja je zasađena da prikrije grobišta. Obično se koriste domaće biljke koje brzo rastu i ne pobuduju ni-

Martin Pollack

samo otpadom i industrijom koje sve manje ima, već puno više ideologijama koje nadomještaju hrvatsku stvarnost. Ideologije ne razlikuju činjenice od mišljenja, a ako činjenice i postoje, mogu se promjeniti i lažima nadomjestiti. Totalitarne ideologije su do te mjere iskvarile svijest hrvatskog naroda da on više ne razabire stvarnost kao sveukupni zbir neprijepornih i neminovnih činjenica, nego kao konglomerat (nakupinu) stalno promjenjivih događaja i parola, pri čemu današnja istina može biti sutrašnja laž.

U toj se indoktrinaciji krije i nesposobnost da se povjesno složenom pojmu „državotvornost“ dade odgovarajući sadržaj. Korupcija, jeftina rasprodaja narodnih dobara, uništavanje gospodarskog i financijskog sektora, prepuštanje ustanova podobnjima, loše zakonodavstvo, bijeg sposobne mladeži iz zemlje i drugi brojni promašaji političkih elita potječu uglavnom iz uskog koristoljublja samoprozvanih „državotvornih“ snaga.

može biti besmrtn, dao se je na gradnju zida po kojemu je, ovozemaljski gledano, postao besmrtn.

Čovjekova veličina, kaže Hannah Arendt kojoj zahvaljujem ovih nekoliko misli o prošlosti, pojavljuje se tek nakon njegove smrti. Samo onaj koji može umrijeti, može na zemlji ostati besmrtnim, što je cijena njegove smrtnosti. Prošlost je, naime, dimenzija veličine, i ta veličina je sve što nam ostaje iz povijesti u smislu tradicije. Mi nismo povjesni, već imamo sjećanje i stoga možemo postići veličinu. Onaj tko živi bez prošlosti, nedostaje mu dimenzija veličine. Prošlost je, prema tome, dimenzija našega ostanka, budući da je sadašnjost prolazna, a budućnost tek nastaje. Prošlost ostaje.

Tu spoznaju mudre Arendt patvori hrvatska politička elita do bezumnosti. Mrtvi se više ne mogu izjasniti o svojim nakanama, razmišljanjima, projektima i htijenjima. S obzirom na činjenicu da

kakvu dvojbu. Ponekad priroda zakaže, pa leševi isplivaju na površinu kao u Babynu Jaru kod Kijeva. Posljednjih godina su u Sloveniji otkrivene brojne masovne grobnice kao Kočevski Rog, Tezno, Teharje, Huda jama, Laško, sve u svemu preko 600 masovnih grobnica u čijim su jamama pobjedički jugoslavenski partizani pobacali leševe protukomunističkih domobrana i hrvatskih ustaša, ali i Njemaca. Ubijeni su zatrpani u iskopane rupe, tenkovska skloništa, bacani u krške spilje, zazidavani u rudarska okna.

Druga mjesta, drugi počinitelji, drugi motivi. Je li dopustivo imenovati ova mjesta, događaje i počinitelje u istom dahu? Autor ne želi počinitelje izjednačavati i počinjena nedjela uspoređivati jedno s drugim. On samo želi ukazati na mehanizme, postupke i učinke koje masovni grobovi imaju na krajolike.

Kad je 24. srpnja 2008. jedna skupina rudara u Hudoj jami otkrila leševe, piše autor, bili su djelomice mumificirani s dobro održanom kosom, čavlima i kožom. Sudski su vještaci iskopali 427 leševa, svi su bili muškarci u starosti između 16 i 60 godina. Utvrđeno je da su većinom ubijani strijeljanjem u lubanju, ali su neki usmrćivani silnim udarcima u glavu predmetima kao lopatom, batićem, polugom. Da bi došli do leševa, rudari su morali najprije otkloniti zidove od betona, gline, opeke i armiranog betona. „Većina žrtava su bili nacionalistički slovenski domobrani i vojnici NDH, Hitlerove saveznice Nezavisne Države Hrvatske, koje su koncem svibnja i početkom lipnja 1945. komunistički partizani i sigurnosne snage deportirale do Hude jame, pobijale i pobacale u dubinu.“

Gdješto upućuje da su pojedinci ubaćivani u jame živi. Pronađeni su razni predmeti kao križevi, krunice, raspadnuće knjige, češljevi, ostatci naočala, nožna proteza, te podulji komadi telefonskog vodiča kojim su žrtve bile vezane. Novac i vrijedni predmeti su im oduzimani. U jednoj su lubanji radnici našli bračni prsten, stisnut među zubima, na kojemu je ugraviran datum ženidbe. U drugom istraživačkom pothvatu radnici su našli dalnjih 369 leševa među kojima je bilo i žena. Nakon ovog otkrića, slovenska je vlada, prema autoru, zabranila daljnja istraživanja i time uskratila potomcima žrtava mogućnost da nešto više saznaju o sudbinama svojih najbližih.

Autor opominje da nas danas od Austrije do Bjelorusije više ništa ne podsjeća na stotine tisuća civila koji su pobijeni. „Iskustvo nas poučava da užas nije shvat-

ljudi znaju oduvijek. Iz prošlosti se mogu povući antropološke i političke pouke. Antropološke da zlo živi. Političke da se mora biti budnim i skeptičnim prema vukovima u ovčjem ruhu koji nude utopizam kao poboljšanje svijeta.

U ponašanju hrvatskih političara još uvijek je živ stari sustav. Još se nije razvila demokratska tradicija koja bi probila uvježbane mehanizme. Jezgra osamostaljenja države bi trebala biti u tome da se oblikuje novo ponašanje, novi sustav komunikacije, vladajućeg ustrojstva i prakse vladanja. Još uvijek doživljavamo selektivni oblik reduciranih pamćenja. Ono što trebamo je emocionalno pamćenje i sjećanje koje demokratski princip čini živim. Valja naći oblik pamćenja koji će podsjećati na nepravdu, progone, represiju i mehanizme ponižavanja sa strane bivše države i omogućiti osobno sjećanje. Takvo pamćenje sa sjećanjem treba uznenirivati, oživjeti našu etičku prosudbenu sposobnost i probuditi duh. Zasad potiskujemo ono što se dogodilo. Nalazimo se u fazi perverzognog institucionaliziranog zaborava koji ne mari za obveze prema pokojnim žrtvama. A te obvezne nadživljuju smrt dotične osobe.

„U Hrvatskoj je“, prema Željku Kulisiću (*Politički zatvorenik*, br. 250), „pronađena najmanje 731 lokacija sa žrtvama komunističkog režima, od toga čak 672 masovne grobnice. Pretpostavlja se da je minimalni broj žrtava koje se nalaze u Hrvatskoj 90.000, a među njima je najviše hrvatskih vojnika (ustaša i domobrana), ali i civila te pripadnika njemačkih i talijanskih vojnih snaga. U Hrvatskoj su provedene 82 ekshumacije, a nađeno je 1900 posmrtnih ostataka. Policija je s tim u svezi provela 1800 obavijesnih razgovora, a podneseno je (samo) pet kaznenih prijava. S druge strane bez potpore države prikupljeno je i 30-tak tisuća političkih presuda, u kojima je samo u Hrvatskoj (od 1945. do 1990.) komunistički režim osudio preko 100.000 osoba“.

Ove bi se nedostatke, zapravo aporiju hrvatske povijesti moglo, barem donekle, ublažiti jednim *hrvatskim zemljovidom*, kako ga predlaže Pollack, na kojemu bi bila ubilježena sva područja s porušenim mjestima, masovnim grobištima, žrtvama i počiniteljima kako bi mrtvi konačno prestali biti taocima neodgovornih ideološih sprega i dobili onu zemaljsku besmrtnost koja im pripada.♦

Martin Pollack

KONTAMINIERTE LANDSCHAFTEN

Die Gräber sollen unsichtbar werden, in der Landschaft verschwinden, um die namenlosen Opfer für immer aus der Welt zu schaffen: ohne Leiche kein Verbrechen und ohne Verbrechen keine Anklage.

Ilij u golim brojevima. Važnije od brojeva su imena žrtava, jer samo na ovaj način možemo pripovijedati o pjedinim sudbinama, što je bezuvjetna pretpostavka, da se preživjelim i potomcima prenese povijest žrtava.“ Tobožnji neoskvrnjeni krajobrazi poput modrog Dunava ili idiličnih krških predjela, nisu ništa drugo doli dobro skriveni grobovi. Prošlost je obrasla travom, sasvim u smislu zločinaca koji nisu samo htjeli pobiti ljudi nego i uništiti sjećanja na njih. Ne možemo se pomiriti s ovim dubokim prijezirom žrtava koje se ponižava i nakon smrti. „Omraženi svjedoci su odstranjeni, jame, u koje su ubijeni bacani, su zatrpane, poravnate, u puno slučajeva ponovno brižno grmom ozeljene i stablima zasedene, kako bi se prekrili masovni grobovi.“

„Skriva li nešto ovaj krajolik?“ pitanje je koje se nameće. U svom vrtu Pollack je našao vile s oznakom rune. „Što bih našao kad bih dublje zakopao“, pita se autor? Kosti, zahrdalu bodljikavu žicu, telefonski vodič, kojim su bile vezane ruke, ostatke odjeće... „Kako možemo živjeti sa svim tim mrtvima na našim poljima i livadama? Kako se danas s tim ophoditi kad po poljima leže mrtvi? Moramo sve učiniti da nepoznate žrtve masovnih grobница u oskvrnjenim krajolicima otmemo i dadnemo im ime i lice i njihovu povijest.“

Joachim Fest, poznati njemački pisac biografije o Hitleru i dugogodišni suizdavač FAZ-a (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*), jedanput je ustvrdio da se iz povijesti ne može ništa naučiti o moralu. Što je ubojica, što je loše i pokvareno, to

HRVATSKI VOJNIK MIRO BAREŠIĆ

Nakon monografije o. Vjekoslava Lasića o hrvatskom junaku Miru Barešiću (*Miro Barešić: Borac za hrvatsku državu u tuđini i domovini: Nejasnoće oko pogibije*), koja je obradila cijelokupni Barešićev život i smrt te omanje knjige Bože Vukušića (*Miro Barešić: Sve za Hrvatsku*), u Šibeniku je 2014. godine objavljena knjiga koja se u potpunosti bavi okolnostima tragičnoga i nerasvijetljenog događaja koji se zbio 31. srpnja 1991. u Miranjama Donjim.

Pod naslovom i podnaslovom *Hrvatski vojnik Miro Barešić: Nije poginuo u okršaju sa Srbinima već je likvidiran u smišljenoj zavjeri*, autori **Mario Barišić** i **Stipe Jukić** u vlastitoj nakladi donose rezultate svoje istrage o pogibiji jednog od danas najpoznatijih hrvatskih emigranata. Njihov je zaključak jasan i nedvosmisleno proizlazi iz samog podnaslova – Barešić je ubijen u uroti!

Postojanje urote Barišić i Jukić dokazuju, kako to u uvodu ističu, na temelju svoje rekonstrukcije događaja te usporednom izjava Barešićevih suboraca, i onih iz službenog izvješća i onih kasnijih, s izjavama hrvatskih i srpskih svjedoka te konačno i s dokumentacijom vojske tzv. srpske krajine. Objavljeno je i mnoštvo fotografija, razne dokumentacije, novinskih članaka... Najvažniji razlozi mučkog smaknuća Mire Barešića prema autorima su ti, da je Barešić (kao uostalom i **Ante Paradžik**, **Ludvig Pavlović** i **Blaž Kraljević**) bio već legendarna hrvatska ličnost, te da je kao takav mogao postati opasna prepreka izdajnicima i udbašima da nakon rata preuzmu važne dužnosti u tek stvorenoj državi; također da je Barešić znao sve o ubojicama hrvatskih rodoljuba u inozemstvu i suradnicima Udbe infiltriranim na vodećim položajima u hrvatskoj vlasti.

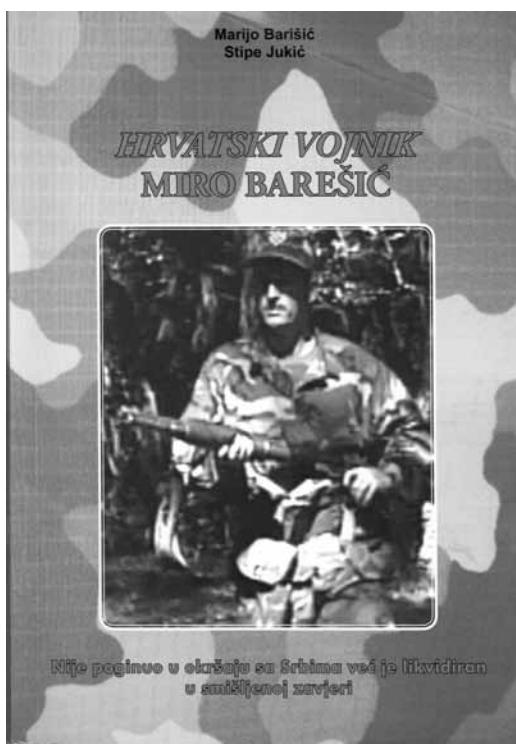
Hrvatski vojnik Miro Barešić: Nije poginuo u okršaju sa Srbinima već je likvidiran u smišljenoj zavjeri upućuje na mnoge ličnosti iz hrvatskog javnog života i osobe iz Barešićeva okruženja kao sudionike u podmukloj antihrvatskoj uroti, donosi pretpostavke o njihovu štetnom djelovanju te u cjelini pruža jednu mračnu sliku naše bliske prošlosti, pa i sadašnjosti.

U najznačajnijem dijelu knjige Barišić i Jukić utvrđuju „Činjenice (do kojih smo došli istražujući Mirovo ubojstvo)“. Ove zaključke dvojice autora vrijedi podrobnoje navesti, koliko god bili šokantni.

Piše:

Bruno ZORIĆ, prof.

Dakle, Barešić nije predložio, već je naprotiv bio protiv izvođenja akcije u Miranjama Donjim u benkovačkom zaleđu. Smrt Mire Barešića nikada nije proglašena državnom ili vojnom tajnom. Srpske postrojbe tadašnje jugovojske, specijalne milicije i drugih organiziranih četnika

nisu dočekale Barešića i njegove ljude. Kod Miranja Donjih bilo je 31. srpnja samo sedam srpskih pobunjenika. Sada najvažnije: Barešić je ubijen hitcem u leđu od strane izdajice u vlastitim redovima! Idemo dalje, na posmrtnim ostaćima M. Barešića, što su četnici fotografirali, vidi se jedna rana, drugih rana navodno nije bilo (?). Drugi sudionici akcije, **Zdeslav Turić**, **Milan Pandžić** i **Frane Bokanović** nisu ubijeni, kako se službeno tvrdi, kod Miranja Donjih, već kod mjesta Pristeg. Barešićeve tijelo nije pronađeno na mjestu gdje je postavljen spomen-križ, već oko tri stotine metara dalje. **Mladen Mustač**, sudionik i svjedok ovih krvavih zbivanja poginuo je 26. kolovoza iste godine u sumnjivim okolnostima, u namještenoj prometnoj nesreći.

I konačno, autori vjeruju da je, kako je nazivaju, „tzv. akcija“ naređena iz jednog i jedinog razloga – kako bi se srpskog ne-

prijatelja izazvalo i u toj pucnjavi likvidiralo Miru Barešića. Slaboj vrijednosti mogućeg vojnog i promičbenog uspjeha i sličnoj organizaciji te akcije protiv neprijatelja u benkovačkom zaleđu, Jukić i Barišić posvetili su značajan prostor.

Knjiga sadrži brojne navode i članke objavljene na stranicama u najmanju ruku kontroverznih tiskovina, u ugašenom *Nacionalu*, *Globusu* itd., izjave osoba kao što su **Josip Perković** i slični, a sve se to

mora uzeti s velikom dozom sumnje i nepovjerenja. Mnogo toga nije trebalo objavljivati, jer nema nikakve vrijednosti i narušava ozbiljnost same knjige i svojevrsne istrage koju su autori provodili desetak i više godina.

Poseban je slučaj s Hrvatskim državotvornim pokretom, kojemu je pripadao i sam Miro Barešić. Autori mu, blago rečeno, nisu skloni te navode riječi **Denisa Kuljiša** u stanovitim srpskim novinama, da je HDP u Kanadi uspostavila jugoslavenska Služba državne sigurnosti pod nadzorom Josipa Perkovića. Organizacije i osobe hrvatske emigracije trebalo bi promatrati i vrednovati prema onoj rimskoj *sine ira et studio*, bez mržnje i naklonosti onih koji hrvatskim rodoljubima i mučenicima nisu skloni.

Čitajući ovo provokativno i poticajno djelo, žestoku optužnicu protiv mračnih udbaških likova koji su hrvatski narod uzeli za taoca do dana današnjega, prisjetio sam se pisma koje je Miro Barešić iz švedskog zatvora u siječnju 1987. pisao **Slavku Grubišiću**, hrvatskom emigrantu, koji je to kasnije objavio u svojoj knjizi *Nad ponorom pakla: Svjedočanstvo o komunističkim zločinima*. Ovih nekoliko redaka bolje od ćega svjedoče kakav je čovjek Barešić uistinu bio i zbog čega treba uporno inzistirati na istini.

„Moja je budućnost neizvjesna i teška, ali ja sam spremam sve za Hrvatsku. Ja sam već davno odlučio barem jedan mali dio ove teške Hrvatske sudbine ponijeti na svojim leđima, i s toga me puta ne mogu odvratiti nikakve učjene ili prijetnje. Ja sam svjestan činjenice da neprijatelj stalno vreba na moj život, ali onog momenta kad sam odlučio za Hrvatsku živjeti, tada sam odlučio za nju biti spremam i poginuti.“

U vremenu kad Njemačka procesuirala zločin izvršen nad **Stjepanom Đurekovićem**, i kad čak i talijanski parlamentarac,

pripadnik Lege Nord, traži procesuiranje zločinaca koji su odgovorni za pokolj nad hrvatskom obitelji Ševo koja je smaknuta u njegovoj Italiji, hoćemo li konačno dočekati rasvjetljavanje slučaja Mire Barešića i njegovih suboraca? Ne vjerujem, udbaši još uvjek drže čvrsto Hrvatsku u svojim rukama. Žalosno i tragično.

Nekoliko riječi o autorima djela. Radi se o dragovoljcima od prvih dana srpske agresije na Hrvatsku, koji su za ratne zasluge višestruko odlikovani. Stipe Jukić je bio pripadnik 113. brigade HV-a i djelatnik Sigurnosno-informativne službe, 1991. teško ranjen na bojištu. Mario Bařišić je u ratu sudjelovao kao pripadnik specijalne i vojne policije. •

U SPOMEN

DR. AUGUSTIN FRANIĆ

Dubrovnik, 2. siječnja 1929. - 17. ožujka 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Dubrovnik

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA

(Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2009.-2013. - brojevi 202-255 na CD-u s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u i HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u i HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u i HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (stara izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u i HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnavanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.–1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: „Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti”, Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: „GOVDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora”, Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićevo, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićevo, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronim KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićevo, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je v peku, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn
*	

U SPOMEN

MILE ČAKARUN

1926. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

JURE KNEZOVIĆ

(bivši predsjednik HDPZ-a)

1942. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

BRANKO SLAVIĆ

(bivši tajnik HDPZ-a)

1932. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

JOSIP TRINAESTIĆ

1922. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Rijeka

U SPOMEN

IVAN VELJAČA

1927. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Split

U SPOMEN

STJEPAN (ŠTEF) ZADRAVEC

(predsjednik NO Podružnice)

17. VIII. 1930. – 11. XI. 2014.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Koprivnica

IN DIESER AUSGABE

Anfang Januar 2015 starb in Bratislava der ehemalige Präsident der Kroatischen Gesellschaft der politischen Gefangene und der ehemalige Präsident der Internationalen Assoziation ehemaliger politischen Gefangenen und Opfer des Kommunismus (INTER-ASSO) **Jure Knežović**. Geboren wurde er 1942 in Babina Greda, einem Dorf im Osten Kroatiens, und 1959 als 17-Jähriger zusammen mit einigen Freunden, die in Imotski die kroatische revolutionäre Jugend, eine illegale antijugoslawische und antikommunistische Organisation gegründet hatten, zu mehreren Jahren Gefängnis verurteilt.

Kurz nach der Entlassung aus dem Gefängnis ging Knežović in die Emigration, von wo er eine Reihe von patriotischen Aktionen unterstützte. Drüber schreibt **Jakša Kušan**, kroatischer politischer Emigrant und Chefredakteur der Zeitschrift *Nova Hrvatska* (Neues Kroatien), die einige Jahrzehnte lang in London herausgegeben wurde. Knežović kehrt Ende der 80er nach Kroatien zurück und wird bald nach der Gründung der Kroatischen Gesellschaft der politischen Gefangenen in derselben tätig, zuerst als ihr Sekretär und später zweimal als Präsident. Mit ihm an der Spitze etablierte sich die Kroatische Gesellschaft der politischen Gefangenen als eine starke und gut aufgebaute Organisation mit mehreren Tausend Mitgliedern. Darüber ausführlicher von **Alfred Obračić**, seinem Nachfolger an der Spitze der Gesellschaft.

Die Gesellschaft gab nicht nur die monatliche Zeitschrift *Politički zatvorenik* (Politischer Häftling) heraus, sondern setzte sich auch bei der Vereinbarung von Änderungen und Ergänzungen des Gesetzes über die Rechte ehemaliger kroatischer politischen Gefangene durch, weswegen diese seit 1998 ein hohes Maß an sozialer Sicherheit genießen. Diese Erfolge von Knežović wurden auch international anerkannt und er wurde als erster Kroat an die Spitze einer internationalen Organisation, der Internationalen Assoziation ehemaliger politischen Gefangenen und Opfer des Kommunismus gewählt. Als Präsident dieser Organisation wirkte er auch weiterhin aktiv an zahlrei-

chen Internationalen Veranstaltungen mit. Als er neulich aus gesundheitlichen Gründen von diesem Amt zurücktrat, wurde er zum lebenslangen Ehrenpräsidenten der INTER-ASSO gewählt.

*

Der kroatische Historiker **Dr. Sc. Vladimir Geiger** schreibt über die Leiden der Deutschen (Volksdeutschen) in Bosnien und Herzegowina in der Endphase des Zweiten Weltkriegs und unmittelbar nach dem Ende des Krieges. Er berichtet über die systematische Zerstörung der "feindlichen Gräber" in diesem Land. Das kommunistische Regime im ehemaligen Jugoslawien erließ, nämlich, den Beschluss, die Gräber feindlicher Soldaten in Bosnien und Herzegowina – genau wie in Kroatien – zu zerstören, und dem kam man sehr gewissenhaft nach. Es handelt sich um ein beispielloses Verbrechen. Die kroatischen Länder waren aufgrund ihrer geopolitischen Lage immer blutigen Auseinandersetzungen, Eroberungszügen und Kriegswirren ausgesetzt, aber niemand wagte sich jemals – bis zum Sieg der jugoslawischen Kommunisten – die Gräber seiner Gegner zu zerstören und jede Erinnerung an sie auszulöschen.

*

Der kroatische Emigrant und Publizist **Tihomir Nuić** schreibt über das Schick-

sal des Nachlasses von **Vinko Krišković**, eines der führenden kroatischen Intellektuellen aus der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, des langjährigen Hochschullehrers, literarischen Übersetzers und Politikers. In der Zwischenkriegszeit hielt sich Krišković mehrmals in der Schweiz auf und war von diesem Alpenland begeistert. Nachdem 1941 der Unabhängige Staat Kroatien proklamiert worden war, versuchte er dabei zu vermitteln, dass die neutrale Schweiz den proklamierten Staat anerkannt, aber der Versuch blieb ohne Erfolg. Die Schweiz behielt das Konsulat in Zagreb und erlaubte Kroatien, die ständige Handelsvertretung, der auch gewisse diplomatische Vorrechte zugestanden wurden, in Zürich zu eröffnen, aber unter dem Druck der britischen Diplomaten verweigerte sie die formelle Anerkennung. Krišković reiste auch während des Krieges mehrmals in die Schweiz, und im Sommer 1944 kam er mit einem diplomatischen Reisepass und der Aufgabe, bei der Werbung für die kroatische Kultur mitzuhelpen. Nach dem Zusammenbruch des unabhängigen kroatischen Staats blieb er in der Emigration und starb 1952 in Zürich. In seinem Text weist Nuić auf bisher unbekannte Details über das Schicksal des Nachlasses von Krišković hin und zeigt gleichzeitig, dass sich einige seiner Schweizer Freunde seit vier Jahrzehnten um die Stiftung, die den Namen von Krišković trug, kümmerten. •

Split um 1935

IN THIS ISSUE

Jure Knezović, the president of the Croatian Society of Political Prisoners and the former president of the International Association of Former Political Prisoners and Communist Victims (INTER-ASSO) died in Bratislava in the beginning of January 2015. He was born in 1942. in Babina Greda, eastern Croatia. As a 17-year old he was sentenced to serve a prison sentence in 1959. which lasted for several years. Along with him, his friends who formed the Croatian Revolutionary Youth (an illegal anti-communist and anti-Yugoslav organization in Imotski) were also imprisoned.

After leaving the prison, Knezović soon emigrates. He supports a series of patriotic endeavors. **Jakša Kušan**, a Croatian political emigrant and the editor of *Nova Hrvatska* (*New Croatia*), a magazine which was printed and issued in London for several decades, describes that support. Knezović returns to Croatia at the end of the 1980s. He became active in the Croatian Society of Political Prisoners soon after its founding. At first he was a secretary in the Society, and afterwards a two-term president. Under his leadership, the Croatian Society of Political Prisoners developed into a strong and well organised unit with several thousand members.

Alfred Obranić, his successor as president, extensively describes the process.

Besides the monthly printing of the magazine *Politički zatvorenik* (*Political Prisoner*), the Society managed to succeed in changing the Former Croatian Prisoners Rights Act, so after 1998 former political prisoners received a high degree of social security. That Knezović's activity was internationally recognized, so he became the first Croat at the head of an international organization, the International Association of Former Political Prisoners and Communist Victims. He was very active and took part in a number of international manifestations. After retreating from presidency due to illness, he was elected a lifetime honorary president of INTER-ASSO.

*

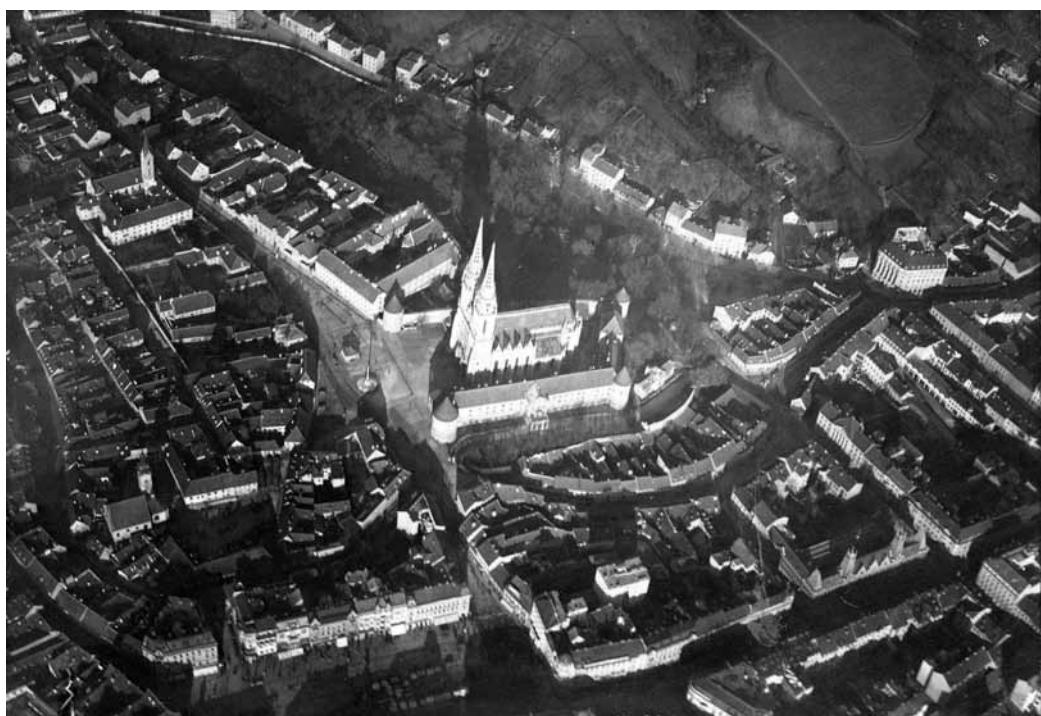
Ph. D. Vladimir Geiger, a Croatian historian, writes about the calvaries of Germans (*Volksdeutscher*) in Bosnia and Herzegovina in the last part of the World War II, and directly afterwards. He also publishes an addendum regarding the systematic destruction of "enemy graves" in that country. In Bosnia and Herzegovina, as in Croatia, the Yugoslav communist

authorities decided that the graveyards and graves of enemy soldiers are to be destroyed, and that decision was thoroughly enforced. That was a crime without precedent. Because of its geopolitical position, the Croatian lands were exposed to bloody conflicts and wars for centuries, but until the victory of Yugoslav communists – nobody ever dared to destroy the enemy's graves and wipe out every memory of them.

*

Tihomir Nuić, a Croatian abroad living publicist, writes of the fate of **Vinko Krišković**'s legacy. Krišković was one of the leading Croatian intellectuals of the first half of the twentieth century and was a university professor for many years, as well as a literary translator and politician. Between the world wars, Krišković stayed in Switzerland on several occasions, and was thrilled by that Alpine state. After the proclamation of the Independent State of Croatia in April 1941, he tried to intervene for a formal recognition by the neutral Switzerland, but that attempt remained without success. Switzerland continued to hold its consulate in Zagreb, and allowed

Croatia to open a Permanent Trade Mission to which it gave certain diplomatic prerogatives, but under the pressure of British diplomacy it denied formal recognition of Croatia. During the war, Krišković came to Switzerland on several occasions, and in mid-1944 he arrived with a Croatian diplomatic passport and the task of helping the promotion of Croatian culture. After the downfall of the Independent State of Croatia he remained in emigration and died in Zurich in 1952. In his article, Nuić discovers details regarding his legacy that have not been known so far, at the same time showing that a handful of his Swiss friends led a foundation which bore Krišković's name for four decades. •

Zagreb from the air 1925

VII/1 *Prijevodnik* *članak* *211/43* *287*

Z A P I S N I K

spisan u Predsjedništvu vlade, dne 30. ožujka 1943. * Ured ministra
Tortida.

P.P.

Priatupaju nepozvani, Antun Babić, načelnik iz Zrinja, te Roko Remeta, tabornik iz Zrinja, Pavao Maraković, seljak i Mijo Krivošić, seljak iz Zrinja, kao predstavnici iz Obštine Zrinje, te izjavljujuće slijedeće:

Od postanka Nezavvisne Države Hrvatske, mi se stalno borimo oružjem u ruci protiv četnika, partizana te dosada nam je ujek uspjelo braniti se. Prema je Zrinj bio napadnut 36. puta. Tek povremeno i kratko vremena dolazila nam je pomoć vojske. U tim borbama kod naših je drugova što ubijano, što na poljima dok su radili zarobljeno 46 ljudi. Od oružja imamo 80 pušaka, što smo ih sami oteli u prvim borbama od četnika, a od tih pušaka jedna trećina jest neizpravna. Za civilne puške nemamo streljiva. Imali smo i dvije težke strojnice, koje smo također sami oteli od četnika, ali nam je te strojnice oduzela vojska. Štabo smo obučeni, a napose nam manjka obuća, pa i to otečava naš položaj a da i ne govorimo o oskudici na hrani, jer polja nismo mogli obraditi, a odježdeni smo od svista, pa nam od nikuda ne može hrana stizavati. Međutim sve te nevolje mi bi etrpljivo podnosili u koliko bi bili sigurni da možemo i dalje uspješno braniti svoje živote i svoje selo. Vojska, koja je ovuđa prolazila u vrhu čišćenja od odmetnika samo je djelomično izvršila taj posao, jer su se odmahiza njihovog odlaska veća i manje skupine partizana počele uznenirivati Zrinj i ostala hrvatska sela Čvor-skog kotara. Našu odpornu snagu slabi i to što smo mi prisiljeni obraditi svoja polja, pa nas u prvom redu pojedino na poljima, koja su udejstvjuvajuća u okolini 4 km., lako mogu uhvatiti i svladati, a dok se mi naizimo na počiju, mjesto nam je posve nezaštićeno.

Iz tih razloga, da odklonimo neposrednu opasnost, koja nam prema obavještima naših pouzdanika prijeti, potrebno je da u Zrinj dodje barem jedan vod domobrana sa strojnicom težkom i lakom i to čim prije, kako bi s jedne strane bio osiguran Zrinj, a s druge strane da mi možemo mirno obradjivati svoja polja. Nadalje bi bilo potrebno da nam se izda 134 doznake za obuću, jer toliko nas imade, koji izmjenično vršimo stražu, dokle vršimo stalno čisto vojničku službu.

Gore spomenuti i dolje podpisani predstavnici obštine Zrinj molje ministra Tortida, da ovaj zapisnik i priloženu predstavku sa preporukom bojnika Čičaka dostavi POGLAVNIKU s molbom, da on odmah izda potrebne odredbe.

Zaključeno i podpisano.

ANTUN BABIĆ
ZAGREB

MUP

1289-290)

16

H. Antun Babić
Roko Remeta
Pavao Maraković
Mijo Krivošić

3

REZOLUCIJA HRVATSKIH SVEUCILISTARACA U BECU

V J E R A H R V A T S K E M L A D O S T I

1. Jedinstvo hrvatske nacije, cjelokupnost hrvatskih zemalja i punina hrvatskog suvereniteta je tvarni sadržaj Hrvatstva i zato osnov i cilj svake hrvatske misli i svakog hrvatskog djela.
2. Slobodarstvo je bilo hrvatskog zica-pravice je srz hrvatske duse. Njihova povreda je atentat na Hrvatstvo!
3. Sloboda vjeroizpovijedanja, a posebno stvarna gradjanska i politička ravhopravnost pripadnika pravoslavne, muslimanske i katoličke vjere je izhodiste i bitni preduvjet hrvatskog života.
4. Rad je osnovni zakon života - puno zadovoljenje životnih potreba je naravno pravo čovjeka. Svatko mora raditi koliko je sposoban - svatko mora primati koliko je potreban! To je temelj hrvatskog društva.
5. Ekskluzivizam vjerski, kulturni ili stranacki je neprijatelj Hrvatstva broj 1.
6. Orientalni duh islama je isto toliko sastavni dio Hrvatstva koliko i zapadnoevropski duh katolicizma. Hrvatstvo nije granica nego sinateza svjetova.
7. Kao što je na hrvatskom tlu nestalo tragicnih vjerskih pojmljiva "latin" i "turcin", tako nestaje i pojam "srbin". Hrvatsko pravoslavlje pojavljuje slavensku svjezinu Hrvatstva.
8. Gazeњe svih osobnih i stranackih pogleda i probitaka, u upravljanju misli i volje samo na bitno, apsolutna sloga na nacelu jednakosti, ulog svih moci u borbi za obstanak naroda i drzave je neumoljivi diktat sadašnjike. I najmanje oklijevanje je veleizdaja Hrvatstva.
9. Hrvatski JUCER bio je ziva rana sukobljenih svjetova, hrvatski SUTRA biti će sinfonija njihovih pomirenja. Izток i Zapad, Sjever i Jug nisu nigdje dosli do takvog sraza kao u hrvatskoj dusi, njihov slijev može doći do punog sklada jedino u njoj. To je poslanje Hrvatstva.
10. Zalijevano krvli i krvljju, hranjeno izkusenjima i gorkim izkustvima u dusi hrvatske mladosti, na garistu svih partikularizama dozrelo je integralno Hrvatstvo.
Ovo je izpovijest ~~mnjegu~~ nase vjere u njega!

Dne 17. kolovoza 1944., održana je konstituirajuća skupština društva hrvatskih studenata u Beču "CROATIA ACADEMICA". Tim povodom hrvatski akademici iznose u prednjih deset točaka svoje poglедe pred citavu hrvatsku javnost s puno vjere, da je u njima izrazena dusu hrvatske mladosti.